

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Český egyptologický ústav

Bakalářská práce

Diana Míčková

Hu, Sia a Heka v Textech rakví

Hu, Sia and Heka in the Coffin texts

Praha 2014

Vedoucí práce: Mgr. Renata Landgráfová, PhD.

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí své práce Mgr. Renatě Landgráfové, PhD., za úžasný přístup, cenné rady a pomoc, a taktéž ochotu poslechnout a přečíst si všechny mé nápady a teorie, ať už vypadaly jakkoliv podivně.

Dále děkuji všem svým blízkým, a mezi nimi zvláště své mamce, za podporu a také za akceptování staroegyptského světa a všech možných spisů v dávno mrtvých jazycích, které jim všem neustále pletu do života.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, 6. 5. 2014

.....

Diana Míčková

Abstrakt

Práce se na základě vybraných říkání z Textů rakví a jejich interpretace zabývá konceptem magie a magické moci slov, písma a jazyka ve starověkém Egyptě, s přihlédnutím k pojetí paměti a zapamatování si těchto slov. Ze zmíněných textů vyplývá, že bylo třeba pamatovat si správné slovo či slova (*ḥw*), mít určité vědomosti nebo znalosti, případně vědět, jakým způsobem se na text dívat (*sj3*), a tak se dostat až ke znalosti magie (*ḥk3*). Magická moc těchto textů byla těsně spojena s jazykem a písmem, a tedy se znalostmi a vědomostmi, které měl ten, kdo chtěl tyto texty použít, umět z paměti. Díky obrazovému charakteru hieroglyfů a široké možnosti slovních hříček a dvojznačnosti mohly tyto texty nebo některé jejich části pomocí obrazného vyjadřování nebo skutečných obrazů zachycovat informace, které do nich nebyly přímo vepsány, a sloužit jako jakási připomínka jejich celkového obsahu. Lidí, kteří takové texty četli a kteří jim také správně rozuměli, bylo velmi málo, a museli dobře znát jejich kontext a zřejmě i za nimi stojící ústní tradici, což také naznačuje možnost, že takové texty mohly být zapisovány, studovány a používány již na zemi. Představa o magické moci jazyka a slov byla ve starém Egyptě vázána na vědomosti a znalosti, porozumění, zapamatování a jejich správnou interpretaci. V souvislosti s těmito skutečnostmi se práce pokouší nastínit některé roviny a významy staroegyptských nábožensko-magických textů a možnosti jejich interpretace díky lingvistické i obrazové stránce staroegyptského písma a jazyka.

Klíčová slova: Texty rakví, magie, paměť, hieroglyfy, magie slov, Heka, Hu, Sia

Abstract

The present thesis deals with the concept of magic and the magical power of words, script and language in ancient Egypt, considering the importance of remembering and memory, based on the interpretation of certain spells of the Coffin Texts. A careful analysis of these texts indicates, that it was necessary to remember the right word(s) (*ḥw*), to be endowed with some knowledge or to know the way how to look at a given text (*sj3*), and thus to get an understanding of magic (*ḥk3*). The magical power of these texts was very closely connected with language and script, and also with cognizance and knowledge – and sacred knowledge should have been known by any person using it. Thanks to iconic character of hieroglyphs and the great possibility of puns and ambiguity, these texts, or parts of them, might have contained implicit information, expressed indirectly, using metaphors or even pictures, which might have served as a reminders of an entire (covert) meaning. There were only a few people who were able to read and understand these texts and they had to know their context and probably also the oral tradition beyond them. These facts also show the possibility that these texts could have been studied and used by priests and persons with the necessary knowledge during their lifetime. The idea of magical power of the language and words was linked with understanding and remembering them, as well as with their correct interpretation. Considering these facts the thesis tries to show the various levels of meanings of Egyptian religious-magical texts and the possibilities of their interpretation using by both linguistic and iconic character of Egyptian language and script.

Key words: The Coffin Texts, magic, memory, hieroglyphs, magic of the words, Heka, Hu, Sia

Obsah

Úvod.....	8
Magie slov, jazyka a písma ve starém Egyptě	11
Říkání 261.....	20
Říkání 657.....	27
Říkání 453.....	32
Říkání 454.....	35
Říkání 446.....	39
Říkání 1016.....	42
Říkání 467.....	45
Říkání 468.....	48
Říkání 655.....	56
Říkání 1006.....	61
Říkání 236.....	63
Říkání 156.....	67
Říkání 1130.....	70
Závěr	78
Seznam použité literatury	86

Úvod

Cílem předkládané práce je podat obraz konceptu magické moci slov, myšlení a jazyka ve starověkém Egyptě a jeho souvislost s pamětí a významem pamatování si správných informací, a to na základě vybraných říkání Textů rakví. Práce se zabývá tím, co znamenala v pojetí starých Egyptanů magická síla *heka* a jejím těsným sepětím s vědomostmi a znalostmi, stejně tak jako otázkou, jak bylo nahlíženo na magickou moc myšlenek, slov, jazyka a písma. Magická moc byla součástí staroegyptského pohledu na svět a jeho zkoumání, a byla velmi těsně spjata se znalostmi a vědomostmi, ať už z toho důvodu, že k nábožensko-magickým textům se dostaly jen vysoce postavené a vzdělané osoby, nebo proto, že tato magie měla moc ovládat a přetvářet svět pouhými slovy nebo myšlením. V souvislosti s tím bylo za mocný magický nástroj považováno hieroglyfické písmo, které nejenže tyto texty zachycovalo a uchovávalo, ale samo bylo magické už jen díky svému charakteru a podstatě. Stejně tak jazyk a výslovnost v sobě mohly uchovávat potenciální magickou moc – v egyptských představách bylo nesmírně důležité přesně a bez chyby vyslovit správná slova ve správném pořadí a na správném místě, ať už chtěl člověk využívat magickou moc na zemi nebo v zázrání. Vzhledem k tomu, že se nedochoval ani jediný totožný soubor tzv. textů pro dosažení zázrání, a že nejstarší z nich, Texty pyramid, obsahují mnoho archaismů, za těmito texty pravděpodobně stála široká ústní tradice, kterou lidé, kteří měli k takovým textům přístup, zřejmě pečlivě studovali. Teoreticky se tedy předpokládalo, že kdo chce takové texty a jejich moc použít, měl by se dobře vyznat v jejich obsahu a jejich přesné znění pravděpodobně umět z paměti a nikdy je nezapomenout, což je v mnoha z těchto textů explicitně vyjádřeno. V souvislosti s tímto faktem se nabízí otázka, zdali některé z těchto textů nebo jejich části nemohly sloužit “pouze” jako připomínky či výtah z jejich celkového obsahu, který Egyptané, kteří takové texty sepišovali, opisovali, studovali a využívali, zřejmě dobře znali, a které mohly být předávány např. při nebo po zasvěcení do určité kněžské pozice. Tradice předávání takových informací ve starém Egyptě nepochybně byla, otázkou ovšem zůstává, jak byly tyto informace předávány a jakým způsobem si je sami Egyptané pamatovali. Lidé, pro které bylo tak důležité pamatovat si, nezapomínat, a zachovat informace navěky, by se jistě nespolehali na bezmyšlenkovité memorování. Vzhledem k charakteru hieroglyfického písma, které propojuje jazyk s obrazy a dává tak široký prostor pro záměrnou víceznačnost, slovní hříčky a skryté významy, možná mohly v jistých případech jako připomínky či paměťové háčky sloužit přímo obrazy hieroglyfického písma a jejich záměrná záměna,

zvuková podobnost spolu nesouvisejících znaků, nebo metaforická hodnota samotného textu. Vzhledem k tomu, že z celkového množství egyptských písemností se dochovalo jen velice málo textů, a že nám chybí kontext, pozadí a znalosti starých Egyptů, je však interpretace takových textů vždy obtížná a značně zkreslená.

Práce se pomocí podrobné jazykové a obsahové analýzy pokouší o interpretaci vybraných říkání Textů rakví, vztahujících se k tématu magické moci slov, myšlení a jazyka, a pojetí paměti a role zapamatování si těchto textů. Předkládám několik vybraných textů, které se vztahují k tématu, jsou relativně dobře dochované a srozumitelné. V některých z těchto textů nejsou Hu, Sia nebo Heka explicitně zmíněny, nicméně tato říkání se vždy vztahují k magické moci slov a/nebo pojednávají o paměti a zapamatování v tomto kontextu, jelikož tento motiv se v průběhu práce ukázal jako jeden ze stěžejních. Naopak texty, kde jsou Hu, Sia nebo Heka zmíněny např. pouze ve výčtu různých božstev nebo v úplně jiném kontextu (např. Hu jako božstvo potravin) tato práce nezohledňuje.

Vybraná říkání ukazují různé aspekty výše zmíněného konceptu – ať už se jedná o pojetí magické moci jako takové a její funkci a dopadu na svět (CT 261 a 1130), texty zmiňující důležitost paměti a její souvislost s magickou mocí (CT 446, 467, 468 a 657), říkání, která měla sloužit jako ochrana před zapomněním správných slov nebo zmatením paměti (CT 453 a 454), texty hovořící o moci a propojení slov a myšlení (CT 1006 a 1016), nebo ty, které zmiňují připomínání tajných slov, jejich střežení a zasvěcení do jejich tajů (CT 156, 236 a 655).

V současné době existuje několik překladů Textů rakví. Jde buď o překlady celého souboru textů (Faulkner 1973 – 1978, Carrier 2004), což však nutně vede pouze k povrchovému rozboru, nezařazení do souvislostí a kontextu a vynechání detailů. Na druhé straně existují studie a podrobné rozборы některých jednotlivých textů na různá témata či v různém kontextu (např. překlady a analýza některých textů od H. Willemse z roku 1996), nicméně zde předkládaným tématem se nikdo příliš podrobně nezabýval. Literatura, pojednávající o magii ve starověkém Egyptě se obvykle texty tohoto druhu příliš nezaobírá, tudíž v podobných publikacích obvykle najdeme pouze okrajová pojednání nebo stručné zmínky vztahující se k odlišným tématům (např. Pinch 2010 nebo Ritner 2008 a 2001), stejně tak jako chybí souborná práce jak o významu písma a jazyka v tomto kontextu, tak o významu paměti, slov a jejich ovládnutí ve staroegyptském světě. V dílčích studiích pojednávají o souvislosti hieroglyfického

písma s mnemotechnickými principy například R. Landgráfová (2012) nebo E. Meltzer (1980). Okrajově se podobnými tématy zabýval např. J. Assmann v souvislosti s kulturní a kolektivní pamětí jak všeobecně, tak přímo ve starověkém Egyptě (např. práce z let 1983 či 2001), nebo s egyptským písmem a fenoménem rébusového psaní a obrazností hieroglyfů (1997). J. Dieleman (2005) se v kontextu Pozdní doby a magických textů z papyrů Leiden I 384 a London-Leiden zabýval kněžským prostředím a možnostmi studia, vývoje a prezentace takových textů.

Magie slov, jazyka a písma ve starém Egyptě

Ať už se jedná o slova vyslovovaná, psaná na papyrus nebo tesaná do kamene, magie slov a písma prostupuje celým starověkým Egyptem. Cokoliv bylo jednou řečeno nebo napsáno, to v sobě ukrývalo potenciální magickou moc, která se za určitých podmínek mohla stát realitou. Samotná personifikovaná Magie (Heka) je často doprovázena bytostmi, označovanými jako Hu a Sia. Hu se dá chápat jako personifikované „Slovo“ nebo „Výrok“ a Sia coby „Myšlení“, „Vědění“ nebo „Vnímání“.¹

Staroegyptské slovo *heka*, které překládáme jako magie, znamenalo však mnohem víc. Tato síla byla považována za přirozenou součást světa, ba dokonce za něco, co udržovalo svět pohromadě, a bez čeho by celý vesmír nikdy nevznikl ani nefungoval. Podle menoferské teologie stála za vznikem celého světa, včetně bohů, právě magická moc slov. Pomocí magického slova tak bylo stvořeno „něco z ničeho“². Magie byla mocí, před kterou měli respekt i samotní bohové, a lidstvu byla dána jako dar, jak je psáno v Naučení pro krále Merikarea : „*Stvořil (tj. stvořitel) pro ně magickou sílu slov jako zbraň/proti síle zbraní, aby mohla odvrátí běh (špatných) událostí, kvůli kterým se bdí dnem i nocí.*“³ Na magii ve starém Egyptě tedy nebylo nahlíženo jako na něco temného, avšak nemusela být nutně považována ani za dobrou, neboť rozčlenění na „dobrou“ a „zlou“ či „černou“ a „bílou“ magii přišlo mnohem později, v Egyptě byla magie vnímána zkrátka jako magická síla, která mohla být užita různými způsoby a sama o sobě byla z hlediska morálky neutrální.⁴

Magie, včetně magie zásvětní, stála mnohem spíše než na nějakém nadpřirozeném základě či snad víře na tom, že člověk, který chtěl magii použít, musel vědět a znát. Kdo chtěl tedy kupříkladu projít světem na druhém břehu a ještě přitom využít magii, musel s sebou mít soubor textů, označovaných dnes jako „texty pro dosažení zásvětní“, kterým měl samozřejmě správně rozumět a v nejlepším případě si jejich obsah pamatovat⁵.

Jedná se nejprve o Texty pyramid, objevující se na stěnách pyramid králů a posléze i některých královen Staré říše, potom o Texty rakví, které svůj název získaly díky tomu, že většina nalezených exemplářů těchto textů pochází z rakví hodnostářů Střední říše. Tyto texty byly zapisovány i na další předměty pohřební výbavy a zřejmě také na

¹ Wilkinson 2003 :110 , 111, 130.

² Podle J. Janáka

³ Naučení pro krále Merikarea, XLVII, 7 – 8.

⁴ Landgráfová 2013 : 130

⁵ Mičková 2013 : 59.

papyry, z nichž se však bohužel mnoho nedochovalo. Zřejmě nejznámějším příkladem zásvětních textů jsou tzv. Knihy mrtvých, doložené od Nové říše, kdy se objevují i další soubory textů, jako například Kniha o tom, co je v podsvětí (Amduat), Kniha bran, Kniha podsvětních jeskyní atp. Tyto texty měly svému majiteli pomoci při orientaci na cestě podsvětní říší, a také mu měly umožnit přestát všechny zkoušky a nebezpečí, která zde mohla číhat na každém kroku.

I na základě některých níže uvedených říkání Textů rakví, ve kterých se vyskytují zmínky o magii (*ḥk3*), slovu nebo slovech či výrocích (*ḥw*) a myšlení či vnímání (*sj3*), se zdá být jasné, že tyto prvky byly v egyptském vnímání světa velmi důležité, a že prakticky jediná možnost, jak odolat oněm nástrahám v podsvětí, byla znalost a zapamatování si správných (magických) slov a jejich správné použití.

Magie mohla spočívat už v tom, jakým jazykem a způsobem byly tyto texty zapsány. Ne náhodou nazývali sami Egypťané hieroglyfy *mdw ntr* – „slova bohů“. Samotné egyptské písmo bylo totiž magickou mocí přímo protkané. Každý znak měl svou moc a v jistých případech mohl dokonce ožít, což bylo důvodem, proč byly na některých nápisech potenciálně nebezpečné hieroglyfy úmyslně ničeny či poškozovány⁶. Jelikož hieroglyfy i staroegyptský jazyk skýtají díky svému charakteru mnoho prostoru pro víceznačnost a tedy i symboliku, slovní hříčky a skryté významy a roviny, přečíst tyto texty a správně jim rozumět mohlo být obtížné i pro samotné Egypťany. Jedna jediná věta nebo třeba jenom jedno jediné slovo mohlo skrývat mnohé významy, které případně zase upozorňovaly na něco dalšího. Záleželo tedy na tom, jak pečlivě a jak hluboko mezi řádky se ten, kdo tyto texty četl, dovedl díky svým vědomostem dívat, neboť, na rozdíl od dnešního pohledu, pro starý Egypt bylo typické nejen to, že slova či koncepty těmito slovy vyjadřované měly mnoho rovin, ale také to, že, ač se tyto roviny mohly zdát odlišné nebo dokonce rozporuplné či protichůdné, často platily všechny najednou a/nebo ukazovaly věci z jiného úhlu pohledu, a také tak měly být vnímány. Zde se dostáváme také k otázce, nakolik se změnil původní myšlenky, když se tato slova začnou překládat do jiného jazyka, natožpak v jiném kulturním prostředí a se staletým či dokonce tisíciletým odstupem.

Už v souboru pozdějších hermetických textů, známých pod názvem Corpus Hermeticum, se píše: „*Těm, kdo budou mé knihy číst, bude jejich myšlenkové uspořádání připadat mimořádně jednoduché a jasné, přestože je naopak nejasné, a smysl jeho slov je v něm skryt. A už úplně nejasným se prý stane, jakmile si Řekové*

⁶ Landgráfová 2013 : 128.

později usmyslí, že náš jazyk přeloží do svého vlastního, čímž dojde k naprostému překroucení a znejasnění všech spisů.“⁷

Důležité bylo také vyslovit správná slova ve správném pořadí, ve správný okamžik a na správném místě. Vyslovení správného slova nebo jména bylo velmi důležité, neboť tato slova a jména v sobě skrývala celou podstatu pojmenovávané věci nebo bytosti. Dokonce samotná magie/heka mohla být s vyřčeným slovem nebo výrokem přímo identifikována. Některá kouzla či říkání jsou dokonce označena stejně jako hieroglyfy, *mdw ntr*⁸. Ten, kdo znal správná slova, mohl bezpečně projít všemi nástrahami zásvětí, ovládnout magii a stát se mocným jako samotní bohové.

Aby ovšem člověk magická slova správně přečetl, vyslovil, pochopil a použil, musel si je také pamatovat a v nejlepším případě už nikdy nezapomenout. Vzhledem k tomu, že neexistuje ani jediný totožný soubor Textů pyramid, Textů rakví ani Knihy mrtvých, a že Texty pyramid byly zřejmě známy dlouho předtím, než začaly být zapisovány na zdi královských hrobek, jelikož se v nich například vyskytuje mnoho archaických výrazů a gramatických forem⁹, zdá se, že za vším musely ještě stát jakési ústně předávané vědomosti, které zkrátka musel mít dotyčný v hlavě. Na mnoha místech Textů rakví se objevují zmínky o tom, že je třeba rozvzpomenout se na něco, co člověk kdysi zapomněl, nebo něco naopak v mysli stále držet a nezapomenout (a to třeba i pomocí nějaké formy magie).

Zdá se, že bylo tedy třeba pamatovat si správné slovo či slova (*ḥw*), mít určité vědomosti nebo znalosti, případné vědět, jakým způsobem se na text či říkadlo dívat (*sj3*), a tak se dostat až ke znalosti magie (*ḥk3*).

Podle jedné z četných egyptských kosmogonií, tzv. mennoferské teologie¹⁰, byl svět stvořen bohem Ptahem, a to pomocí jeho srdce a jazyka, zastupujících zde myšlení (*Sia*) a slovo (*Hu*). Díky síle či magii myšlenky, která se přenesla do slov, zde vzniká celý svět. Tvořivá moc myšlení a slov je zde jasně vyjádřena : „*On(o)* (tj. buď srdce, nebo Ptah) *je to, co je příčinou/zdrojem* (dosl. to, co způsobuje vycházení) *všeho vědění, a jazyk opakuje to, co srdce vymyslí/ o čem srdce přemýšlí.*¹¹“ Stejně tak v části, kde se mluví o Devateru prvotních bohů se píše: „*Devatero je na jeho zubech*“¹², přičemž slovo „zuby“ (*jbḥw*) je psáno pomocí rébusu, a to tak, že v sobě obsahuje slovo „srdce“

⁷Chlup 2007 : 279.

⁸Ritner 2008 : 35.

⁹Hodge 1975 : 331 – 350.

¹⁰ Dochovaná na tzv. Šabakově desce (British museum No.498, vyd. Breasted 1901), pocházející z 25.dynastie, přičemž však samotné stáří a původ textu je stále součástí odborných diskusí a může být mnohem staršího data.

¹¹ Mennoferská teologie 56.

¹² Mennoferská teologie 55.

(jb), což může zřejmě právě tímto způsobem psaní vyjadřovat přítomnost myšlenky v srdci stvořitelského boha, která je následně vyslovena. I zde se objevuje také spojitost s písmem - „*Všechna slova bohů/ každý hieroglyf vznikl z toho/tím, co vymyslelo/o čem přemýšlelo srdce a co přikázal jazyk.*“¹³

Dokonce i ve velmi odlišně pojaté héliopolské kosmogonii¹⁴ se objevuje zmínka o magické moci slov. Zde jako stvořitel vystupuje sluneční bůh Atum, jehož jméno je samo o sobě také slovní hříčkou o mnoha významech se slovem *tm*, které může sloužit jako negativní sloveso, a samo o sobě znamenat „zastavit se“, „přestat“ nebo „zanikat“, ale stejně tak „být úplný“, „celý“ nebo „dokončený“, případně prostě „všechno“ – tak je už pouhým jménem tohoto božstva vyjádřena jeho přítomnost na počátku světa, kdy ještě neexistovalo nic, stejně tak jako možnost obsáhnout a vytvořit z této nicoty všechno. Svět je zde stvořen naprosto jiným způsobem než v teologii mennoferské, přesto definitivní podobu a odlišnost jedné věci od druhé získává stvořený vesmír teprve tehdy, když dá tento sluneční bůh věcem jejich jména.

V Textech rakví se dokonce můžeme dočíst, že na počátku vesmíru stála přímo magie, ať už jako síla nebo ve své personifikované podobě jako bůh Heka. V říkání 261 se píše: „*Já jsem ten, jehož Jediný pán stvořil, když ještě v této zemi neexistovala dualita (...) jsem ochranou toho, co přikázal Jediný Pán, jsem ten, kdo dal život Devateru, jsem ten, který (jakmile) si přeje, tak jedná(...), přišel jsem, abych zaujal své místo a přijal svou důstojnost, neboť mně patřilo vše / já jsem byl vším ještě / už než jste vznikli vy, bohové. Padněte (na zem), vy, kteří jste přišli po mně. Já jsem magická moc/Heka/mág.*“ Zde je magie stvořitelem či prvotním hybatelem, který existoval dávno před stvořením světa, jak jej známe, a který dal život bohům a celému světu a bez jehož zásahu by svět nikdy nebyl stvořen. Jelikož Egypťané vnímali čas částečně cyklicky, magie byla nezbytná pro trvání a neustálou obnovu světa a uchování řádu *maat*. Vzhledem k tomuto cyklickému pojetí se pak užití magie svým způsobem vždy stávalo opakováním tohoto stvořitelského aktu, neboť magie stále fungovala na principu „vytvořit něco z ničeho“¹⁵. V říkání 1016 Textů rakví tak například čteme: „*Zmocnil jsem se Slova (ḥw), (jelikož/ a tak) mám moc nad Myšlením (sj3)*“. Výraz *sj3* můžeme však vnímat také jako „vědění“ nebo „znalost“, stejně tak jako „vnímání“. V přeneseném významu, vzhledem k výše zmíněné mennoferské kosmogonii, by pak ono Slovo mohlo znamenat potenciální

¹³ Mennoferská teologie, 56-57.

¹⁴ Zřejmě nejznámější egyptská verze mýtu o stvoření světa, jejíž celý text se ovšem nedochoval. Nejstarší zmínky o této kosmogonii se vyskytují už v Textech pyramid, musí tedy jít o koncept min. ze Staré říše, zřejmě však ještě mnohem starší.

¹⁵ Míčková 2013 : 59 – 60.

(magickou) moc nad tím něco „stvořit“ díky tomu, že člověk má tu správnou vědomost nebo se dokáže na věci správně dívat, případně je prostě správně „vymyslet“. Jako by si staří Egypťané byli dobře vědomi „moci“ vyřčených slov a myšlenek jimi vyjádřených, stejně jako vlivu různých významových rovin nebo přenesení smyslu celého konceptu díky správnému či špatnému pohledu/výkladu a pochopení/vnímání jednotlivých myšlenek a slov.

Magická moc slov provázela člověka ve starém Egyptě od narození do smrti, a dokonce i po ní. Jedním z nejznámějších dokladů pro víru v moc slov bylo egyptské pojetí jmen, ať už se jednalo o jména lidí, bohů, nebo jen pojmenování různých věcí a skutečností. Jméno či název v sobě podle Egypťanů skrývalo celou podstatu pojmenovávaného, a pokud tedy člověk znal správné či dokonce tajné jméno věci nebo bytosti, získal nad ní moc. Známým příkladem může být mýtus o tom, jak Eset na Reovi vyzvěděla jeho tajné jméno¹⁶, které se však v textu neobjevuje, taková jména byla tedy zjevně považována za opravdu magická a velmi mocná. Pokud bylo naopak něčí jméno vymazáno nebo zapomenuto, přestal tak vlastně na metafyzické úrovni existovat – jména těch, kteří upadli v nemilost, provinilců, nebo zločinců tak byla často zaměněna za jiná, značně nelichotivá, nebo úplně vymazána a odstraněna ze všech záznamů a nápisů.¹⁷

Egypťané si velmi potrpěli na slovní hříčky, což jistě souvisí s tím, že podle nich slova, která stejně nebo podobně zněla, musela mít také něco společného ve své podstatě. Tento prvek se objevuje v mnoha mýtech, ale také v některých textech. Především se samozřejmě jedná o texty náboženské, kde jsou některá slova nebo právě jména záměrně zapsána jiným znakem se stejnou nebo podobnou zvukovou hodnotou. Někdy jsou vedle sebe naopak zapsány stejné znaky, které se však mají číst odlišně. Někdy může hláska zapsaná určitým znakem ukazovat k dalšímu významu slova, jindy může celý obraz zastupovat pouze jednu hlásku.¹⁸ Tyto zdánlivě rébusům či šifrám podobné zápisy však spíše než něco skrývat měly něco naznačovat, neboť takto zapsaná slova mohla nabývat hodnoty o několika rovinách, pokud člověk znal příslušné pozadí.

Stejně tak samotný jazyk a jeho výslovnost, kterou dnes bohužel již nelze zcela přesně rekonstruovat, měla mít v jistých případech magickou moc, a to nejen díky svému významu, ale právě i díky zvuku, zvláště jednalo-li se o tajná nebo nějak šifrovaná

¹⁶Lexa 1921 : 313-317.

¹⁷ Např. změnění jmen jako trest při procesech s vykradači hrobek z doby Ramesse III. (Abbot papyrus, British museum no. 10221) nebo vymazávání jména faraona Achnatona.

¹⁸Hornung 2002:16

slova. V již zmíněném díle Corpus Hermeticum se vyskytuje výrok o tom, že egyptská slova by neměla být překládána do řečtiny také proto, že tak ztratí svůj (magický) význam jak kvůli interpretaci, tak kvůli ztrátě své specifické zvukové hodnoty: „*Sám specifický zvuk a <intonace>¹⁹ egyptských výrazů v sobě totiž podržuje působnost toho, co se vyslovuje.*“²⁰

Na tomto místě se také dostáváme k otázce, nakolik a komu byly takovéto nábožensko-magické texty přístupné. Uchovávané byly zřejmě v chrámových knihovnách, kde byly také zapisovány a studovány. Znalost těchto textů, stejně jako magie, byla považována za exkluzivní a do jisté míry za tajnou. Souvisí to samozřejmě také s tím, že egyptské písmo uměla číst jen nejvrchnější vrstva společnosti²¹, tudíž už samotná schopnost číst a psát byla považována do jisté úrovně za zvláštní a magickou. Magie byla považována za součást světa a také jeho zkoumání, byla ale také něčím, co mohli studovat jen lidé, kteří byli vzdělaní a vysoce postavení.²² Samotná znalost náboženských a magických textů byla vázána na určité formy zasvěcení, neboť kdyby se k takovýmto textům dostali prostí lidé, nevěděli by, jak jim rozumět a jak je chápat, což by mohlo narušit odvěký řád *maat* či vést dokonce k pohromě. Tak mudrc Ipuver ve svém bédování nad pádem Staré říše uvádí vedle jiných katastrof i to, že magické texty pozbyly své ceny kvůli tomu, že je opakuji obyčejní lidé: „*Vskutku, magická říkadla jsou prozrazena! Všechna zařikání jsou zmařena, neboť si je pamatují (i prostí) lidé.*“²³

Jistě není náhoda, že za největší mágy byli v Egyptě odedávna považováni kněží s titulem, který je překládán jako „(vrchní) kněz předčítatel“, nicméně doslova znamená „ten, který je pod svitkem“, tzn. ten, který jej nese. Tito kněží předčítatelé měli zřejmě na starosti magii jako takovou a texty s ní spojené, jak už jejich titul napovídá. Z doby Mentuhotepe II. pochází autobiografie jistého Antefa, který ve výčtu svých titulů mimo jiné uvádí, že byl právě kněz předčítatel, a tento Antef o sobě píše: „*Já jsem (byl) ten, pro něhož byl otevřen obsah všech zásvětních knih (...), bylo (mi) to umístěno do srdce, ale nikdy to nepřešlo přes rty.*“²⁴

Kněz předčítatel měl k těmto magickým textům přístup, měl je tedy znát, ovládat a správně jim rozumět. Jelikož samotný staroegyptský termín nic o předčítání neříká,

¹⁹ V řeckém textu je na tomto místě mezera o velikosti asi 4 znaků. Různí badatelé navrhuji doplnit ήχο, φρασίς, nebo ὀνομάτων <δύναμις> (Chlup 278). Zřejmě se jedná o odkaz na zvukovou kvalitu řeči na suprasegmentální rovině.

²⁰ Chlup 2007: 279.

²¹ Baines 1938 : 572–579.

²² Raven 2012 : 14.

²³ Vachala 1992 : 49

²⁴ Louvre C 14, podle: Landgráfová 2011 : 41.

nabízí se možnost, že to byli právě tito kněží, kteří nejenže texty předčítali, ale také předávali onu již zmíněnou ústní tradici a případně uměli celé texty recitovat a vysvětlovat z paměti. K takové úvaze vybízí i mnohé egyptské termíny, označující magii, kouzelnictví, nebo jednotlivá říkání, která jsou přímo spojena s magickou mocí slov: „umění výroků“ (*hm.t-r3*) „to, co je na rtech“ (*tp r3*), „slova, která mají být vyřčena / říkána“ (*dd mdw*), „předvést (magickou) knihu/vykonat rituál“ (*jr md3.t*), nebo prostě jenom „výrok“ (*r3*)²⁵. Není také bez zajímavosti, že rituální texty, které měly být při jistých úkonech odříkávány, mohou být označovány jako „to, (na) co je/má být pamatováno“ (*sh3.w*).²⁶

Takto to vlastně teoreticky mělo fungovat se všemi zásvětními texty, dotyčný, který chtěl tyto texty využít, je měl umět odříkat a samozřejmě je správně pochopit. V mnoha textech se objevují zmínky o pamatování si správných slov, vybavování či přivolávání slov zapomenutých nebo naopak důležitost toho, aby se některá slova nikdy nezapomněla. Jeden příklad za všechny, v Textech rakví, v říkání 467 lze číst: „*Má magie je mocná v mém těle a na všech mně patřících místech, vzpomněl jsem si na vše, co jsem zapomněl. (...) Přiděluji Slovo tomu, kdo je zná / kdo ví, jak je použít.*“ A jen o pár řádků dále: „*Přišel jsem sem, mé ba je za mnou a mé slovo (hw) přede mnou. Ó Paní Obou zemí, upevni mou magickou moc / upevnil jsem svou magickou moc, (neboť) si vzpomínám na vše, co jsem zapomněl.*“²⁷ Samotná magie je často spojována s mnemotechnickými principy²⁸ a staroegyptské náboženské a magické texty jsou těchto zmínek plné, ovšem pamatovat si přesně určitá slova nebo obsah některých spisů bylo jistě důležité nejen v zásvěti, zvláště přihlédneme-li k tomu, že některá říkání zásvětních textů se nemusela původně vůbec vyskytovat v zádušním kontextu, ale byla užívána kněžími už za života, a tak mnohé, často velice podobné zmínky můžeme najít i v řadě dalších textů.

Například v některých autobiografiích o sobě jejich autoři tvrdí, že byli ti, kteří znali tajemství hieroglyfů, ovládali magická slova, vždy si pamatovali a nezapomínali, nebo znali správná slova, přestože ta nebyla zapsána. Někteří úředníci mají dokonce zvláštní titul – *hr.j-sš3 n mdw-ntr*, „ten, který je nad tajemstvím hieroglyfů“. Otázkou je, zdali se jedná pouze o vzletný popis toho, že dotyčný byl zběhlý ve čtení a psaní, nebo jde o titul související například právě s magickými texty a říkadly.

²⁵ Ritner 2008 : 40-43, 68, 70.

²⁶ TLA : sxA.w, 27. 4. 2013.

²⁷ Míčková 2012 : 62.

²⁸ Hodge, 1975, s. 331 – 350, s. 332.

Irtisen z doby 11. dynastie ve své autobiografii uvádí: „*Já znám tajemství hieroglyfů(...), využíval jsem všechna magická říkání, a žádné mi neuniklo, neboť jsem byl vynikající v tomto umění.*“ V další autobiografii z doby Senusreta I. o sobě nositel pečeti Antef říká: „*Já jsem ten, který si vždy pamatuje bez zapomínání, ten který hledá a nalézá.*“ A jeho jmenovec z téže doby o sobě píše: „*Já jsem ten, který čte skryté věci, kdo proniká do starých spisů (...), který ví víc, než moudří (...) a který zůstává přesný, když hovoří, aniž by měl (svá slova) zapsaná.*“²⁹

Stejně tak v mnoha příbězích egyptské literatury vystupují mágové, kteří ke svému umění užívají jak magické texty a svitky, tak kouzla a výroky, které znají z paměti. Za příklad může sloužit známá démotická povídka o mágovi Setne Chamuasetovi, který najde místo, kde se ukrývá tajná kniha boha Thovta, ve které mělo být zaznamenáno veškeré vědění, a kterou i přes varování ukradne. V této povídce se magická moc slov projevuje různým způsobem – aby například někdo získal veškeré vědomosti, v knize obsažené, stačí ji pouze přečíst, případně její opis rozpustit v poháru a vypít. Stejně tak se zde objevuje použití kouzel, po kterém Setne nedovede rozlišit, co je sen a co je skutečnost, a přestože ten, kdo přečte tuto knihu, má vědět úplně všechno, rozzlobený Thovt Naneferkaptaha, který tuto knihu kdysi přečetl, po poradě s Reem přesto magicky zneškodnil³⁰ – což nabízí otázku, co měla pověstná Thovtova kniha vlastně ukrývat a co a proč v ní naopak zapsáno nebylo.

Nakolik však bylo memorování užíváno ve skutečnosti, jak k tomu sami Egypťané přistupovali a jaké techniky případně užívali, zůstává záhadou. Vzhledem k systému hieroglyfů a možnostem různých jazykových hrátek a kódování by k tomu mohlo být využíváno už právě samotné písmo či jakési mnemotechnické pomůcky fungující na podobném principu³¹. Přestože kurzivní hieratické písmo fungovalo k zaznamenávání informací stejně dobře jako hieroglyfy, ty jím nebyly nikdy úplně nahrazeny a jejich podoba zůstala s jistými obměnami po celé období staroegyptských dějin živá, navíc mnoho zádušních textů bylo i na papyrech psáno (kurzivními) hieroglyfy, případně kaligrafickou hieratikou, která se snažila v poněkud jednodušší podobě přece jen zachytit obrazovou podobu hieroglyfů, což jistě nebude náhoda, ať již důvodem pro takový zápis byla zmiňovaná magická moc hieroglyfického písma, nebo možnosti slovních a obrazových hříček, a tím pádem vyjádření několika rovin textu současně.

Díky logofonetickému systému staroegyptského písma, kde mohou jednotlivé znaky

²⁹Louvre C 167 - E3111, Louvre C 168, podle : Landgráfová 2011: 81-82, 142, 145-146, 178 ; Míčková 2012 : 63.

³⁰Lichtheim 1980 : 125-151.

³¹Viz např. : Yates, 1966.

zastupovat jak významovou, tak zvukovou hodnotu jazyka, nebo různé kombinace obojího³², může mít jedno slovo již jen díky svému zápisu několik možných významů, neboť zde hraje roli význam, zapsání a případně i výslovnost, což alfabetské písmo neumožňuje.

Některé texty jsou dokonce psány metricky, což mohlo vést k tomu, že pak byly snadněji zapamatovatelné.³³ Jelikož hieroglyfické písmo nezapisuje vokály, samotné čtení a výslovnost jazyka fungovaly z jistého hlediska mnemotechnicky.³⁴ Přestože samotné znaky hieroglyfického písma mohou mít přímo význam objektu, který zobrazují, nebo naopak mít pro základní význam slova pouze fonetickou hodnotu, při bližším pohledu mohou právě znaky odkazovat k různým konotacím. Výsledný význam slova nebo textu tak může být spojen s různými asociacemi díky podobnosti výslovnosti, symbolické rovině znaků nebo metaforické hodnotě samotných slov.³⁵

Písmo, a zvláště pak písmo hieroglyfické, má tedy v jistém smyslu opravdu „magickou“ moc – písmo je něco, co činí myšlenky viditelnými. Přenáší představy a ideje do světa hlásek a obrazů, a ty může dokonce navzájem zaměňovat a „šifrovat“ tak informace do jednotlivých znaků, kterým však rozumí jen ti, kteří znají pravidla hry, kteří „ovládají slova“ a kteří vědí, co se skrývá za obrazem.

Pro ty, kteří se nikdy číst a psát nenaučili, tak zůstalo egyptské písmo, ať už v něm byly zapsány jakkoliv důležité informace, jenom neproniknutelnou hradbou obrazů, ačkoli bylo všem na očích. Možná také proto mohly být některé vědomosti, předávané ústně, tak tajeny – přečíst texty dovedl málokdo, ale opakovat je by dovedl každý – avšak bez za nimi stojících znalostí a bez správného zapamatování by opakoval jen prázdná slova, která by mohla být snadno zaměněna za jiná, což je samozřejmě, zvláště bez dostatečných znalostí, velmi snadno možné i u psaného textu. Pokud však hieroglyfy fungovaly také jako obrazové připomínky určitého obsahu, pro toho, kdo by tyto pomůcky znal, a písmo správně přečetl, se tak možnost dezinterpretace značně snižovala. Možná i z těchto důvodů byly už samotná existence písma a jeho záznam považovány za něco tajemného a magického, a magie podle starých Egyptanů stála především na znalostech, které si bylo třeba pamatovat, a když bylo zapotřebí, vidět kupříkladu celý myšlenkový koncept za jedním jediným znakem, dohlédnout až za

³²Schenkel 1981 : 83 – 95.

³³Baines 1938.

³⁴Meltzer 1980 : 43 - 66, 48 - 49.

³⁵Assmann 1997 : 313-327.

slova bohů.³⁶

Staroegyptské (nejen) náboženské texty tak mohly uchovávat další, nám dnes již jen obtížně srozumitelné významy, které vyškolení kněží zřejmě dobře znali a tak se díky nim dokázali orientovat v různých významových rovinách a udržovat tak ve své paměti vědomosti, které nebyly do těchto textů nikdy zapsány. Možná že právě tyto symboly a asociace sloužily jako jakési pomyslné paměťové háčky či připomínky ve formě (hieroglyfických) mentálních obrazů,³⁷ které měly zároveň svou fonetickou a obsahovou hodnotu a jejichž význam tak pro písma znalé jedince zůstal navždy zachycen v lingvistickém systému, vytesaném do kamene, přesně podle představ starých Egyptanů.

Jak již bylo popsáno výše, slovo “magie”, kterým je staroegyptský termín *heka* tradičně překládán, rozhodně nevystihuje celý jeho obsah a podstatu. Následující říkání z Textů rakví popisuje vnímání tohoto pojmu slovy samotných starých Egyptanů.

Říkání 261

hpr^a m ḥk3

Přeměna v (boha) Heku /magii/ mága.

j šps.w m-b3ḥ nb tm

Ó vznešení, (kteří jste) v přítomnosti Pána všeho,

varianta : *j jmj(.w) m-b3ḥ šps.w (j)tm(.w)*

Ó vy, kteří jste v přítomnosti vznešených a Atuma,

mtn wj jj.kwj ḥr tn^b

hled'te, přišel jsem před vás,

snd n=j ḥft rh.t.n=tn^c

mějte přede mnou strach vzhledem k tomu, co víte.

jnk jr(.w) n nb w^c^d

Já jsem ten, jehož Jediný pán stvořil

n ḥpr.t^e jš.wt sn.wt^f m B pn

když ještě v této zemi neexistovala dualita,

³⁶ Míčková 2012 : 63.

³⁷ Goldwasser 1995: 8-9, 78, 106.

m h3b=f w^c.t(j) jrj=f m wn=f w^c.y

když vyslal jediného, jenž jedná ve své jedinečnosti,

m pr.t^g m r^c=f

ve vycházení z jeho úst/ jako to, co vychází z jeho úst,

mwⁿⁿ q3^h=f n k3 m z3 wnd.wtⁱ

jako ten, jenž je statečný svým *ka* v ochraně svých lidí.

ps^d.t m jr.t=f^jm mdw=f

Devatero bylo to, co stvořil

mmdw=f hn^c hpr^k hn^c=f wsr=f r=f^l

tím, že mluvil s tím, kdo vznikl společně s ním, a kdo je mocnější než on,

m jt=f tp-r^c=f^m

tím, že se zmocnil svého výroku / magie.

jnk wⁿⁿ.t z3 pw n ms.t (j)tmⁿ

(To) já jsem syn Té, která zrodila Atuma,

(j)w=j m z3 w^d.t nb w^c

jsem ochranou toho, co přikázal Jediný Pán,

jnk s^cnhps^d.t^o

já jsem ten, kdo dal život Devateru.

jnk mrr=f jrr=f

Já jsem ten, který (jakmile) si přeje, tak koná/jedná,

jt.j ntr.w q3 j3.t

otec bohů, jehož standarda je vysoko,

smnh jntr hft w^d.t ms.t (j)tm(.w)

ten, který je vybavený/dokonalý a božský podle rozkazu Té, jež stvořila Atuma,

ntr šps.j mdw(.w) m r3=f^p

vznešený bůh, který mluví svými ústy.

gr n=j ks n=j^q

Mlčte kvůli mně, pokloňte se mi,

<i>jj.n=j tb(=j) k3.w n.w p.t^r</i>	(neboť) jsem přišel, abych pošlapal býky nebes
<i>hms.n=jk3.w nw.t</i>	a ujal jsem se (dosl. “usadil jsem se”), býci Nut,
<i>m s^ch.w=j pw wr n nb k3.w jw^c n (j)tm(.w)</i>	této své velké hodnosti pána <i>kau</i> a dědice Atumova.
<i>jj.n=j jt=j ns.t=j šzp=j s^ch</i>	Přišel jsem, abych se zmocnil svého místa a přijal svou důstojnost,
<i>nnk tm n hpr.t=tn ntr.w</i>	(neboť) mně patřilo vše/ já jsem byl vším už / ještě předtím, než jste vznikli vy, bohové.
<i>h3n=tn^s jj.w hr-ph.wj</i>	Padněte (na zem), vy, kteří jste přišli po mně.
<i>jnk hk3</i>	Já jsem Heka / magie (<i>heka</i>) / mág.

^a více k významu slovesa *hpr* v zádušním kontextu viz Buchberger 1993

^b Varianta: : *mtn N pn hr tn* - hleďte, tento N je před vámi

^c nominalizovaná relativní forma, přestože se gramaticky jedná o minulý čas/perfektum, u sloves jako *rh* se takto vyjdrňuje stav přítomnosti, vzniklý na základě dokončené činnosti poznávání v minulosti

^d varianta: *jnk rnpj jr(.w) n nb w^c* - já jsem mladík, jehož stvořil Jediný Pán

^e negativní *s_{dm}.t=f* forma (Zonhoven 1997)

^f Dosl. “dvojí věci”, není psáno v duálu ale v plurálu. Allen (1988 : 37) uvádí překlad překlad “než existovaly dvě věci na zemi”, s čímž nelze souhlasit, neboť tato interpretace nereflektuje překlad egyptského duálu, nýbrž plurálu

^g Jde buď o infinitiv, nebo o nominalizované participium.

^h zapsaný znak zřejmě nahrazuje Gardinerův znak A28 – kombinace *q3 k3.w* se objevuje ve jménu farona Kakaure Ibiho z 8.dynastie v podobném významu – “Reova ka jsou vznešená/mocná (dosl. vysoká)”

ⁱ varianta: *m wnn q3=f n k3 m z3 wnd.wt=f* - když jeho nespočet *ka* byl ochranou jeho lidí

^j Tato varianta se objevuje pouze v jednom z de Buckem zpracovaných textů (B1Bo). Slovo *jr.t* je psáno

jako “oko”, ale v překladu nedává smysl.

^k varianta: *hn^c hpr^r*

^l varianty textu:

mdw=f n hpr^r wsr rn N pn m wsr=f - když mluvil s Chepererem, aby bylo jméno tohoto N mocné jeho mocí

wsr.n N pn m wsr=f - tento N byl mocný ve své moci

^m Psáno *tp.j-r3* – “kousanec, uštkutí”, ale zřejmě myšleno *tp.jt-r3* – “výrok”.

Varianta textu : *jt.n N pn hw tp r^c=f* - a tento N se zmocnil Slova ve svých ústech.

ⁿ varianta: *jr wnn.t N pn...* - pokud jde o o tohoto N....

^o V B1B0 doložena ještě další část textu: *jm.j hsf n ntr hsf.t.n=sn n jr n=sn šps pw nb sw*

^p *ntr šps.j mdw(.w) m r3=f wnm(.w) m r3=f* – vznešený bůh, který jí a mluví svými ústy

^q varianta : *snd n N pn jd.n=f* - Bojte se tohoto N, neboť si podmaňuje/a toho, jehož si podmanil

^r varianta : *jj.n=f ksm=f k3.w p.t* - (neboť) přišel, aby vzdoroval býkům nebes

^s etický dativ

Z tohoto textu lze vyvozovat, jak bylo v Egyptě na magii nahlíženo a jak byla vnímána, neboť toto říkání je nejdelším zachovaným vyjádřením pojetí magie, jak ji popsali staří Egyptané³⁸. Z hlediska zádušních textů může v tomto říkání jít jak o přeměnu zemřelého v boha Heku, tak v magii jako takovou, nebo v toho, kdo magii ovládá. V egyptských textech často nelze vzhledem k propojení těchto pojmů rozeznat, zdali se jedná o koncept magie jako takové nebo jeho personifikaci.³⁹

Magická moc (*heka*), jak již bylo uvedeno výše, je zde zmiňována jako síla, která existovala dávno před stvořením světa, jak jej známe,⁴⁰ stála u jeho počátku a objevuje se dokonce i před stvořením bohů a duality. Dualita je v textu vyjádřena slovy *jš.wt sn.wt* (tedy nikoli duálem *jš.tj sn.tj*), doslova přeloženo „dvojí věci.“ Možná se může jednat o vyjádření toho, že v oné době na počátku světa ještě neexistovala žádná dualita, žádné „dvojí věci“, a vše se tedy nacházelo ve světě, který nebyl těmito dualitami rozdělen, jak tomu v myšlení starých Egyptanů bylo, ve světě plném pouze všemocné síly *heka*, ve světě v úplně jiném stavu, místě, i čase, než je tomu na běžné úrovni vnímání.

V tomto kontextu se magie objevuje i v jiných textech, například v Knize nebeské krávy říká sluneční bůh Re: „*Já jsem ten, který stvořil nebesa pevná, aby tam mohli být umístění ba bohů. Jsem s nimi navěky poté, co se zrodily roky. Mé ba je magie, a ta je*

³⁸ Ritner 2008: 17.

³⁹ Ritner 2008 : 26.

⁴⁰ Míčková 2013 : 60.

starší než ona (tj. nebesa).“⁴¹ Magie se tak objevuje na samotném počátku světa jako moc či projev stvořitele, který také posléze zaručuje stvořenému světu ochranu a trvání. Použitím nezávislého zájmena *nnk* ve větě „*mně patřilo vše / já jsem (byl) vším, ještě / už než jste vznikli vy, bohové*“ se vyjadřuje přímá identifikace magické moci s celým vesmírem. Může to tedy znamenat, že magie/*heka* prostupuje celým světem a stála na jeho samotném počátku, v době, kdy ještě neexistovalo téměř nic z nám známého světa, stejně však také to, že magická moc *je* celý vesmír, a byla jím vždy – dokonce i dávno předtím, než vznikli bohové, a kdy vlastně neexistovalo „nic“ – na tomto místě je možná zajímavé podotknout, že v egyptských textech se „všechno“ často vyjadřuje slovním spojením „to, co je, i to, co není“. Vzhledem k tomu, že jedna rovina staroegyptského vnímání času byla cyklická, mohlo by ono „*já jsem byl vším už/ještě předtím, než jste vznikli vy, bohové*“, znamenat zároveň i to, že na jisté úrovni se vše vlastně „už stalo“, tedy že vše už existuje, a to i před počátkem všech věcí, a následně se tato na počátku věčně přítomná magická moc, ve které jsou už ovšem obsaženy všechny potřebné informace (nebo případně jedna informace, která obsahuje vše), pouze transformuje (*hpr*) do různých podob (*hpr.w*) a tak dá vzniknout celému světu, včetně duality a bohů, a ten, kdo ovládá magickou moc a zná správná slova, se následně může opět proměnit (*hpr*) na magickou moc, případně cokoliv jiného.⁴²

Heka byla považována za tak mocnou sílu, že před ní měli strach i samotní bohové. Podobné zmínky o magii se objevují už v Textech pyramid, například v říkání 472 čteme: „*Obloha se třese a země se chvěje před tímto N, (neboť) N je heka, N vlastní heka.*“ Další podobný popis magie najdeme v Textech rakví v říkání 648 : „*Její/jeho moc* (tj. boha Heka/magie) *šíří bázeň mezi bohy, kteří byli stvořeni po něm/ní, nespočet jeho/jejích ka je na jeho/jejích rtech. To magie / Heka je ta/ten, která/ý vznikl/a sam/a ze sebe / sama od sebe. Bohové se radují, když ji / jej vidí, (neboť) žijí z její podstaty. (...) Jižní bohové, mějte ze mne strach, severní bohové, děste se mne, padněte přede mnou v děsu, vy, kteří jste za Gebem, (neboť) já jsem ta/ten, který/á vznikl(a) sám/sama od/ze sebe (...) já jsem mocný/á mezi vámi ve svém jménu, které je Mocná / Sachmet, jsem od vás vzdálen/á ve svém jménu, které je Vzdálený / Hor v čele Devatera, držte se ode mne dál! Ty, který strážíš cesty severní oblohy, uvolni mi cestu, abych prošel, (neboť) já jsem váš pán / vaše paní, který/á je před vámi (všemi).*“ Kromě popisu magie, která se opět objevuje na počátku světa a je mocnější než bohové, zde vidíme zajímavý příklad již

⁴¹ Kniha nebeské krávy 275 - 279.

⁴² Buchberger 1993: 213.

zmiňovaného psaní, které je díky slovním hříčkám a způsobu zápisu záměrně víceznačné – magie je mocná, dokonce mocnější než bohové – a její jméno je tedy Mocná (*šhm.t*), což je vlastně Sachmet. Stejně tak magie nebo bůh Heka je od ostatních bohů vzdálený – ať už proto, že se nachází daleko před nimi, tedy až daleko za polem jejich působnosti, nebo vznikl přede vším a všemi ostatními, nebo proto, že podle tohoto textu se od něj bohové drží dál kvůli jeho obrovské moci – jeho jméno je tedy Vzdálený (*hrrw*), tedy Hor. Magická síla heka tak vlastně prostupuje všemi bohy, neboť ona dala vzniknout celému světu, včetně jich samotných, a může se projevat v různých formách, nicméně stále zůstává něčím záhadnějším a mocnějším než samotní bohové.

Zajímavý je také výrok „já jsem syn Té, která stvořila Atuma“ – podle egyptské mytologie, jak je nám známa, totiž žádná matka Atuma neexistuje. Atum se vždy objevuje jako prvopočáteční božstvo, které stvořilo vše samo od sebe či ze sebe, toto označení magie se tedy zdá být poněkud matoucí. Možná by se mohlo jednat o vyjádření toho, že magie skutečně stála na počátku světa, nebo že je to samostatná síla, kterou nestvořil Atum stejným způsobem jako ostatní věci ve vesmíru, ale která existovala, když ne před Atumem, což by už vzhledem k jeho jménu a funkci bylo také nanejvýš podivné, tak alespoň zároveň s ním. To by také mohlo vyjadřovat, že tato magie je silou „nezávislou“ na bozích a jejich konání, která „už tam byla před začátkem světa.“⁴³ Je nasnadě, že před začátkem světa by zřejmě nemělo existovat nic, případně „pouze“ stvořitelské božstvo a/nebo jeho moc či působení (v tomto případě *heka*) – což však už samo o sobě znamená, že se zde nachází vše, nebo alespoň možnost vše stvořit či vymyslet, případně stvořit (vy)myšlením – „svět před začátkem světa“ je tedy zjevně (pouze) jiný, než ten, který je nám znám, tudíž v něm pravděpodobně platí jiná pravidla – možná také proto se mágové či kněží snažili při užívání magie tento počáteční stav „znovu“ aktivovat či vyvolat – tak například v Nefertiho proroctví, kde vrchní kněz předčítatel Neferti předpovídá králi budoucnost, je toto předpovídání uvozeno větou: „A on se zamyslel nad tím /obával toho, co se stane v (této) zemi, a vzpomněl si (*šh3*)“⁴⁴, tedy se zde zjevně jedná o koncept toho, že tyto vědomosti se vlastně „už“ „někde“ nachází, a ten, kdo má patřičné znalosti, dovede „vystoupit“ mimo běžný čas a vnímání a na tyto informace si vzpomenout.

V tomto textu se také objevuje odkaz na tvořivou a magickou moc myšlenek a slov –

⁴³Míčková 2013 : 60 – 61.

⁴⁴ Nefertiho proroctví, papyrus Peterburg 111 6B, 18.

samotná magie, ať již ve své personifikované podobě či nikoliv, se objevuje jako síla, která vychází z úst stvořitele, to znamená, že vychází z magické moci jeho slova nebo slov. Je zde také psáno, že „*Devatero bylo to, co stvořil tím, že mluvil s tím, kdo je mocnější než on a tím, že se zmocnil své magie / výroku*“, což poukazuje na tvořivou moc magických slov a jejich roli při stvoření světa, ale také nabízí otázku, kdo je v tomto případě ten, který je mocnější než prvopočáteční božstvo – vzhledem ke kontextu se zřejmě opět jedná o magickou moc. Stejně tak zde můžeme vidět souvislost s označením magie jako *tp.t r3* - „to, co je na rtech“, ať už se jedná o magii v podobě slova, vysloveného na počátku světa, nebo magických slov, vyslovovaných knězem či mágem v kterýkoli čas. Stejně výrok „*jsem ten, který činí, jakmile si usmyslí*“ odkazuje na tvořivou moc myšlenky – bůh Heka, tedy magie a také v něj/ní přeměněný zemřelý přenáší své myšlenky do reality, aniž by cokoli dělal, stačí jen, když na něco pomyslí a daná věc se okamžitě děje. Z myšlení pak přechází tato magická moc do slov – magie (Heka) byla podle tohoto říkání stvořena slunečním bohem dříve než slovo (Hu), tudíž při vzniku slov na ně tato magie byla přenesena a díky ní se tak sama magická slova mohou přenést do reality, a tak mohou být stvoření bohové a celý vesmír ⁴⁵.

Jelikož se toto vše odehrává, jak již bylo zmíněno, na počátku světa, kdy ještě neexistoval čas ani prostor, je tudíž magie mimo ně. Egypsky je tato „bezčasovost“ nebo počátek času označován jako *zp tp.j* a *p3w.t tp.jt*, přičemž oba pojmy odkazují k mýtické době na počátku, nicméně pojem *zp tp.j* je spojen jak s prvotní dobou a místem, tak také přímo se stvořením světa a je ve staroegyptském pojetí vnímán z jistého pohledu cyklicky,⁴⁶ tudíž se může za určitých okolností v určitém smyslu opakovat. Tento počátek času se tím pádem „aktivuje“ při (každém) užívání magie,⁴⁷ a to se tudíž vždy vlastně odehrává mimo čas a prostor, a magická moc se tak může přenášet do kteréhokoliv místa a času, a fungovat tak pro toho, kdo magií vládne, stále stejně – třeba „jen“ skrze představivost a myšlenky ⁴⁸.

Následující text pojednává přímo o magické moci slov a výroků, kterými osoba, která toto říkání pronáší, disponuje. Objevuje se zde důležitý koncept toho, že tyto texty a jejich magická slova si bylo nutné pamatovat a už nikdy je nezapomenout, stejně tak jako vědět, kdy, kde a jak je použít.

⁴⁵ Ritner 2001 : 49.

⁴⁶ Janák 2009 : 148-9.

⁴⁷ Magie, Lexikon der Ägyptologie III : 1138.

⁴⁸ Ritner 2001 : 50; Mičková 2013 : 61.

Říkání 657

<i>sh3.t hk3</i>	Jak si zapamatovat/rozvzpomenout se na magii. ^a
<i>jnk rd.y n=f z3^b r^c z3 dhw.tj</i>	Já jsem ten, jemuž byla dána Reova ochranná moc a Thovtova ochranná moc,
<i>zhn(.w)/zhn=j nn gm.n=j m r3=j</i>	zmocňuji / zmocnil jsem se toho, co jsem našel ve svých ústech / řeči / výrocích,
<i>h3m.t=j gm.n=j hr n^{dd}=j</i>	toho, co jsem “uložil”/našel pod svým <i>n^{dd}</i> , ^c
<i>d33^c b.w tz phr</i>	co bylo zamotané a rozlétané ^d a naopak.
<i>rdj=f n=j šzp=j sp(.w) n=j</i>	Dává mi (to) a já přijímám to, co mi bylo přiděleno.
<i>s3w.n=j m r3=j m h.t=j</i>	Střežil jsem (to) ve svých ústech / svými ústy a svým tělem / ve mém těle,
<i>šzp=j nn dd.w sp.tj=j</i>	a tak se zmocním/ přijmu / mohu zmocnit toho, co dávají mé rty.
<i>jb=j wtz tw hr mk3.t=k sh3=k jmj.t=k</i>	Mé srdce, pozvedni se na své podpěře a rozvzpomeň se na to, co je v tobě.
<i>pr md3.t m pr r^c sd3.t^e m pr dhw.tj</i>	Vychází z Reova domu (ta) kniha, která byla zapečetěna v Thovtově domě.
<i>sh3.n=j hk3 nb n.tj m h.t=j tn</i>	Pamatuji ^f / Zapamatoval /Vzpomněl jsem si (na) všechnu magii, která je v tomto mém těle.

^a varianta překladu: Rozvzpomenutí se/ Zapamatování si (na) magii/magie.

^b Nejistý význam slova *z3*, šlo by číst i jako „syn Rea, syn Thovta“, v kontextu dává větší smysl ochrana.

^c Část těla, není přesně jasné, o co se jedná.

^d Slovo *d33* znamená „zamotat“, případně „být zamotaný“, *‘b.w* je doslova „holub“. Vzhledem ke kontextu by se možná mohlo jednat o metaforický obrat pro něco, co je nejasné, zamotaé a pomíjivé, tedy je těžké se tomu naučit nebo si na to vzpomenout.

^e imperfektivní aktivní participium

^f podobně jako u slovesa *rh* i zde perfektní tvar vyjadřuje stav v přítomnosti

Tento text pojednává o magické moci slov a výroků a také o důležitost toho si tuto magii zapamatovat či se na ni rozvzpomenout, a pak ji správně vyslovit a použít. Vzhledem k tomu, že se zde zmiňuje, že tomu, kdo tento text pronáší, byly tyto znalosti dány či přiděleny, a on sám zde říká, že „hledal a našel“, může to poukazovat právě na to, že vzpomíná na něco, čemu se již kdysi naučil nebo co již jednou věděl, a po nalezení správné informace ji pouze přenesl na své rty – tedy ji vysloví přesně tak, jak má, neboť magická slova se musí vyslovit přesně a bez nejmenší chyby, jinak pozbydou své hodnoty.

Jedná se tedy zřejmě o vědomosti, které dotyčný již někde získal a možná také vyzkoušel, a nyní je musí použít či převést do skutečnosti díky správnému vyslovení nebo pouhým pomyšlením na ně, potom, co je našel ve svém těle, tj. nitru, nebo srdci, tedy myslí. Egypťané považovali srdce za sídlo myšlení, svědomí, rozhodování, a také paměti. Je zajímavé, že toto pojetí se zachovalo i v některých moderních jazycích – například v angličtině nebo francouzštině se pro „naučit se něco nazpaměť“ nebo „vědět něco z paměti“ používá fráze, která doslova přeložená znamená „pamatovat si srdcem“, což se do moderních jazyků dostalo zřejmě přes doslovné překlady z řečtiny a hebrejštiny, neboť tyto kultury, stejně jako Egypťané, věřily, že myšlení a paměť sídlí v srdci.⁴⁹ Není vyloučeno, že tuto představu mohly dokonce v jisté podobě převzít právě z Egypta.

Toto říkání je však poněkud zvláštní – není zde žádná zmínka o zásvěti, o nebezpečích, číhajících na cestách, nebo o branách, střežených strážci, kteří po zemřelém chtějí správná slova, jako by tento text měl sloužit spíše jako ujištění, ať už toho, kdo jej užívá, nebo někoho jiného, o tom, že dotyčný si dané informace, ať už jimi bylo cokoliv, zapamatoval a stále pamatuje, stejně tak jako dobře ví, jak s nimi naložit.

Motivem celého textu se zdá být střežení a pamatování si tajných vědomostí. Ten, kdo říkání pronáší, zde uvádí, že strážil něco, co mu zřejmě bylo buď sděleno, nebo co se naučil, a co bylo těžké si zapamatovat nebo pochopit. Odvolává se na ochranu Rea a

⁴⁹ Small 1997 : 116 - 121.

Thovta, přičemž zmínka právě těchto dvou bohů jistě není náhodná – spojitost Thovta s magickou mocí slov, písma a zapamatování je více než zřejmá, a Re je ten, kterého často doprovází Hu a Sia. Sluneční bůh Re je rovněž ten, za nímž jde ve zmíněné povídce o Setne Chamuasetovi Thovt po tom, co zjistí, že Naneferkaptah ukradl jeho tajnou knihu, aby ho spolu následně magicky zneškodnili. Otázkou tedy je, co vlastně znamená výrok „*jsem ten, komu byla dána ochranná moc Reova a Thovtova*“ – chrání tito bohové toho, kdo říkání pronáší, jelikož on je znalý, nebo případně i zasvěcený, a tedy může znát tajemství, která obyčejní lidé neznají, nebo jej naopak chrání proto, aby mohl tyto znalosti získat? Možná jej také chrání před zmatením a špatnou interpretací těchto vědomostí, což by mohlo mít neblahé následky, popřípadě také před tím, aby mu tyto znalosti nebyly sebrány nebo někým překrouceny a on na ně zapomněl nebo si zapamatoval informace špatné. Ochrana by také mohla znamenat i to, že jej chrání, aby tyto znalosti použil správně tak a tam, kde má, a naopak aby je nevyzradil tam, kde nemá. Možná tak tito bohové chrání spíše ony znalosti – které jsou však uloženy v mysli/srdci toho, kdo je ovládá, a tudíž Thovtova a Reova ochrana patří i jemu.

Následně zemřelý/nebo ten, kdo říkání používá, prohlašuje, že se zmocňuje něčeho, co našel ve svém těle a ve svých ústech – jde tedy o to, že potřebuje nějakou vědomost nebo znalost, kterou už kdysi měl, ale zřejmě si na ní nemohl vzpomenout, neboť to je velice obtížné, což zřejmě vyjadřuje výrok „*zmocňuji se toho(...), co bylo zamotané a rozlétané*“. Díky „magii“, ať už je jí míněna magická moc jako taková, nebo například nějaké znalosti a vědomosti, je pak zřejmě možné tyto informace ve svém těle (tj. tedy mysli nebo paměti) najít a pak je dokonce nalézt ve svých ústech – tzn. vyslovit. Nebo naopak, možná se jedná o to, že si dotyčný mohl své vědomosti nebo kdysi nabyté znalosti připomenout nějakými slovy, která fungovala jako paměťové háčky, které si kdysi uložil do své mysli, protože věděl, že pamatovat si tyto informace bude obtížné, a až je bude potřebovat, bude třeba si je nějak připomenout. Celý výrok by pak platil ve smyslu „nalezl jsem ve svých ústech, co už jsem (předtím) měl v těle, tj. co jsem věděl, ale na co bylo těžké si vzpomenout“.

Následuje věta „*dává mi (to) a já přijímám to, co mi bylo přiděleno*“. Otázkou ovšem je, o koho se jedná. V kontextu by mohlo jít přímo o Thovta, který by dotyčnému poskytl patřičné znalosti, případně např. o zasvěcujícího kněze. Jelikož se zmiňuje o tom, že mu tyto vědomosti byly přiděleny, zřejmě na ně má nárok například díky předchozímu studiu „zásvětních“ textů nebo zasvěcení do jejich tajů.

Velmi zajímavá je část o strážení pomocí rtů – „*Strážil jsem (to) ve svých ústech a ve*

svém těle / Strážil jsem to svými ústy a svým tělem, a tak se mohu zmocnit toho, co dávají mé rty“. Pravděpodobně se jedná o odkaz na to, že znalosti, které nabyt, jsou tajné a utajované. Dotyčný zde prohlašuje, že potřebné znalosti má, vzpomněl si na ně, nebo je „dostal“, a posléze „střežil svými ústy“ nebo „ve svých ústech a těle (tj. myslí)“ – znamená to, že je neprozradil, komu nebo kde neměl a případně řekl nebo použil tam, kde měl. Možná by to mohl být odkaz na ony (pouze) ústně předávané znalosti, které jsou stráženy tímto ústním předáváním a to pouze určitým osobám. Možná se tak mohlo jednat nejen o součást zádušních textů, ale také o doprovodný text ke zmiňovanému zasvěcení, ve kterém by zasvěcený někoho ujišťoval, že si vše správně zapamatoval, bude to ve své mysli strážit, a nebude o tom mluvit, kde nemá.

Šlo by tak o vědomosti, přístupné a dostupné pouze určitým osobám, chráněné právě tímto (ústním) předáváním. Otázkou je, zdali se jednalo o rétorický prvek, který ve skutečnosti nebyl doslovný, ale odkazoval na nějaké neurčité vědomosti, o kterých se spíše myslelo, že je někdo ovládá, nebo jestli ten, kdo takovéto texty zapisoval, tyto znalosti opravdu měl. Pak by zřejmě „původní“ texty, které byly následně opisovány, museli zapisovat a číst skutečně nějaký zasvěcení nebo vyškolení kněží, kteří skutečně střežili znalosti, které byly ostatním lidem nedostupné, ať už těmito znalostmi bylo cokoli, a kterým pak tyto texty sloužily možná jenom jako jakési „zápisky“ nebo „nápověda“, připomínka toho, co mají skutečně vědět a „říct či neříct“, což by také vysvětlovalo zdánlivě nesmyslné či k ničemu se nevztahující výroky, které se v takových textech často objevují, a které je vlastně bez znalostí starých Egyptanů, kteří se zřejmě dobře vyznali v jejich kontextu a pozadí, mnohdy prakticky nemožné interpretovat, a někdy dokonce i (jednoznačně) přečíst. Nicméně je jasné, že lidé, kteří tyto texty pouze opisovali z chrámových archivů, nebo ti, pro které byly opisovány, aby si je mohli uložit do svých hrobek a disponovat s nimi na onom světě, tyto znalosti rozhodně neměli – věřili, že když to napíše, přečtou nebo vysloví, stane se to skutečností, a někde v podsvětí se jim třeba podaří tyto znalosti získat? Nebo věřili, že mohou oklamat bohy a podsvětní démony tím, že o sobě řeknou něco takového?

Neméně zajímavý je výrok „*zmocním se /přijmu to, co dávají mé rty*“ – možná by se mohlo jednat právě o zmiňované paměťové pomůcky, jejichž přeřikáním si je možné připomenout potřebné vědomosti, a následně se jich „zmocnit“. Jelikož však v textu není přímo napsáno „mé rty to dávají *mně*“, je tímto výrokem možná spíše míněno „mohu se zmocnit moci slov, která řeknu / jsem řekl“. Možná zde tedy ten, kdo vyslovuje nebo čte tento text, vyjadřuje to, že se může zmocnit slov, která už kdysi

věděl, a teď je „znovu našel“. Věta „zmocňuji se toho, co dávají mé rty“ by ovšem také mohla vyjadřovat jeho kontrolu nad jeho slovy, tedy že si je plně vědom toho, co říká, nebo naopak toho, o čem mlčí. A pak je tu ještě zvláštnost s minulým časem – v textu je psáno „střežil jsem to“, nikoli „střežím to“ – znamená to tedy, že nyní už vědomosti střežit nepotřebuje? Pokud tomu tak je, důvodem by mohlo být to, že ve chvíli, kdy tento text pronáší, již ony střežené vědomosti musí vyslovit – ať už kvůli jejich magické moci, nebo jako důkaz toho, že je zná. Další možnost je ovšem také to, že hovoří k někomu, kdo tyto vědomosti také ovládá, nebo že někomu oznamuje a ujišťuje jej, že konal správně, strážil (mu svěřené) vědomosti a dělal to, co měl, respektive neprozradil, co neměl. Avšak je tu ještě další možnost – mohlo by to být také $s3w(.w) n\neq j$, ve smyslu „pro mne je to stráženo mými rty a mým tělem“ – tedy že si je vědom toho, že ony znalosti ve své mysli má, a jeho rty – tj. slova nebo mlčenlivost to pro něj stráží do správné chvíle, ve které je bude opravdu potřebovat použít.⁵⁰

Pak je zde ještě zmínka o knize – zřejmě se jedná o odkaz na mýtus o tajné Thovtově knize, o které již byla řeč. Tato věta možná navazuje na předchozí výrok – „*mé srdce, rozvzpomeň se na to, co je v tobě, (že) ta kniha*“ atd., což by byl opět odkaz na tajné vědomosti, a mohl by to být jakýsi metaforický pokyn pro to, aby si dotyčný vzpomněl na to, kam potřebné vědomosti uložil a zapečetil, aby si tedy vzpomněl na to, co potřebuje vědět. Nebo se skutečně jedná o odkaz na Thovtovu knihu, ovšem pak je otázkou, co touto Thovtovou knihou bylo myšleno. Zřejmě mělo jít o jakési nábožensko-magické texty, sepsané přímo Thovtem, které tedy obsahovaly veškeré vědění a s ním spojenou moc. „Zásvětní“ charakteristika Thovtovy knihy je nabíledni už z povídky o Setne Chamuasetovi, ve které je tento spis přímo obklopen podsvětní symbolikou.⁵¹ To, že jde o text s obrovskou mocí, který patří do sféry mimo obyčejný svět, je jasné již z toho, jak tato kniha na běžné smrtelníky působí. Když se někdo pokusí tuto knihu vzít a použít její moc v hranicích světa živých, vždy špatně skončí. Stejně tak jako samotná magická síla *heka*, tak slova, jež v sobě nesou tuto sílu a veškeré vědění, stojí mimo hranice obyčejného působení, a kdokoliv jimi vládne, dostává se tak také mimo ně – do sféry zemřelých nebo bohů. Tato magie tedy nemůže mezi živými působit bez následků, neboť již sama ze své podstaty tento svět mění a ruší, jelikož s sebou nese moc, která jej daleko přesahuje, a tedy v jeho hranicích nemůže existovat – buď existuje svět smrtelníků, nebo síla *heka*, a kde se tyto vlivy

⁵⁰ Míčková 2014 (v tisku).

⁵¹ Dieleman 2005 : 232.

setkají, tam přestanou platit běžné zákony – a mágové mohou stát na počátku světa, měnit se v cokoli se jim zachce nebo jedním slovem stvořit svět, ovšem také se dostat do osidel kouzel, nerozeznat sen od skutečnosti nebo padnout pod mocí bohů.

Thovtova kniha je také spojena s mocí slunečního boha Rea - a možná právě zde bychom mohli hledat souvislost s Thovtovou a Reovou ochranou, stejně tak jako s tím, že tato kniha, která měla být sepsána Thovtem, „vychází z domu Reova“. Magická říkání zapsaná v této knize v sobě totiž měla obsahovat samotnou tvořivou energii slunečního boha – což je pochopitelné, uvědomíme-li si, že právě *heka* je onou tvořivou mocí, která stála na počátku světa. Tak v momentě, kdy Setne vrátí svitek do hrobky na jeho původní místo, všichni přítomní pocítí Reovu moc. V pozdějších textech je tak magie spojována přímo s Reem, například v ptolemaiovské době bývají magické texty často označovány jako *b3.w r*.⁵²

I poslední část říkání však lze přeložit několika různými způsoby – slovo *sh3* může totiž znamenat jak vzpomenout si, tak zapamatovat si nebo pamatovat si. Tento výrok lze tedy interpretovat jako „vzpomněl jsem si na magii“, ovšem vzhledem k tomu, že v celém říkání není ani slovo o zapominání, možná se lépe hodí překlad „pamatuji si všechnu magii“ – což by ovšem znamenalo, že dotyčný své znalosti nikdy nezapomněl, ale celou dobu je měl a strážil ve své mysli.

Následující dva texty opět pojednávají o tom, jak důležité bylo v myšlení starých Egyptanů pamatovat si správná slova a nikdy je nezapomenout, a také reflektují strach z toho, co by se mohlo stát, kdyby člověk magická slova zapomněl, nebo si zapamatoval špatné informace, či dokonce nedokázal rozlišit a vzpomenout si, která slova jsou skutečná a správná. Tyto texty mají sloužit jako magická ochrana právě proti nebezpečím tohoto druhu.

Říkání 453

hsf d.y/dd.y sh3 m hr.t-ntr

(Jak) zahnat toho, kdo poskytuje (špatnou)^a
paměť /vzpomínku v říši mrtvých,

jw r htm r3 n zj m hr-ntr

který přichází, aby zapečetil ústa člověka v říši

⁵² Piccione 1994 : 197-204, 202.

	mrtvých.
<i>j ḥsq tp.w zn wsr.wt</i>	Ó vy, kteří stínáte hlavy a řežete krky,
<i>dd šḥ3 m r^c n 3ḥ.w</i>	kterí vkládáte (špatné) vzpomínky/připomínky do úst <i>achu</i>
<i>ḥtm r^c n 3ḥ.w ḥr ḥk3 jmj ḥ.wt=sn</i>	a kteří zavíráte ústa <i>achu</i> kvůli magii, která je v jejich tělech!
<i>n ḥsq=k^b / ḥsq=k tp=j n zn=k wsr.t=j</i>	Ty neodsekneš mou hlavu, neodetneš můj krk,
<i>n wd=k šḥ3 m r3=j pn</i>	nedáš (špatnou) připomínku/vzpomínku do těchto mých úst
<i>n ḥtm=k r3=j ḥr ḥk3 jmj ḥ.t=f</i>	a nezapečetíš má ústa kvůli magii, která je v mém těle,
<i>mj jr=k 3ḥ.w ḥr ḥk3 jmj ḥ.wt=sn</i>	jak (obvykle) činiš proti <i>achu</i> kvůli magii, která je v jejich tělech!
<i>ḥt t(w) ḥm t(w) n ṭz.wj jp.wj n 3s.r r=k</i>	Buď zahnán, buď zatlačen kvůli těmto dvěma Esetiným výrokům proti tobě.
<i>m jw.t=k wdj.t šḥ3 m r3 n wsjr</i>	Nechod'/ nepřicházej vložit vzpomínku do úst Usirových
<i>n jb n stš ḥf.tj=f m dd=s^c r=k</i>	kvůli přání Sutecha, jeho nepřítele, když ona ^d mluví proti tobě.
<i>ḥr=k n ḥr=k m3j ḥr pw^e</i>	Tvůj obličej pod tebe, ty se lví tváří,
<i>pr ns wr r=k m- ḥnw jr.t (j)tm nkn.t nb.t kkw</i>	velký oheň přišel proti tobě zevnitř Atumova oka, zraněného Oka, Paní tmy ^f

<p>varianta: <i>pr ns wr r=k m r3 n wr</i> <i>m-hnw^g jr.t (j)tm(.w) nkn.t nb.t grh</i></p>	<p>přišel z úst Velkého/jako výrok Velkého zevnitř Atumova zraněného oka, Paní noci.</p>
<p><i>dn=s tw hm.n wsjr</i></p>	<p>Ona (tj. Eset) tě zadržuje, vzdal se od Usira,</p>
<p><i>jwbw.t=k jm=f tz phr</i></p>	<p>(neboť) on je tvé <i>but</i>^h a naopak.</p>
<p><i>hm.n=j jw bw.t=k jm=j tz phr</i></p>	<p>Vzdal se (i) ode mne, já jsem tvé <i>but</i> a naopak.</p>
<p><i>jw=k r=j dd=j r=k</i></p>	<p>Půjdeš-li proti mně, budu já mluvit proti tobě,</p>
<p><i>tm=k jw r=j nn dd=j r=k</i></p>	<p>(a když) nepůjdeš proti mně, nebudu mluvit proti tobě.</p>
<p><i>hm jzf.tjw šw / hm n(=j)</i></p>	<p>Odvraťte se, Šuovi popravčí! / Odvraťte se ode mne!</p>

^a Vzhledem ke kontextu zřejmě myšlená špatná vzpomínka nebo paměť, v paralelním říkání v Knize mrtvých (říkání 90, Budge 1898 : 191) se objevuje determinativ špatných věcí (Gardinerův znak G37).

^b V jednom z textů variant *n hsqq=k*, gramaticky nedává smysl, zřejmě chyba písaře

^c varianta: *n jb n stš hf.tj=f m dd=sn r=k* –když ony mluví proti tobě(tj. ty výroky)

^d tj. Eset

^e Paní tmy – tj. měsíc, jedná se o odkaz na mýtus o měsíčním oku, které bylo spojováno s lunárními fázemi, někdy bývá ztotožňována s Horovým okem *wḏ3.t*

^f V představách starých Egyptanů mívají démoni často tvář lva, *m3j hr* viz Leitz 2002, III : 210

^g m psáno jako se znakem vody znaky m (G17) + mw (N35)

^h Egyptský výraz *bw.t* je poměrně problematické přeložit. Často je překládán jak “hnus” nebo “odpor”, což je však poněkud zavádějící, nejlépe by se zřejmě hodil výraz “tabu”, ani ten však obsah tohoto pojmu přesně nevystihuje. Jedná se o něco, co může být “posvátné” a tedy zakázané či nedotknutelné, například z rituálních důvodů, avšak také o něco, co je nepřístojné, odporné, ve smyslu, že daná věc je pro dotyčného zakázaná, že překračuje pravidla a určené podmínky natolik, že se stává téměř nepomyslitelnou a je tedy potřeba před ní být obezřetný nebo se jí vyhýbat.

<i>j ḥsq tp.w zn wsr.wr dd sh3 m r^c n 3ḥ.w</i>	Ó vy, kteří stínáte hlavy, kteří řežete krky a kteří vkládáte (špatnou) připomínku/ vzpomínku do úst <i>achu</i>
<i>ḥtm r^c n 3ḥ.w ḥr ḥk3 jmj ḥ.wt=sn</i>	a pečete ústa <i>achu</i> kvůli magii, která je v jejich tělech!
<i>n m33=k wj m jr.tj=k m33.t=k jm=sn m3s.tj</i>	Nespatřil jsi mne ^a svýma očima, kterýma se díváš, zatímco jsi na kolenou ^b ,
<i>pḥr ḥr=k ḥ3=k</i>	otoč svůj obličej za sebe!
<i>dg n zft.w šw jj m-s3=k</i>	Pohleď na Šuovy popravčí, kteří jdou za tebou,
<i>r shq tp=k r zn.t wsr.t=k</i>	aby odsekli tvou hlavu, aby setli tvůj krk,
<i>m wpw.tj t n.tj ^cn m jr.t=f</i>	jako posel, který se vrací zpět s jeho okem ^c
<i>ḥr nw dd.n=k jr.y=k ^dr=j</i>	kvůli tomu, co jsi řekl, že vykonáš proti mně,
<i>n ḥsq tp=j n zn.t wsr.t=j</i>	že srazíš mou hlavu, setneš můj krk
<i>n sd.t^e sh3 m r3=j pn</i>	a dáš (špatnou) připomínku do těchto mých úst,
<i>ḥr ḥtm r3=j ḥr ḥk3 jmj ḥ.t=j</i>	abys zapečetil (dosl. kvůli zapečetění) má ústa kvůli magii která je v mém těle,
<i>mj jrr.t=k r 3ḥ.w ḥr ḥk3 jmj ḥ.wt=sn</i>	stejně tak jako to činiš proti <i>achu</i> kvůli magii, která je v jejich tělech.

<i>h.t hm n tz.wj jp.wj dd.n 3s.t r=k</i>	Vypadni, zmiz kvůli těm dvěma výrokům, které proti tobě řekla Eset,
<i>m jw.t=k wd.t sh3 m r3 n wsjr</i>	nechoď dát připomínku do úst Usirových
<i>n-jb-n sth hft m dd 3s.t r=k</i>	kvůli Sutechovi, nepříteli, kvůli tomu, co proti tobě řekla Eset!
<i>m3j hr pw pr ns r=k m-hnw jr.t (j)tm nkn.t</i>	Ty se lví tváří, přichází proti tobě oheň z Atumova zraněného oka,
<i>nb.t kk.w m=s tw</i>	Paní tmy, ona tě spolkne!
<i>hm n wsjr jw bw.t=f jm<=k> tz phr</i>	Vzdal se od Usira, tvé <i>but</i> je ve mně a naopak.
<i>hm n=j jw bw.t=k jm=j tz phr</i>	Vzdal se ode mne, (neboť) já jsem tvé <i>but</i> a naopak.
<i>jw=k r=j dd=j r=k</i>	Když půjdeš proti mně, budu mluvit proti tobě,
<i>tmm=k jw r=j tm=j dd r=k</i>	a když proti mně nepůjdeš, nebudu (ani) já mluvit proti tobě.
<i>hm n=j jst.tjw šw</i>	Vzdalte se ode mne, Šuovi kati!
<i>r hsf sh3 m r3 m hr.t-ntr jj.y^f htm r3 zj</i>	Pro odvrácení / zahnání (špatné) paměti / připomínky z úst člověka v říši mrtvých a (také) toho, kdo přichází zapečetit ústa člověka.

^a změna oslovovaného z 2. osl. pl. na 2. os. sg. – zatímco v první větě se obrací na celou skupinu jakýchsi démonických bytostí, zde se obrací pouze na jednoho z nich, který ale zřejmě zastupuje všechny

^b Faulkner (1977 II : 85) i Carrier (2004 : 1083) překládají jako “díváš se koleny”, významově je lepší tuto část připojit k předchozí větě

^c varianta *m wpw.t t n.t ʕn m jr.t=f* - kvůli rozkazu přinést zpět jeho oko

^d imperfektivní *sdm=f*

^e dosl. “kvůli dání”, infinitiv

^f imperfektivní aktivní participium

Tato říkání měla zřejmě sloužit jako magická ochrana proti zlovolným podsvětním bytostem, které by chtěly dotyčnému zabránit, aby si vzpomněl na to, co má vědět a co se naučil, a pamatoval si správná slova. Jelikož se zde zemřelý přímo na někoho obrací, aby mu nic nepřipomínal a nevkládal do úst/ do mysli vzpomínky či připomínky, přičemž si však správné věci jistě pamatovat potřebuje, zřejmě se jedná o někoho/ něco, jehož záměrem je dotyčného mást, zapečetit mu ústa a tak mu zabránit, aby vyslovil správná (magická) slova, vkládat do jeho mysli špatné či falešné vzpomínky či připomínky a způsobovat, že by se tak změnila jeho paměť nebo realita a on tak nedovedl rozlišit, která slova a vzpomínky jsou správné či skutečné a které nikoliv.

Otázkou je, zdali jde o ochrannou funkci magie jako takové, která je jednoduše odežene svou silou, nebo jim nažene strach, či o magii, která dotyčnému pomůže najít ve své paměti správná slova a vzpomínky a rozlišit je od falešných nebo nesprávných, případně, a vzhledem k typickému egyptskému pohledu na věci z různých úhlů nejpravděpodobněji, o obě tyto funkce najednou. Magie by možná pak mohla fungovat jako něco, co pomůže rozlišit správné představy a obrazy od těch, podstrkovaných do mysli těmito démony, a díky nim si tak vzpomenout na správná slova a vyslovit správný magický výrok.

Na tomto místě možná není bez zajímavosti poznamenat, že za jistých okolností může být paměť skutečně zrádná a člověk opravdu nedovede odlišit své vlastní vzpomínky od falešných, uměle vykonstruovaných. Tento fenomén je znám jako „syndrom falešné paměti“ a byl prokázán nemálo psychologickými experimenty⁵³, z nichž vyplývá i to, že takové vzpomínky lze za jistých podmínek člověku úmyslně vsugerovat. V kontextu těchto výzkumů by se však možná našla ještě jedna zajímavá souvislost – podle nich jsou tyto vzpomínky prakticky nerozeznatelné, nicméně rozdíl je v tom, jak se tyto vzpomínky vybavují. Vzpomínky nejsou trvalým a dokonalým otiskem pamatovaného, ale při rozvzpomínání se vždy jaksi „zpětně skládají“ z mnoha různých druhů

⁵³ Viz např. Loftus, Elizabeth F. – Ketcham, Katherine: 1994 *The myth of repressed memory*, New York: St. Martin's Press.

informací, závislých na různých faktorech, přičemž na vybavování skutečných vzpomínek se, na rozdíl od těch falešných, významnou měrou podílejí centra řeči, a lidé si je tudíž vybavují primárně přes fonetickou strukturu.⁵⁴ Lze-li se tedy dobrat „správné“ vzpomínky na základě její jazykové či zvukové hodnoty, nabízí se zde úvaha, že hieroglyficky psané zásvětní texty měly skutečně funkci mnemotechnických pomůcek, neboť tím, že se člověk podíval nebo si vzpomněl na písmo, které mohlo vzhledem ke svému obrazovému charakteru fungovat jako paměťový obraz v mysli, dokázal si vzpomenout na jeho výslovnost, a tak se dobrat správné vzpomínky či připomínky, ať už jí bylo cokoli. Možná že i toto by mohla být jedna ze stránek takové důležitosti přesné výslovnosti a bez chyby přeřikávaných slov.

Přestože staří Egypťané nepřikládali mozku jako takovému žádnou zvláštní důležitost, je dost dobře možné, že různých možností paměti si byli dobře vědomi, stejně tak jako v jistých případech její nespolehlivosti – to, že je lidskou paměť snadné zmást a že si je člověk schopen plést informace, zapamatovat si informace špatné, „správné“ vzpomínky „doplnit“ jinými informacemi, nebo za skutečné vzpomínky nebo informace považovat „špatné“, lze samozřejmě zjistit pouhým pozorováním (nebo vyzkoušením), a protože znalost správných informací byla (i po smrti) doslova životně důležitá, možná se tomu Egypťané pokoušeli zabránit, ať už prostřednictvím magických zaříkávadel, nebo nějakých paměťových pomůcek.⁵⁵

Jak je v egyptských zaklínadlech časté, situace toho, kdo říkání používá je aplikována na analogii v mýtech a světě bohů – stejně jako nemají být vkládány špatné vzpomínky do mysli zemřelého, nemají být vkládány ani do úst Usirových, neboť stejně jako Usira, i zemřelého - přeměněného v Usira - chrání v podsvětí Eset svými výroky, stejně tak jako ohnivá moc slunečního oka (tj. zřejmě Sachmet). To, že se má vše konat na přání Sutecha jasně naznačuje záměrně zlý nebo přinejmenším matoucí záměr těchto „našeptavačů“.

Magie zde funguje jako ochranný prvek, který může podsvětním démonům v tomto konání zabránit a která je zřejmě i zastraší – pasáž „zavíráte ústa *achu* kvůli magii, která je v jejich tělech“ by snad mohla ukazovat na to, že tyto podsvětní bytosti se snaží zemřelým *achu* zabránit, aby vyslovili magické výroky a tedy aby svou magii vůbec použili, neboť z ní mají hrůzu, jelikož, vědí, že by je mohla zničit či odhalit. V souvislosti s tím zemřelý prohlašuje, že pokud ho tyto bytosti nechají na pokoji, ani

⁵⁴Koukolík 2012 : 150 – 154.

⁵⁵Míčková 2013 : 62.

on proti nim svou magickou sílu nepoužije.

Text, který následuje, opět zmiňuje souvislost magické moci s vědomostní a jejich zapamatováním, je zde dáván důraz na to, že ten, kdo tento text používá, disponuje magickou mocí, založenou na tom, že si její obsah, účinky a zacházení s ní kdysi zapamatoval, a nic z toho nezapomněl.

Říkání 446

N tn 3h ʕpr wʕ hr=tn

Tato N je jediný zaopatřený *ach*, který je nad vámi/který vás ovládá,

wn jr.t wb3^a msdr.wj

otevřete oči (dosl. oko) a nastražte uši,

šdd=s r=s rh.tj mrw.tj

ona od sebe zahání Obě společnice *meruti*.^b

jj.n N tn 3h.tj m hk3=s ʕpr.tj m hk3=s

Tato N přišla, mocná svou magickou mocí a vybavená svou magickou mocí,

n sh3.t.n.=s jm m hk3=s

kvůli tomu, co si pamatuje ze své magie / kvůli tomu, na co si ze své magie vzpomněla.

dhw.tj nn smh.t.n N tn^c jm m hk3=s m rw.tj

Thovte, u bran neexistuje nic, co tato N zapomněla, (a to) kvůli své magii /neexistuje nic, co zapomněla ze své magie.

jw=s rh.t(j) rn n rh.tj jptw

Pamatuje si jména těchto dvou společnic,

wdd.tj mr.wt=snj^d r jb.w n 3h.w

které kladou lásku k nim do srdcí *achu*.

nwd znt hr(.w) m hns n htm.w

Rebel se drží dál, když upadl do kanálu ničitele.

<i>j 3h ḥnq-jb ḥms r=k ḥr s.wt ntr.w</i>	Ó <i>achu</i> , ničiteli, usedni na trůny bohů,
<i>j tb[tb] j sttj sqd.wj jp.tj nj.tj^e r^c</i>	ó Tebtebe a Sečečti ^f oba Reovi lodníci,
<i>sd3.tj r^c r^cnb</i>	kteří převážíte Rea každý den,
<i>nh^c=tn n tn jw dm.t m-dr N tn r=tn</i>	váš jed ^g patří vám, (přestože) nůž je namířen proti této N a proti vám.
<i>jw jr.tj=s m nš<n> jw jb=s m mk sw ds=f</i>	Její oči jsou rozzlobené (a) její srdce chrání samo sebe.
<i>j w^c.tj jp.tj ḥr-jb wj3 r^c</i>	Ó vy obě jediné, které jste v Reově bádce,
<i>jw wnm.n N tn t ḥd jw wnm.n=s^h</i>	tato N jedla bílý chléb, jedla <...> / jedla,
<i>smn.n=s sbḥ.t</i>	učinila bránu pevnou,
<i>jw ḥw.n=s stḥ ḥr wdb pw n gm.n=j sw ḥr=f</i>	porazila Sutecha na tom břehu, na kterém jsem jej nalezl.
<i>N tn nwn jw=s nn.tj n ḥsf.w^c=s rd=s</i>	Tato N je Nun, je nehybná (a přesto) její ruka ani noha není zavržena- tzn. přesto se může hýbat,
<i>N tn 3h ḥnk-jb</i>	tato N je ničitel, <i>ach</i> ,
<i>sw3.n=s sw3.t šzp.n=s ḥ^c.w nfr.w m hrw pn</i>	prošla ⁱ , a přijala své krásné koruny/diadémy v tento den.

^a *wb3* –dosl. “otevřít” nebo “vrtat” (Hannig 2009 : 200)

^b *meruti* – společnice Rea, které útočí na zemřelého (Meeks 1981: 166)

^c varianta *šhm.n.t=j*, dvě varianty textu – v 1. a 3. os.sg.

^c nejisté čtení

^d duální forma sufigovaného zájmena 3.os.pl. (Borghouts 2010 : 79)

^e archaický duál nepřímého genitivu (Edel 1955 : 138), tvar feminina je zde zřejmě proto, že se tento genitiv vztahuje k *meruti*, viz následující poznámka

^f Tebteb viz Leitz VII 2002 : 382, Sečečti Leitz VI 701 - jedna ze dvou Reových bohyní mr.t - možná se jedná o konkrétní jména výše zmíněných *meruti*

^g Zjevně jde o tekutinu se schopností ničit, není přesně jasné, co se jedná

^h Možná chybějící objekt

ⁱ Dosl. „prošla projitím“, komplementární infinitiv (Allen 2010 : 175). Zřejmě se jedná o odkaz na úspěšné projití podsvětí branami, nebo metaforické vyjádření ve smyslu „prošla zkouškami“.

V tomto textu je opět vyjádřena přímá spojitost se „zapamatováním si magie“ a procházením podsvětím a přestáním všech jeho nástrah. Zemřelý, respektive v této verzi zemřelá, přichází do podsvětí „vybevená svou magií“ – tedy magickou mocí, kterou může používat díky tomu, co si z ní pamatuje. Magická moc / *heka* je tedy jasně spojena s vědomostmi a znalostmi, neboť dotyčná osoba neprochází zkouškami ani neužívá svých magických sil kvůli tomu, že svou magii pouze ovládá nebo používá, ale kvůli tomu, co si „pamatuje ze své magie / díky své magii“, a to přímo „u bran“ – čímž jsou zřejmě míněny brány podsvětí, tedy se zde vyjadřuje skutečnost, že zemřelá si pamatuje a ovládá všechny znalosti, díky kterým může bez úhony projít podsvětí říší. Pokud by se jednalo o „to, co si pamatuje ze své magie“, možná by se jednalo o odkaz na nějakou určitou, konkrétní vědomost, která je jen částí celé *heka*, kterou dotyčná ovládá, nebo by měla (nebo chtěla) ovládat, o vědomost, kterou potřebuje právě v určitý okamžik a na určitém místě. Na druhou stranu je v další části textu psáno, že není nic, co by dotyčná zapoměla, a to právě díky působení své magické moci. Zde se ovšem nabízí otázka, co je vlastně v tomto případě touto magickou mocí, *heka*, myšleno? Vzhledem k jejímu nerozlučnému sepětí se znalostmi a vědomostmi se zřejmě nejedná o „magii“ jako takovou, ale spíše určité „magické“ vědomosti - vzhledem ke staroegyptskému pojetí magie by se tedy mohlo (zčásti) jednat o jakési skutečné vědomosti nebo informace, ke kterým běžně nebyl přístup (čímž samozřejmě mohlo být cokoli od znalosti písma až po magická říkání a kouzla, pravděpodobně však šlo oboje najednou).

Objevuje se zde také zmínka o jakýchsi bytostech, jejichž záměrem je dotyčné osobě škodit či jí v průchodu podsvětím a použití jejích znalostí i magie zabránit. Další otázkou je, co tito démoni vlastně skutečně provádějí, formulace „*dávají lásku k nim do srdcí achu*“ se zdá být jako něco skutečně nebezpečného, vzhledem k tomu, jak již bylo popsáno výše, že Egypťané považovali srdce za sídlo myšlení a paměti, zřejmě se

tyto bytosti opět pokouší člověku, který podsvětím prochází, zmást myšlenky a zabránit mu, aby proti nim svá magická slova použil, i kdyby je znal, navíc, pokud člověk nezná jména těchto démonů, nemůže se jich zbavit. V textu se ovšem také můžeme dočíst, že „její srdce chrání samo sebe“, je tedy možné, že právě díky magii může ten, kdo ví, jak na to, svou mysl či srdce před těmito démony ubránit.

V dalším textu je opět řeč o ovládnutí moci slova (*ḥw*) a myšlení (*sj3*), v kontextu, který naznačuje propojení a souvislost těchto dvou pojmů, stejně tak jako jejich význam a moc, kterou následně může ten, kdo má patřičné znalosti, ovládnout.

Říkání 1016

ḥpr m ḥrw nḥn^a

Přeměna v Hora z Nechenu.

j ḥbd pw ḥbd qd^b

Ó ty, který nenávidíš, jehož charakter je nenávidný a jehož povaha je nenávistná,

jr n=j w3.t w3h.n=j s^cḥ.w=k r t3

uvolni mi cestu^c, já jsem položil tvé hodnosti na zem.

jr tm(=k) jr/ jr(.w) n=j w3.t w3h=k n=j s^cḥ.w=k r t3 Pokud mi neuvolníš cestu a nepoložíš kvůli mně na zem své hodnosti,

jw.k3=j^d r=k m wr pw nš ph.ty nḥ.t m nkn=f pak já půjdu proti tobě, tento Velký, Pán síly/moci, silný ve svém zraňování.

dj ḥr=k n jr.t=j nḥt.(j)t

Dej svůj obličej k mému mocnému oku

phr.t=s ḥ3=k n nt.(j)t [nšn]=s^e

které tě obklopí tím, co je jeho [zloba],

r p3w.tj ḥfḥf.t=s r jr.w jr.wt

proti Prvotnímu.^f Jeho záplava (tj. toho oka) (stojí) proti těm, kteří konají (zlé) skutky.

dj=j^g .wj=j r znb.t^g tw ḥms.t=tn m-dr=s

Dám své ruce proti zdi, na jejímž vrchu

	(dosl. konci) sedíte,
<i>h3=sn hr=t n zhz rf wr m hnw 3h.t</i>	sestoupí na vás (tj. ruce), a spěchá tedy Velký v horizontu.
<i>w3h(=j) n=f /w3h.n=f s^ch.w=f r t3</i>	Položím pro něj jeho hodnosti na zem. / Položil své hodnosti na zem.
<i>jt.n=j hw shm.n=j m sj3</i>	Zmocnil jsem se slova / výroku, (a tak / neboť) mám moc nad myšlením / vnímáním.
<i>hny.n=j jt.n=j 3h.t</i>	Radoval jsem se a zmocnil jsem se obzoru.
<i>n swn.t m 3h.t t3bb=j hn^c r^c hdb jnk hr[w nhn]</i>	Sevenet ^h není na horizontu, (neboť) já [...] ^j s Reem proti těm, které nenávidím, (neboť) jsem Ho[r z Nechenu].

^a Paralelní text se nachází v Textech pyramid - říkání 255 (Sethe 1908 : 159 - 161). Hor z Nechenu viz Leitz V, 2002 : 265-266.

^b psáno *j hbd pw hbd qd pw hbd qd* zřejmě dittografie

^c dosl. "vytvoř pro mne cestu"

^d Forma *s_{dm}.k3=f* jako apodoze koncicionálu (Allen 2010 : 314).

^e Doplnění na základě paralelního textu v Textech pyramid (říkání 255, Sethe 1908 : 159, 295b), *phr h3=tn dr nšnm jr.w jr.wt*

^f Leitz III, 2002 : 20.

^g Nesprávný determinativ, viz PT 255, 299b.

^h *swn.t* viz Leitz VI, 2002 : 216

^j neznámý význam, jako determinativ je psán Gardinerův znak A2, zřejmě se jedná o mluvení nebo podobnou činnost

V tomto říkání se vyskytuje věta, která s magickou mocí slov a myšlenek rozhodně souvisí - „*Zmocnil jsem se slova, (a tak) mám moc nad myšlením*“. Tento výrok může mít nicméně mnoho různých interpretací. Vzhledem k tomu, že v egyptských textech jsou často vynechávány spojky, lze se jen dohadovat, zdali se jedná o dvě skutečnosti,

kteře platí obě najednou, nebo jedna vychází z druhé. I v tomto případě však není nic jistého, neboť tento text můžeme interpretovat jako : „*Zmocnil jsem se slova, (a tak) mám moc nad myšlením*“, ovšem stejně dobře také takto: „*Zmocnil jsem se slova, (jelikož) mám moc nad myšlením*.“ Zřejmě ale nejde nikterak o to, rozhodnout se pro jednu z těchto variant, neboť jak již bylo zmíněno výše, Egypťané rádi ukazovali věci z různých pohledů, které mohou vypadat naprosto rozporuplně. Tento výrok vyjadřuje velmi těsnou spjatost magické moci slov a myšlení, které se vzájemně prolínají, spjatost tak těsnou, že jedno nemůže existovat bez druhého a ovládnutí jednoho je zároveň klíčem k tomu druhému. Nicméně tady významy tohoto úseku nekončí, jelikož Hu může znamenat slovo stejně dobře jako výrok, a Sia není jen myšlení, ale také vnímání nebo vědění. Je zde tedy vyjádřeno i to, že znalostí správného slova nebo výroku, nebo všeobecně (magické) moci, kterou mohou slova mít, lze získat moc také nad vnímáním, nebo tak nabýt určité vědomosti. Stejně tak se můžeme opět podívat z druhé strany, kde se nám nabízí možnost, že díky tomu, že člověk získá určité vědomosti, nebo ovládá své vnímání, a ví tedy, jak se na věci správně dívat a jakým způsobem o nich uvažovat, může najít správná slova a objevit jejich hodnotu.⁵⁶ Jelikož magická moc slov a myšlení stála na počátku světa a udržuje jej v chodu, lze tak „pouhou“ myšlenkou a/nebo slovem získat magickou moc, která v sobě má sílu samotného stvořitele vesmíru, ukrytou možná jen v jednom jediném výroku, použitím správným způsobem, ve správný čas a na správném místě. Může se ovšem jednat o jakési magické, neznámé slovo, které vyslovil stvořitel na počátku světa a které tak obsahovalo jeho moc, která mohla svět stvořit, stejně tak se však může jednat o slovo nebo výrok (všeobecně magickou moc slov těchto textů), který pronáší buď mág, nebo dotyčný zemřelý, případně tedy kdokoli, kdo toto říkání a jeho magické působení ovládá a používá. Vzhledem ke kontextu by se mohlo ale také jednat přímo o tento výrok, tedy ujištění o tom, že ovládá-li dotyčný slova, ovládá i (své) myšlení a vnímání - pak by ovšem už tolik nešlo o výrok, ale přímo o jeho obsah, tedy o vědomost nebo znalost, díky které je tak již zajištěno její (magické) působení a moc. Tak je jediným výrokem, který se dá číst mnoha různými způsoby, přičemž samozřejmě platí všechny najednou, vyjádřena přesně ona souvislost, propojení a v jistých případech téměř nerozdělitelnost *hu*, *sia* a *heka*, staroegyptské pojetí magie, která stojí na zapamatování si správných informací a jejich následném použití, díky čemuž pak ten, kdo tuto magii používá, může vykonávat a/nebo znát „magické“ věci („jen“) díky tomu, že ví něco, co ostatní nevědí,

⁵⁶ Míčková 2013 : 61.

nebo se na věci podívá z jiného úhlu, či přečte nebo zapíše slova několika způsoby najednou.

Následující dvě říkání opět hovoří o magické moci, a to v přímé souvislosti s pamětí – to, že ten, kdo tento text používá, může ovládat magickou moc se dle těchto textů odvíjí od toho, že si vzpomněl na informace, které zapomněl. Díky tomu pak může opět nerušeně procházet zázemím a dělat si, co se mu zlíbí. Tyto obsahují i část, která zmiňuje moc slova, kterou může opět ovládat ten, kdo o daném magickém slovu či výroku ví, pamatuje si ho a chápe jeho obsah.

Říkání 467

$\epsilon nh m htp^a$	(Jak) žít jako Hetep.
$dn.w=j/jwn.t=j tp=j mh.t.n(=j)^b m nb.w$	Má nádoba a můj pytel jsou přede mnou, (ty), které jsem naplnil na ostrovech,
$sšm k3.w nb.w hr.(w)t$	jsem vedený/chráněný <i>kau</i> pánů hojnosti.
$sḏ3=j pr.y n jn.w sw$	Jdu, abych mohl vystoupit k tomu, kdo ji (tj.magii) ^c přináší,
$shm=j jm=f šzp=f n=j$	abych byl skze ni/ díky ní mocný a aby ji pro mne přijal/aby se jí pro mne zmocnil,
$jnk \epsilon pr.(w) htp^d$	(neboť) já jsem vybavený/zaopatřený Hetep.
$shm hk3=j pn wr jmj^e h.t=j tn s.wt=j pn^f$	Mocná je tato má velká magie, která je v tomto mém těle a na všech mně patřících místech,
$jnk sh3.n=f shm.t.n=f jm=f$	já jsem ten, který si vzpomíná na to, co zapomněl /patří mi to, na co jsem si vzpomněl a co jsem zapomněl.

<i>3sh=j sk3(=j) jnk htp m njw.t ntr</i>	Sklízím a orám, jsem Hetep v božím městě,
<i>rh.kwj r(.w) n n sp3.wt nj(.w)t š.w</i>	(neboť) znám jména okrsků, měst a jezer
<i>hn^g sh.tj http n.t wj jm=s</i>	na (dosl. uvnitř) Poli obětín, na kterém jsem.
<i>wsr=j 3h=j jm=sn</i>	Jsem tam (dosl. v nich) mocný a vznešený/blážený.
<i>wnm=j jm^h (=s)ⁱ wnwn =j jm=sn</i>	Jím v nich, pohybuji se tam,
<i>sk3=j jm=s 3sh=j jm=s</i>	orám tam a sklízím,
<i>nhp=j jm=s shtp=j jm=sn 3h=j jm=s htp=j js^j</i>	kopuluji tam a jsem/budu tam spokojený / uléhám/odpočívám, jsem tam blažený, neboť jsem Hetep.
<i>jm=s wnwn=j jm=sn st(=j)^k jm=s</i>	Pohybuji se kopuluji tam,
<i>hn(=j) m š.w=s spr=j r njw.wt=s htp=j js r r3=j</i>	(po)pluji po tamních jezerech, dorazím do tamního města, neboť jsem Hetep podle svého výroku.
<i>spd b.w=j dj=j b^ch n k3.w 3h.w</i>	Mé rohy jsou ostré, dávám hojnost kau i achu.
<i>jp=j hw n rh sw</i>	Přiděluji Slovo tomu, kdo je zná / kdo (o něm) ví / kdo ví (jak je použít). /Vím o Slovu toho, kdo je zná. /Počítám slovo (k) tomu, kdo je zná.

<i>spr=j r njw.t=s hn=j m š.w=s hnz=j sh.tj</i>	Dorazím do tamního města, popluji na tamních jezerech, dojdou na Pole obětín,
<i>h̄tp r^c js pw hn p.t h̄tp js pw h̄tp.w=sn</i>	(tak jako) je Re na nebi, (tak) je to Hetep, kdo je uspokojí. ¹
<i>pr.n=j h3=j r t3</i>	Vyšel jsem, abych sestoupil na zem,
<i>r dj n=j^m/rdj n=j sh̄tp n=j r^c jr 3w.t-jb=j</i>	aby mi Re dal (vše) učinil spokojeným a aby bylo konáno to, co mi způsobuje radost, ⁿ
<i>j̄t.n=j wsr sr.n=j wnn m h̄tp</i>	chopil jsem se moci a odhalil jsem / dozvěděl jsem se, jak být Hetepem.
<i>(j) sh̄.t jj.n=j jm(=t) b3=j m-h̄t=j h̄w tp-^c=j</i>	Ó pole, přišel jsem sem (dosl. k tobě), mé ba je za mnou a mé Slovo přede mnou.
<i>nb.t t3.wj smn n=j h̄k3=j</i>	Paní obou zemí, upevni mou magickou moc /
<i>/ smn.n=j h̄k3=j sh̄3=j smh̄.t.n=j jm=f</i>	upevnil jsem svou magickou moc, (neboť) si vzpomínám na to, co jsem zapomněl.
<i>jw=j^cnh̄.kwj n nkn=j n kn.t(w)=j^o</i>	Jsem naživu, nejsem zraněn a nebudu zraněn,
<i>dj n=j 3w.t-jb</i>	byla mi dána radost.
<i>h̄tp=k n=j t3z(=j) mtw.t šzp.n=j t^cw</i>	Jsi spokojený kvůli mně, stvořil / shromáždil jsem své semeno, zmocnil jsem se vzduchu/dechu. ^p

^a Varianty :^cnh̄=j m h̄tp – žiji jako Hetep, ^cnh̄ N pn m h̄tp - tento N žije jako Hetep. Paralelní text se

nachází v Knize mrtvých, říkání 110 (Naville 1886 : 121).

^b varianta: *dn.w/jwn.t=j mh.w* - má nádoba a má látka / pytel jsou naplněny

^c Na tomto místě není jasné, co je zájmenem *sw* myšleno, ale vzhledem k paralele s následujícím textem, kde se v téměř stejné větě jedná o magii, zřejmě tomu tak bude i zde.

^d varianta: *jnk ꜥpr(.w) m htp* – jsem vybavený jako Hetep

^e varianta: *shm hk3=j pn wr hn h.t=j*

^f Záměna ukazovacího zájmena 3. os. sg. m. se zájmenem 3. os.sg.f.

^g varianta: *jm.j sh.tj htp n.t wj jm=s*

^h ve variantě B9C *wn=j* zřejmě chybně zapsáno navíc

^j V celé následující části se střídají sufigovaná zájmena 3. os. sg. a 3. os.pl, přičemž první variant by se vztahovala k *sh.tj*, zatímco druhá ke všem zde vyjmenovávaným místům.

^k ve všech variantách chybí determinativ

^l Překlad této pasáže je nejasný, snad je tím vyjádřena naprostá nepopiratelnost výroku.

^m Při tomto čtení by šlo o topikální *sdm=f*

ⁿ text je v této verzi zřejmě poškozen a nedává smysl, význam odvozen z variant a paralel

varianty : *pr=j h3.n=j r t3 shtp n=j gb rdj n=j r 3w.t-jb* – Vycházím, sestoupil jsem na zem, Geb mne učinil spokojeným a byla mi dána radost

pr.n N pn h3.n N pn <r t3> r dj 3w.t-jb n N pn shtp n gb N pn – Tento N vyšel a sestoupil na zem, aby mu (dosl. tomuto N) byla dána radost, a Geb jej učinil spokojeným.

h3.n=j r t3 shtp n=j rꜥ pr.n=j r dj n=j jr 3w.t-jb – Sestoupil jsem na zem a Re mne činí spokojeným, vyšel jsem, aby mi byl dán ten/dáno to, co způsobuje radost.

h3.n=j r t3 shtp n=j gb pr.n=j r dj n=j jr 3w.t-jb – Sestoupil jsem na zem a Geb mne činí spokojeným, vyšel jsem, aby mi byl dán ten/dáno to, co způsobuje radost.

^o varianty:

jw=j ꜥnh.kwj n nkn=j n kn.t=j – Žiji, nebudu zraněn a nemám (žádné) zranění

ꜥnh N pn n nkn=f n kn.t(w) N pn – tento N není a nebude zraněn

jw=j ꜥnh.kwj nn nk=j n nk=j – žiji, neexistuje žádné mé zranění, nejsem zraněn

^p Toto říkání má ještě další část, která zde není uvedena, neboť se nevztahuje k tématu.

Říkání 468^a

ꜥq.n=j jm=t m htp

Vstoupil jsem sem v míru/spokojený,

dn.y tp(.t)=j nb.t

zastavím vše, co je přede mnou

sšm=j k3.w n(.w) ꜥnh.w

povedu *kau* žijících

varianta: *sšm=f k3.w n(.w) jrḥ.w sw*

povede *kau* těch, kteří jej znají

swd3=j^b hk3=j n jn.n/jn(.w) sw

Předám svou magii tomu, kdo ji přinesl,

<i>shm=f jm=f dj=f n=j dj=j n=f</i>	aby byl díky ní mocný, on mi (ji) (pře)dá a já (ji) (pře)dám jemu.
<i>jnk ʕpr htp</i> varianta: <i>shm N pn jm=f</i>	Já jsem vybavený a spokojený Hetep a tento N je kvůli tomu mocný.
<i>hk3 pn wr=j pn ʕ3=j pn jmj.w h.t=j</i>	Tato má magie, tato má velikost, tato má moc, které jsou v mém těle
<i>spd.w=j jpn</i>	jsou tyto mé účinné nástroje ^c
<i>sh3.n=j smh.t.n=j jm=f</i> / varianta: <i>rh.t.n.=f hm.t.n=f sh3.t.n=f</i>	Vzpomněl jsem si na to, co jsem zapomněl. Vzpomněl si na to, co ví i na to, co neví /To, co ví, je to, co zapomněl a na co si vzpomněl.
<i>swd3=j hnʕ htp m njw.t ntr</i>	Jsem v bezpečí s Hetepem v městě boha,
<i>sk3=j 3sh=j hnʕ htp m sp3.t ntr</i>	orám a sklízím s Hetepem v okrsku boha,
<i>n nt(.j)t rh.kwj tn n nj.wt sp3.wt jmj.w sh.tj htp^d</i>	znám jména měst a okrsků, které jsou na Poli obětín,
<i>wsr=j jm=sn^e</i>	jsem tam mocný,
<i>wnwn=j jm=sn sht htp js^f</i>	pohybují se na nich a také na Poli obětín.
<i>wsr=j spd=j</i>	Jsem/budu tam mocný a schopný ^g
<i>dj=j snd=j n k3.w 3h.w^h</i>	Kau i achu ze mne mají strach,
<i>jp=j hw nⁱ rh wj</i> varianta: <i>psš[=f] hw <n> rh sw</i>	přiděluji/počítám se slovem toho, kdo mě zná rozděluje/přiděluje slovo tomu, kdo je zná.

<i>spr=j^j njw.t=sn hn=j m sp3.t=sn</i>	Dorazím do jejich města a doplují do jejich okrsků,
<i>shn.n=j m sh.tj htp</i>	Spočinul jsem na Poli obětín,
<i>r^c js jm.j p.t (j)tm(.w)nb htp.w^k</i>	jako Re je v nebesích a (jako) Atum je pán obětín.
<i>h3.n=j r t3 shtp n=j gb</i>	sestoupil jsem na zem, Gen mne činí spokojeným,
<i>pr.n=j r p.t jr.n=j/jr(w) n=j jb=j¹</i>	dorazil jsem do nebes a bylo pro mne učiněno, co jsem chtěl.
<i>jt.n=j wsr srn.=j /sr(.w) n=j htp</i>	Chopil jsem se moci a odhalil/dozvěděl jsem se /byla mi slíbena spokojenost.
<i>njw.t wr.t nb.t t3.wj^m</i>	Velké město a Paní obou zemí,
<i>jj.n=j jm=tn b3=j m-h3=j hw=j tp-^c.wj=j</i>	Přišel jsem k vám, mé <i>ba</i> je přede mnou a mé slovo za mnou,
<i>smn=j/smn.n=f hk3=j</i>	upevňuji/upevním jsem / upevnil jsem svou magickou moc,
<i>sh3.n=j smh.t.n=j jm=f</i>	(neboť) jsem si vzpomněl na to, co jsem zapomněl.
<i>nb.t t3.wj njw.t nn smh=j nn nkn=j</i>	Paní obou zemí a města / a Město, nezapomenu (to znovu) a nebudu zraněn.
<i>jt.n=j p.t t3ⁿ</i>	Zmocnil jsem se oblohy a země,
<i>djn=j 3w.t-jb htp.kwj</i>	byla mi dána radost, jsem spokojený,

<i>tz=j mtwt=j</i>	shromáždil jsem své semeno,
<i>šzp=f t3w jt=f wsr r sr.w htp</i>	zmocnil jsem se vzduchu, chhopil jsem se moci proti těm, kteří předvídají Hetepa.
<i>hs3.t nb.t t3w jj.n=j jm</i>	Hesat ^o , paní vzduchu/větru, přišel jsem k tobě,
<i>jr.t=j wn.tj jr.t=j[^chn.tj]</i>	s jedním okem otevřeným a (druhým) zavřeným,
<i>psd=j m hrw sdr=j m grh</i>	abych mohl zářit ve dne a spát v noci,
<i>sdb=j hz3 r h^c[^c.w=f]</i> /varianta: <i>sdb=f hw jt r ^cff.t=f</i>	a abych mohl jíst mléko podle jeho množství abych oživil slovo, které se zmocňuje svého ^c ff.t ^p
<i>hh jm=j hh.wj jm=j</i>	Heh/milion je ve mně a dva Hehové/dva miliony jsou ve mně.
<i>w3h ms.t jm=sn ^q</i>	Záplavo, jež rodiš mezi nimi,
<i>jj.n=j jm=t jp[=j b^ch=j]</i>	příšel jsem k tobě, abych mohl určit povodeň,
<i>swd3=j w3h jnk ng3w pw q3 sdm ^r</i>	přináším záplavu, to já jsem vysoký býk s namalovanými očima,
<i>nb hsbḏ nb sh.t k3 ntr.w</i>	pán lapisu lazuli, pán pole, býk bohů,
<i>nnp=j hr sn.t=j špd.t m wnw.t=s</i>	já chráním svou sestru Sopdet v její hodině/čase.
<i>htp[...]<i>jj.n=j jm=tn wnm=j/ n wnm šbw</i></i>	Hetepe[...], přišel jsem k vám, abych mohl jíst obětiny (dosl.jídlo),
<i>shm=j m stp=j wšn.w[=j]</i>	a stal jsem se mocným díky svému vybranému masu a díky obětní drůbeži.

<i>šḥtp=f n=j šms.w k3.w=j</i>	On pro mne učinil spokojenými následovníky mých <i>kau</i> .
<i>ḥtp nb jj.n=j jm=tn šd=j sk.wm r tp ḥw.t</i>	Hetepe, pane, přišel jsem k vám, abych dovedl Šedovlasého na střeche chrámu.
<i>jnk ḥw jw m-ḥr-jb jr.t=j wsr.t</i> ^s	Já jsem Hu/Slovo uprostřed svého mocného oka.
<i>jj.n=j jm=tn t3ḥ=j š.w wsjr js nb ḥw33.t</i>	Přišel jsem k vám, ponořím se do jezer jako Usir, pán hniloby,
<i>sr js k3 3s.w jnk 3 šbd wnm[...]</i>	jako býk a sup, já jsem ryba <i>šbd</i> , která jí [...].
<i>df3.t tḥ3.t jj.n=j jm=tn wnḥ=j sjs</i>	Ty, která vládneš nad potravinami a ty, která vládneš záplavám, přišel jsem k vám, abych si mohl obléci svou látku ze šesti přízí
<i>tz=j sj3.tr<js> jm.j n p.t</i>	a abych mohl zauzlovat lněnou látku s obrubou ^t <jako> Re, který je v nebesích.
<i>šms wj ntr.w jm.jw p.t</i>	Bohové, kteří jsou v nebesích, mě následují.
<i>tp wr pw N pn ḥsb -jr(.w)/jr.t</i>	Tento N je Tep-ver (“Velká hlava”) ^u , jehož/jejíž činy jsou z lapisu lazuli,
<i>jr(.w) n jb=f j3.wt=f jm r-tp=f</i>	on je ten, který koná podle svého přání a jeho území jsou před ním.
<i>sd3=f ḥr.jw <s>w3d=f ḥr.jw</i>	Nechává cestovat ty, kteří jsou nahoře a prospívat ty, kteří jsou dole,
<i>(w)d=f 3w.t-jb n k3 ḥr psd.t</i>	dává radost Býku před Devaterem,
<i>N pnk3 ntr.w nb mfk3.t nb s3.wy m-ḥnw ḥtp</i>	(neboť) tento N je Býk bohů, pán tyrkysu

a pán zlata v rezidenci (dosl. uvnitř) v Hetepa.

ḥd.n N m ḥtp ḥsf.n=f β.n=f tβ.w

Tento N plul na sever v míru a (plul) zpět poté, co zachytil vítr.

ḥnw.tj nb.t °b.w tβ.w=f m š ntr(.w) wr.w

Rohy Paní čistoty!^v Jeho vítr je v jezeře velkých bohů,

ḥw.n=f mnj.t m tβ ḥr wtz šnjt

zatloukl kotevní kolík v zemi, když se zvedala bouře.

šd.n=f mdw ḥr rβ=f w°

Vzal slova z jeho rtů, Jediný,

n mdw.n=f n β.n=f tp=f

a on nemůže mluvit a nemůže zvednout hlavu.

^a Verze textu B3L je psána v 1.os.sg., verze B1Bo ve 3.os.sg.m.

^b variant: *sdβ=j ḥkβ=j n jn.n/jn(.w) sw*

^c slovo *spd/spd.w* jako substantivum není doloženo, ale zřejmě odvozeno od kmene *spd* - být ostrý, účinný, efektivní (Hannig 2009 : 751)

varitanta textu ve 3. os. sg. : *jr n=f s.wt=f <j> p[n]* - a které pro něj stvořily tato jeho místa

^d varianta: *n nt(.j)t N pn jm=s* - (...) neboť tento N je na něm.

^e varianta: *wsr=f jm=s wsr.w [ḥtp]=f jm=s ḥtp.w* - je tam mocný moci a spokojený spokojeností

^f varianta: *wnwn=f jm=s ḥn=s š.w=s spr=j njw.t=s* - Pohybuje se tam, popluje na tamních jezerech a dorazí k tamním městům. Záměna sufigovaného zájmena 1.a 3. os.sg.

^g varianta ve 3. os. sg.: *wsr spd ḥkβ=f jm=s* - a jeho magie je tam mocná a schopná

^h varianta: *wd=f b°ḥ kβ.w βḥ.w* - způsobují, že *kau* i *achu* přetékaají (strachem)

ⁱ Zřejmě jde o záměnu znaku D 35 se znakem N 35

^j ve druhé variantě psáno *sp.tj*, ale nedává smysl, zřejmě chyba

^k varianta: *r° js (j)tm(.w) js jm.j n p.t jm.j n ḥtp* - Re a Atum jsou v nebesích a jsou v Hetepet

^l *pr.n=f r p.t[...] rdj n=f βw-jb* - dorazil do nebes a byla mu dána radost

^m varianty: *°q njw.t nb.t tβ.wj*

njw.t wr.t tβ.wj - Velké město Obou zemí/ Velké město a Obě země

ⁿ varianta: *r dj n=f p.t tβ βw.t-jb* aby mu obloha a nebesa daly radost

^o viz Leitz X, 2002 : 482

^p neznámý význam slova

^q varianta : *jw ms.t jm=s jw wβḥ=j* - zrodil jsem se v ní a raduji se

^r varianta: *kβ w° tj qβ sd°m(.w)* - jediný vysoký býk s namalovanými očima

^s za *wsr* je mezera o velikosti asi jednoho znaku

^t stejně jako v předchozím případě se zřejmě jedná o nějaký druh rituálního oděvu

^u Leitz (VII : 397-8) uvádí pouze *tp.t wr.t* jako označení Bastet z Nové říše, které se v Pozdní době někdy zapisovalo jako *njw.t wr.t*

^v Leitz IV, 2002 : 26

V těchto textech je opět kladen důraz na magickou moc slova a na rozvzpomenutí a pamatování si něčeho, co dotyčný kdysi zapomněl, ba dokonce je zde uvedena přímá souvislost s tím, že díky pamatování či upomenutí se na zapomenuté se upevní a posílí magická moc dotyčné osoby. Vzhledem k použití nezávislého zájmena *jnk* se důraz na toto vzpomínání či upamatování zesiluje, zdůrazňuje se tak, že zemřelému opravdu patří, ba dokonce s ním může být přímo identifikován. Na jiném místě je zde psáno, že se vše stane přesně podle vysloveného výroku, a zde lze opět vidět tvořivou moc magie slov. V paralelním textu v Knize mrtvých dokonce na všech místech, kde je zde zapsáno *hk3*, nacházíme výrazy jako „mocná“ nebo „pevná slova“ (a v překladech je uváděna magie), tato slova, nabytá magickou mocí jsou s magií tedy zřejmě identifikovatelná.

V jiné části tohoto textu můžeme číst : „*Vzpomněl si na to, co ví, i na to, neví*“, čímž se vyjadřuje, že dotyčný ví naprosto všechno, včetně toho, co za běžných okolností není vůbec možné vědět, případně, že je schopen, zřejmě pomocí magie, získat informace, které (zatím) neví.

Část *jp=j hw n rh sw* může mít několik různých výkladů. Jedná se o skutečnost, že k tomu, aby člověk mohl použít magické slovo/slova, musí disponovat určitou znalostí. Ten, kdo říkání pronáší, přiděluje nebo přenáší moc magického slova a schopnost s ním zacházet těm, kteří vědí, jak je užívat, kteří tedy zřejmě mají jakousi v předchozí době nabytou znalost o této formě magie. Tato věta ale zároveň vyjadřuje i to, že zemřelý ví o slovu či slovech toho, kdo tato slova zná – to znamená, že tak ví o existenci magických slov nebo výroků, zřejmě známých jenom někomu, a může je používat. Nicméně tento výrok může znamenat i to, že se počítá s tím, že kdo ví o tomto slovu, zná i jeho moc a působení, a tudíž jich může užívat. Kdo tedy zná ono tajné či magické slovo, automaticky tím získává znalost jeho obsahu a je na něj přenesena jeho moc.⁵⁷ V Textech rakví v říkání 281, které má také sloužit k přeměnu v magii či mága, tak čteme: „*Všichni, kteří znají své výroky, používají svou vlastní magii.*“

Následně zemřelý přichází na Pole obětí⁵⁸ „v doprovodu“ svého slova, zná tedy

⁵⁷ Míčková 2013 : 62.

⁵⁸ Lesko 1971 - 72 : 89 – 101.

všechna slova, která jsou potřebná k tomu, aby se na toto místo bez újmy dostal. Následnou větu lze vyložit dvěma způsoby, přičemž opět zřejmě platí oba najednou: zemřelý žádá Paní obou zemí, ať je posílena jeho magická moc, jelikož si vzpomněl na vše, co je k tomu potřeba, a co snad kdysi zapomněl, a díky této znalosti před ní může předstoupit a jeho magie může být upevněna. Druhá varianta říká to, že jeho magie již upevněna je, neboť právě díky tomu, že si vzpomněl na vše, na co měl, se jeho magická moc posiluje.⁵⁹ Tvrzení obdobného obsahu v podobném kontextu se nacházejí i v dalších zásvětních textech, např. v Textech rakví 229 čteme: *„Nebudu zachycen Šuovou sítí a nebude mi vzato slovo / výrok z úst, mé srdce jb ani mé stdce ḥ3.tj mi nebude vzato, mé ba stráví noc bděním nad mým tělem, můj obličej nebude / není ve smutku a mé srdce nebude / není zapomnětlivé, nebudu / nejsem neznalý cesty do říše mrtvých, (neboť) já jsem ach, jehož výrok je celý (wd3), jehož vybavuje magie podle jeho přání.“* V Textech rakví 402 pak čteme: *„(Jak) nezemřít znovu a jak dát člověku jeho magickou moc. Řekne se: Já jsem Cheprer, který vznikl sám ze sebe / od sebe. (...) Hle, přinesl jsem tuto svou magii / je mi přinášena/přinesena tato má magie, shromáždil jsem / je pro mne shromážděna tako má magie jako každý/jako pro každého, kdo je tam. (...) (Bud') rychlejší než pes, rychlejší než Šu! (...) Hle, shromáždil jsem/je pro mne shromážděna má magie jako pro každého, kdo je tam, spolu s každým, kdo je před/ ním/tím.“*

Jedná se o další říkání, díky kterému má jeho uživatel nabýt magickou moc. Je poněkud zvláštní už svým titulem – jelikož zde nečteme *rdj.t ḥk3 n zj* nebo *rdj.t ḥk3 n=f*, ale *rdj.t ḥk3 n zj n=f*, dalo by se vyvozovat, že se jedná o magii, která dotyčnému už patří nebo kdysi patřila, a nyní se ji chystá použít nebo mu má být navracena. Říkání opět začíná identifikací s božstvem, které stálo na počátku světa – možná že právě „tam“ se vrací pro svou magii, kterou bude následně potřebovat. Otázka je, jak vlastně interpretovat další část textu – jestli dotyčný svou magii skutečně sám přináší a shromažďuje, nebo je přinášena a shromažďována pro něj – tedy je mu skutečně „navracena“, třeba proto, že prošel zkouškou a vyslovil správná slova, která si kdysi (možná na zemi) zapamatoval a nyní díky nim prokázal svou „způsobilost“. V Textech pyramid 262 je pak psáno: *„On nepřichází sám od sebe, ale je to váš rozkaz, co jej přináší, a jsou to slova bohů, co jej pozvedá“*. Nabádání jej, aby byl „rychlejší než Šu“ by opět mohlo naznačovat jakási nebezpečí či možná spíše nebezpečné bytosti, které v podsvětní říši číhají, aby zemřelému sebraly všechnu jeho magii – v tomto případě možná dříve, než se jí zmocní on sám.

⁵⁹ Míčková 2013 : 62.

Nejen v tomto textu, ale i v jiných říkáních se také zmiňuje, že ten, kdo říkání vyslovuje, si vzpomíná či vzpomněl na něco, co už zřejmě kdysi věděl, ale zapomněl. Na tomto místě by se možná opět mohly dostat ke slovu mnemotechniky, neboť přesně si vzpomenout na něco, co se člověk naučil, zvláště když chyba by mohla mít fatální následky a naučil-li se dotyčnou věc hodně dávno, by jistě bylo značně obtížné. Kdyby ale staří Egypťané skutečně používali nějakou formu paměťových pomůcek, mohl by tento výrok vyjadřovat přesně to, co říká – při užití těchto pomůcek je totiž na základě mentálních obrazů možné vzpomenout si na naučené věci i po dlouhém časovém období, což za normálních okolností možné není. S pomocí mnemotechniky se stačí naučit původní informace pouze jednou, a pokud se správně zakódují, při vybavení si obrazu si lze přesně vybavit za ním obsažené informace i po velmi dlouhé době.⁶⁰ Je ovšem potřeba mít onu počáteční znalost, kterou pak pomůcka, ať už by se jednalo o obraz, nebo nějaký paměťový háček v písemné či slovní podobě (nebo, vzhledem k tomu, že je řeč o hieroglyfech, obojí v jednom) připomene. Kdo by však neměl znalosti, do těchto pomůcek „zašifované“ (a možná právě ústně předávané), ten by před sebou viděl pouze poněkud zmatené obrazy nebo slova beze smyslu, či více či méně chaotické věty, i kdyby je uměl číst. Kdo si tedy chtěl vzpomenout na to, co zapomněl, musel, stejně jako při užití magie - vědět a znát.⁶¹

Magie, moc slov a působení paměti jsou zde velmi těsně propojeny a na jistých úrovních se překrývají, přičemž jsou pro správné fungování zaříkadla naprosto nezbytné.

Následující text zmiňuje slova, která nemají být prozrazována, a přímo uvádí, že jsou dotyčnému připomínána, tedy se opět jedná o koncept mocných (magických) slov, která si je třeba pamatovat a nezapomenout.

Říkání 655

pr.t ʕh3.t m-m šms.w pr.t m dw3.t rḥ w3[.wt=s] (Říkání pro) vycházení, vstupování
a sestupování mezi následovníky, (pro)
vycházení z Duatu a znalost cest (v
zásvětí).

⁶⁰ Viz např. Yates 1966.

⁶¹ Míčková 2013 : 63.

[...]sh \bar{m} .t j \bar{c} b=j 3h.w pr=j sh \bar{m} =j m[...] mdw	[...] Sachmet, shromažďuji <i>achu</i> , vycházím, jsem mocný [...] slova.
nwb3=j mdw=t<n>nb=j nd.t m- \bar{c} =j	Neprozdil jsem tvá slova, nevyplivl jsem to, co ochraňuji (dosl. je chráněno v mé ruce).
j [...]h33 r=f	Ó [...] sestupuje proti němu.
jn=sn \bar{c} b3.w šms.w jr.j=j/r=j	Říkají: „Necht' jsou přivedeni následovníci, kteří patří ke mně /proti mně,
sh \bar{m} .w ntr.w jt nn n=j m [...]	mocní a bohové, vykonejte to pro mne[...]
[...] =f r=j rk \bar{h} mw \bar{c} hm=f ht.n=f t3w=f	[...] proti mně oheň a voda, která jej uhasí, poté, co jej zapálil jeho dech,
b3=f[s]h \bar{m} .w ji[...] 3h [\bar{c}]pr(.w)	jeho <i>ba</i> je to, co ničí, přichází [...] vybavený ach,
jn=sn št3 št.wt jr.j=j m-ht bdš [...]	říkají ti, jejichž svatyně jsou utajeny, o mně, poté, co Znavený [...] .
wn.w(t) šrq \bar{t} .wt shd kk.w	Co bylo zatarasené, je otevřeno, temnota je osvětlena,
pr=k m hrw sh \bar{m} [=k] m hftj.w=f	vycházíš / vyjdeš do dne, máš moc nad svými nepřáteli,
w \bar{d} 3-jb=k<jn> \bar{c} 3h.w- jb w \bar{d} 3 r nmtt=k	jsi informován laskavými, vyjdi na své cesty,
pr=k h3=k [p]r=k m-m sn \bar{c} nh.w	když vycházíš a sestupuješ, kéž vyjdeš

mezi nimi, žijícími!

jmj=k wb3 mdw tpj.w-t3 m jr.w pw n 3h ʕnh Neprozrad' / neprozrazuj slova těch, kteří
jsou na zemi, tedy tuto podobu žijícího
acha,

j sgg=k m33.w tw shm=k m-ʕ[=k] r hftj.w=k ó nech zmást ty, kteří tě vidí, ve tvé ruce
je moc nad tvými nepřáteli.

j ntr pw prr(=f) h3=f m-m=sn ʕnh.w Ó bože, který vycházíš a sestupuješ mezi
nimi, živými,

jmj=k wb3 mdw tpj.w-t3 sh3 n=k jw.t neprozrazuj slova těch, kteří jsou na zemi,
a která / kteří ti připomínají přícházení.

I v tomto textu je nepochybně motivem magická moc slov, slov tak mocných, že jsou známá jenom někomu a jasně je zde řečeno, že dotyčná osoba, která je zná, je nesmí prozradit. Otázka je, kdo na koho vlastně mluví? Vzhledem k tomu, že část textu je psána ve 2.osobě, navíc ještě v imperativu, nabízela by se zde možnost interpretace, že se skutečně jedná o jakýsi návod, pomůcku či instrukce. Toto říkání má zemřelému zajistit znalost cest v podsvětí a také možnost jimi nerušeně procházet a vycházet do života na onom světě. V tomto textu dotyčný svá magická slova nepoužívá proti nepřátelům nebo pro to, aby podsvětím bez úhony prošel a přestál všechny zkoušky, naopak se skoro zdá, že tyto nástrahy již překonal a může „vycházet mezi žijícími“, a „pouze“ slova, která použil, nemá nikomu / někomu sdělovat, nebo se na cestu podsvětím ještě vůbec nevydal, ale již dopředu je varován, že slova, která se naučí / naučil a která má následně v zászvětí použít, nemá prozrazovat, a mlčením, nebo podáním špatné informace zmást své nepřátele – tím pádem je moc nad jeho nepřáteli v jeho vlastních rukou.

Umístění takového textu v souboru zászvětních říkání by mohlo naznačovat, že dotyčné osoby, které chtěly zaříkadla použít, se měly dotyčná slova (alespoň teoreticky) naučit z paměti už na zemi – mezi říkáními, která obsahují správná magická slova, se objeví text, ve kterém je čtenáři říkáno „hlavně ta slova, která ses naučil, neprozrad“. Tato

interpretace by pak mohla opravdu ukazovat na jakousi (kněžskou) tradici předávání těchto vědomostí, ve které byla tyto texty sepsány – nicméně možná v ne kompletní nebo pro nezasvěcené (metaforicky i doslova) ne úplně pochopitelné podobě, a tyto texty se pak ti, kteří je četli a vykládali, měli naučit zpaměti, aby mohli využívat jejich magii (ať už v podsvětí nebo na zemi), zatímco běžní lidé, natožpak nepřátelé v podsvětí, se k nim neměli dostat. V další části textu se dokonce dozvídáme, že tato slova patří těm, kteří jsou na zemi – jedná se tedy o nějaké mocnosti/bytosti, působící na zemi, nebo o ty, kteří tato slova na zemi sepisovali a předávali? Otázkou je i to, jaký je vlastně význam poslední věty tohoto textu - kdo vlastně komu co připomíná? Tuto poslední větu lze totiž přeložit takto: „*neprozrazuj slova těch, kteří jsou na zemi, a kteří ti připomínají přícházení*“, stejně dobře ovšem také takto „*neprozrazuj slova těch, kteří jsou na zemi, a která ti připomínají přícházení*“ – otázkou ovšem je, co tento výrok skutečně znamená. Může se jednat o příchod někoho, něčeho, nebo také příchod někam – jelikož za touto větou již nic nenásleduje, jedná se zřejmě o něco, co bylo těm, kteří měli k takovým textům přístup a vyznali se v jejich kontextu, natolik jasné, že nebylo potřeba danou věc více vysvětlovat.⁶²

Co se týče druhé varianty překladu, pokud by tímto výrokem bylo skutečně myšleno, že dotyčnému něco připomínají slova, mohlo by jít o již zmiňovanou interpretaci, že zapsaná říkání zdaleka nezachycovala celý obsah těchto textů a za nimi stojící tradici, a že slova zásvětních textů mohla sloužit jako paměťové pomůcky, které měly tomu, kdo je znal, připomínat jejich skutečný a/nebo celý obsah. Zde se tedy přímo nabízí řešení, že se jedná o tajná, ústně předávaná slova nebo vědomosti, které slouží jako připomínka správných magických říkadel a celého „návodu“ jak obstat ve zkouškách, ať už před kněžími, nebo před strážci bran podsvětí.⁶³

Za pozornost stojí i věta „*nech zmást ty, kteří tě vidí*“ – v některých jiných říkáních se objevují podsvětní démoni, kteří chtějí zmást mysl a slova toho, kdo kolem nich prochází. V tomto textu je naopak ten, kdo jej užívá nabádán, aby zmátl on je (možná dříve, než zmatou oni jeho), a v žádném případě jim nemá prozrazovat správná slova. To je ovšem poněkud zvláštní, neboť bytosti v podsvětí obvykle od člověka správná slova požadují, a pokud jim je neřekne, nepustí jej dál, případně se zlovolné bytosti dají správnými slovy zahnat, a tudíž je v žádném případě slyšet nechtějí, a proto je jejich

⁶² Při komunikaci s osobou, která je obeznámena s kontextem a situací není třeba interpretovat obsah sdělení podle lexikálního významu slov. Jedná se o používání tzv. konverzačních impikatur, kdy mluvčí předpokládá, že adresát chápe sdělení, přestože není přímo a doslovně vyjádřeno (Grice 1991 : 41 - 57).

⁶³ Míčková 2014 (v tisku).

cílem každému zabránit v jejich použití. V tomto případě ale jako by ti, proti kterým je tento výrok míněn, tato slova znát chtěli, ale nemají k nim přístup. Možná se zde tedy jedná o jiné bytosti – za předpokladu, že by to bylo varování platné již na zemi, mohlo by se (mimo jiné) jednat opět i to, aby tato slova nebyla prozrazena nezasvěceným, nebo mohlo jít o jiný druh magických slov – nikoli hesla, která otevírají brány podsvětí, ale slova, jejichž magie je tak mocná, že kdyby se dostala do nesprávných rukou, mohla by napáchat škody, možná doslova kosmického dosahu – vzhledem k tomu, že ve staroegyptském pojetí nebyla magie „dobrá“ nebo „špatná“, ale prostě „mocná“, bylo nanejvýš důležité, aby se slova s takovou mocí nedostala k někomu, kdo k tomu neměl „oprávnění“. Ten, kdo tato slova zná, nejen že je ovšem nemá prozrazovat, ale má své nepřátele i zmást – zřejmě se nedají jen tak odbýt, nebo vědí, že on ví, a pokud po něm budou tato slova chtít, má jim říct výroky špatné nebo matoucí. Podobné tvrzení můžeme číst také např. v říkání 666: *„Tento N přinesl své ba, přinesl svou heka, tento N se zmocnil svého ba a zmocnil se své heka, a nedal svou moc Sutechovým poslům, kteří žijí ze své loupeže (...) Rty tohoto N jsou před ním zapečetěny, tento N přinesl svou magii, zmocnil se svého ba a nevydal svou moc.“* Opět se zde objevují zlovolné bytosti, které chtějí z dotyčného, který prochází podsvětím, vymámit jeho vědomosti, aby tak získaly jeho magickou moc – díky které by vlastně mohly získat veškeré vědomosti a moc nad celým vesmírem. Jelikož se ovšem všechno odehrává v podsvětí, dotyčný musí také vědět a rozpoznat, před kým má svá slova zamlčet, a naopak, komu je musí říct. Otázkou je také, proč jsou tyto zlovolné bytosti, ať už je jimi kdokoliv, označovány jako ti, kdo jej vidí? Vidí jej, jak prochází podsvětím? Sledují ho? Nebo vidí – vědí, že on ví něco, co oni nevědí, a pak to po něm chtějí? Nicméně z textu je jasné, že záleží jen na něm, jak se s těmito nepřáteli vypořádá – má nad nimi moc, ať už tím, že je zmáte, použije na ně svou magickou moc, nebo protože ví něco, co oni nevědí, a na co si má moc nebo možnost vzpomenout možná právě díky naučeným slovům, která mu to připomínají, a díky kterým může získat, jak už bylo zmiňováno, veškeré vědomosti a moc nade vším - v říkání Textů rakví 652 je tak jasně napsáno: *„(Všechny) věci jsou v rukou toho, kdo zná tuto magii.“*

V dalším textu jsou Sia i Hu zmiňovány jako velmi mocné nástroje bohů, potažmo těch, kteří vědí, jak s nimi zacházet. Ten, kdo čte, recituje, či jakkoliv používá toto říkání se identifikuje s Věděním či Myšlením, a dostává se tak na úroveň bohů, kde může vycházet na oblohu, přemoci své nepřátele, nebo vládnout a tvořit mocí slova.

Říkání 1006

<i>sj3 [hr]-jb jr.t r^c</i>	Sia (je) uprostřed Reova oka.
<i>pr=j dj=j n=j šw.t=k</i>	Vycházím, abych ti dal tvé pero,
<i>h3.n=j qm33=j hw šhmh ntr jn ntr</i>	sestoupil jsem, abych mohl stvořit Slovo (Hu), a aby byl bůh potěšen bohem.
<i>bt3=j jn=j hw šhtp.n=j r^c-(j)tm(.w) m jwnw</i>	Utíkám, abych přinesl Slovo a učinil jsem Re-Atuma spokojeným v Iunu. ^a
<i>jnd-hr=k r^c-(j)tm(.w) m jwnw^b</i>	Buď pozdraven, Re-Atume v Iunu,
<i>jnk sj3 hr-jb jr.t=k</i>	já jsem Myšlení / Vědění (Sia) uprostřed tvého oka,
<i>n rdj=k wj n b-zvíře-rt n šm h3m.t jm=j</i>	nedej/nedáš mne B[...]ret, Chamet ^c nade mnou nemá moc,
<i>jnk twt=k hr-jb hm=k</i>	neboť já jsem tvá podoba uprostřed tvé svatyně,
<i>rdj.n=jsrf m ns.t p.t</i>	dal jsem živočicha na trůn nebes,
<i>whm.n=j b3=k n wsr.t=k</i>	zopakoval jsem tvé <i>ba</i> pro tvou moc,
<i>jnk jr(.w) htp šm šm=k pw wh=s</i>	já jsem ten, jenž svtoril Hetepa, a je to tvé žezlo, které to zopakuje,
<i>z3 n=k wsr.t=f tw</i>	střež tuto jeho moc!
<i>dj=k n=j t3w dj=j n=j jmj.t hh</i>	Dej mi/dáš mi vzduch a já ti dám obětiny, ^d

jw hr.j jh=j jm=s ʿpr.t

můj obětní dobytek je v nich vybavený.

jnk hr hw.t 6 jr(.w) n=j jr.y=j n=f

Já jsem ten, jenž je nad domem šesti, (jestliže někdo) jedná pro mne, (pak) já jedním pro něho.

jnk wd(.w) jnk jr(.w) wd(.w)

Já jsem ten, který rozkazuje, já jsem ten, který jedná (jako) ten, kdo rozkazuje,

šm=j jw=j hr-jb jr.t r^c-(j)tm

odeberu se do Re-Atumova oka.

^a Héliopolis

^b psáno *r^c-(j)tm m jwnw m jwnw*, dittografie

^c Chamet viz Leitz V 2002 : 628

^d Přesný význam slova je neznámý, je doloženo jen v Textech rakví (van der Molen 2000 : 354). Vzhledem k determinativu N18 však zřejmě půjde o jídlo či v tomto kontextu spíše o obětiny.

V tomto říkání ten, kdo jej vyslovuje či používá, přímo prohlašuje, že je Sia, a tím pádem říká, že ovládá veškeré vědění, vnímání i myšlení. Podobné výroky se objevují i v dalších textech, např. v Textech rakví 443: „*Přišel jsem do této země, ve které jsem ach, vybavený magií, nemám neznalost na nebi, na zemi, ani ve vodách, není pro mě nevědomost ve vodách Nilu, není pro mne neznámé nic, co by (ne)věděl i Thovt.*“ Dotyčný, který takovéto výroky pronáší, tak prohlašuje, že ví to, co vědí bohové, a žádná potřebná vědomost či tajemství před ním není skryté, a má tedy všechny znalosti, které jen může potřebovat, díky kterým může procházet zásvětím a předstoupit před bohy. Zemřelý v tomto textu také prohlašuje „*mohu stvořit slovo / výrok, aby byl bůh potěšen bohem*“. Možná by se mohlo jednat o to, že pokud dotyčný ovládne Hu – tedy personifikované slovo/výrok nebo jeho magickou moc, může tak jednat jako samotní bohové a díky slovu, které je božstvem buď ve své personifikované podobě, nebo má božskou sílu či původ, tak vytvářet cokoli se mu zachce a jednat tedy podobně jako bohové. Neméně zajímavá je i věta „*zopakoval jsem tvé ba pro tvou moc*“. V Knize nebeské krávy, jednom ze zádušních textů Nové říše, je psáno, že Reovo ba je *heka*. Jelikož pojem *ba* původně znamenal moc a projev (bohů), dávalo by smysl, kdyby se jednalo o tuto tradici i zde. Vzhledem k důležitosti a moci pronesených slov pak může „zopakovat něco“ vlastně znamenat stvořit dotyčnou věc (znovu), neboť jestliže mají zde zmiňovaná magická slova moc tvořit pouhou svou existencí nebo tím, že je někdo

pronese, pak pokud dotyčná osoba něco zopakuje, na jisté úrovni onu věc či záležitost tvoří, jelikož při opakování slov se jejich obsah děje znovu. Pokud je tato interpretace správná, označení zemřelého jako někoho, kdo může „zopakovat“, ať už magii nebo jakékoliv působení bohů, jej vlastně dostává na pozici mimo běžné hranice, protože, jak již bylo zmiňováno výše, magie byla považována za něco, co vzniklo samo od sebe a co tvoří vesmír, někdo, kdo tedy disponuje mocí opakovat působení a to dokonce na úrovni magie jako takové, ve smyslu projevu bohů, musí mít opravdu velkou moc. Poněkud zvláštní je ovšem také část „já jsem ten, jenž stvořil Hetepa, a je to tvé žezlo, které to zopakuje, střež tuto jeho moc“. Znovu se je zde kladen důraz na opakování, přičemž se vždy jedná o opakování něčeho mocného či zásadního, a toto opakování je tedy velmi důležité. Jako by se vlastně jednalo o paralelní výroky - zemřelý „zopakoval *ba*“, tedy moc stvořitelského boha kvůli jeho síle / moci, a naopak tento stvořitelský bůh může díky svému „žezlu“ zopakovat stvoření dotyčné osoby. Hu i Sia zde vystupují jako mocné nástroje, ať už stvořitelského či slunečního boha, nebo v rukou toho, kdo zná slova a obsah tohoto textu.

V následujících dvou textech ten, kdo je používá, opět prohlašuje, že má všechny potřebné vědomosti, případně že ví něco, co ostatní nevědí, nebo že ví úplně všechno. V obou těchto textech je ovšem zmíněno také to, že dotyčný byl do těchto tajů zasvěcen kněžími, což pravděpodobně ukazuje na to, že tyto texty byly kněžími studovány a případně i využívány již za života.

Říkání 236

jnd-ḥr=ṯ nb.t ngr.w ḥ^c.t dw3.tjw m m33=s

Buď pozdravena, Paní dobra/krásy, ze které se radují ti v Duatu, když ji vidí,

dnj.t bg3 n wrd-jb

která stavíš přehradu slabosti Toho se znaveným srdcem,

ḥnd.t n wsjr ḥr=s

kvůli které kráčel Usir,

jr.t n=fjt.t^a šm^c m 3.wt=f n.t sm3 t3

která zapříčinila příchod těch, kteří krácejí v časech jeho pohřbu,

m rn=ṭ pw n dnj.t hr.t rd.wj^b

ve tvém jménu „Ta, která staví přehradu
pod nohama“,

dj=ṭ n(=j) rd.wj šm=j ht=sn

dej mi mé nohy, ať po nich mohu kráčet,

ṛb.t n=j jmj.t šm.w rd.wj

nechť je pro mne spojeno to, co je v chůzi
mých nohou,

jnk 3w{.t} mnt(.w)t r-dr mrr=f

(neboť) já jsem ten, jehož kroky jsou
daleké až k hranicím toho, co si přeje.

n šn^{cc}=jhr sb3.w dw3.t

Nebudu zadržen / obrácen před branami
Duatedu,

pr^r=j r p.t hn^c s3h šzp=j http(.s) t hn^c s3h

vyjdu na oblohu spolu se Sahem /
Orionem, přijmu obětiny s Velkými,

dmj(=j) sbh.wt q3.wt šny.t r^c rdj.t snm.w

dotknu se vysokých bran Reova
doprovodu, který dává obětiny,

jnk ṛb(.w) n=f rdw hn.t r3-st3w

(neboť) já jsem ten, který pro sebe
shromažďuje své výměšky před Rasetau.

j nh3.w-hr.w wpw.tjw wsjr

Ó vy strašných tváří, poslové Usirovi,^c

htm.w r3.w 3h.w hr jmj.t=sn

kterí pečete ústa *achu* kvůli tomu, co je
v nich,

n šhm=tn m htm r3=j pn

nemáte moc k tomu zapečetit tato má ústa

n nhm=tn šm.w <m>rd.wj=j jpⁿ

a vzít těmto mým nohám chůzi,

jnk ṛq(=f) pr(=f) šm.w n w3b.t

(neboť) já jsem ten, který vchází a

vychází, kráčející čistého místa!

st tk3 n jnpw hrw srwh jm.j hw33.t=f

Oheň Anupa svítí v den zaopatření Toho,
který je ve svém rozkladu.

hr.tjw n r=j ʿd.tjw

Vzdalte se ode mne, Usirovi kati,

n shm=tn m rd.wj=j ppn.wj

nemáte moc nad těmito mýma nohama,

jw(=j) hr dbh(.w)t r jwnw

(neboť) já jsem „pod“ – tj. vlastním
obětiny z Iunu,

rh.n=j rh.t.n sj3 bz.t wr m33 hr=s

(neboť) já vím to, co ví Sia, to, do čeho
je zasvěcen (a/nebo) do čeho zasvěcuje
Nejvyšší z vidících.

jr.n=j w3.t /jr(.w) n=j w3.t jnk nb t3.w

Uvolněte mi cestu, (neboť) jsem pánem
vzduchu/dechu.

^a varianta: *jr.t n=f nmt.t* - která pro něj učinila kroky těch, kteří kráčejí v časech jeho pohřbu

^b varianta: *m rn=t pw n hr.(j) t rd.wj* – ve tvém jménu „Ta, která je pod nohama“

^c V představách starých Egypťanů často vystupují skupiny démonů, kteří plní funkci poslů nebo vykonavatelů příkazů či trestů nějakého vyššího božstva (Lucarelli 2010 : 3).

V tomto říkání zemřelý prohlašuje, že může díky svým znalostem přestát cestu podsvětím, ba co více, že kvůli tomu, co ví, nad ním podsvětní démoni, ba ani kati, vyslaní samotným Usirem, nemají žádnou moc a u podsvětních bran jej tedy nikdo nezastaví a on tak bude moci být ve společnosti bohů a dělat co se mu zlíbí, neboť „*jeho kroky jdou až k hranicím toho, co si přeje*“ – jedinou hranicí je tedy to, kam až sahají jeho představy, či ještě lépe, jeho vědomosti, a stačí si tedy jenom přát a může se stát cokoli, což by mohlo souviset s výše zmiňovaným „principem“ pojetí magické moci vyslovovaných, ale i pouze myšlených slov („já jsem ten, který koná, jakmile si usmyslí“.) Opět zde odhání demony, kteří „*pečetí ústa achu kvůli tomu, co je na nich*“ – tedy se mu zřejmě snaží zabránit, aby vyřkl správná slova a použil jejich magickou moc.

Zajímavá je zde část, kde dotyčný prohlašuje, že nad ním nikdo nemá moc, protože on ví, co ví Sia (tedy všechno), a proto, že poznal nebo věděl to, do čeho zasvěcuje a/nebo je zasvěcen Nejvyšší z vidících, což byl tradiční titul héliopolského velekněze, zřejmě vyjadřující to, že tento velekněz vidí dál než ostatní, tzn. ví, co ostatní nevědí. Původní význam tohoto titulu možná byl „ten, který vidí Velkého (tj. slunečního boha)“, což by bylo psáno s honorifickou transpozicí – takto zapsaný titul však nabízí možnost dvojího čtení, a héliopolský velekněz tak mohl být vždy zároveň „ten, který vidí Velkého“ i „Nejvyšší z vidících“.

Otázka je, zdali větou „*vím co ví Sia a do čeho zasvěcuje/je zasvěcen nejvyšší z vidících*“ jsou myšleny dvě rozdílné skutečnosti - „vím co ví Sia“ a „vím, co ví velekněz“, nebo to znamená „vím to, co ví Sia a do čeho zasvěcuje / je zasvěcen velekněz“ – což by znamenalo, že nejvýše zasvěcený Nejvyšší z vidících ví úplně všechno, což se zdá ovšem poněkud podivné.

Takový výrok by zřejmě mohl odkazovat na nějakou ústní tradici, předávanou mezi kněžími například při nějaké formě zasvěcení. Zapsání, které je možno číst těmito dvěma způsoby právě u takového výroku také jistě nebude náhodné. Pokud by se jednalo o „to, do čeho je Nejvyšší z vidících zasvěcen“, zřejmě by šlo o nějaké znalosti, které měl, nebo se alespoň myslelo, že je měl, právě tento velekněz, ovšem pokud by to věděl pouze on, je nasnadě další otázka – kdo zasvětil velekněze? Muselo by se jednat o předávání vědomostí z velekněze na velekněze či na určitou skupinu nejvyšších kněží, případně o tradici, že velekněze zasvětili přímo bohové. Pokud by se jednalo o „to, do čeho zasvěcuje Nejvyšší z vidících“, pak by šlo pravděpodobně o jisté znalosti, které se předávaly mezi kněžími určitého stupně, a které pak tedy ti, kteří sestavovali a psali „původní“ verzi těchto textů, skutečně mohli mít. Druhá věc je samozřejmě to, co by takové znalosti měly být zač. Odkazy na jakousi zasvěcovací tradici v Héliopoli se objevují i v některých dalších zásvětních textech, což mj. ukazuje na to, že tyto texty nebyly pouze zásvětní. Jak již bylo popsáno výše, některé texty ze souboru tzv. textů pro dosažení zásvětí mohly být užívány kněžími již zaživa a mohly sloužit například při zasvěcování. V mnoha textech se objevují odkazy na něco, co dotyčný věděl, ale nikdy neřekl – zřejmě se tedy jednalo o vědomosti, udržované pouze v paměti, které mohly být předávány třeba právě při nebo po zasvěcení do určitého kněžského stupně. U mnoha textů se na konci objevují přípisky jako např. „*ten, kdo zná tuto knihu na zemi, ten bude vycházet do dne a bude kráčet na zemi mezi živícími, a jeho jméno nebude zničeno navěky*“ (Kniha mrtvých 70) a tak podobně, v některých říkáních dotyčný

dokonce pronáší, že dané říkadlo znal již na zemi, případně nějakou činnost vykoná v podsvětí stejně tak, jako to udělal už na zemi - „*Nejsem mrtvý (mwt), který nezná svůj výrok, já jsem ten, kdo jej znal (už) na zemi, (já jsem ten), který si pamatuje Západ/jehož si pamatuje Západ (...) já ovládnou/svážu vzduch svými rukama, jako jsem to udělal (už) na zemi*“ (Texty rakví 819). Takové výroky a výraz „na zemi“ by mohly odkazovat na to, že například právě kněží se zřejmě mohli čtení, výkladu a učení se těmto textům věnovat již za svého života, a možná některé jejich části využívat, nebo tyto znalosti předávat, třeba při nebo po zasvěcení do různých stupňů kněžství. V Textech rakví 716 je dokonce psáno: „*Vzpomněl jsem si na to, co jsem zapomněl, a řeknu to v Héliopoli*“ – z toho by šlo získat dojem, že se jedná o jakési znalosti, které dotyčný kdysi věděl, ale opět si na ně musí vzpomenout a svou znalost prokázat, a to možná právě proto, aby se někam dostal, ať už za podsvětní brány nebo třeba na další stupeň v kněžské hierarchii. Vzhledem na odkaz k Héliopoli se to však možná odehrává již na zemi, a jde tedy o znalosti, možná strážené právě (héliopolskými) kněžími v určitém postavení. V těchto textech se také velice často objevují zmínky o tom, že dotyčný něco viděl, věděl, nebo poznal, a v textu někoho ujišťuje, že nikdy neprozradil, co neměl, případně je k tomu nabádán.⁶⁴

Říkání 156^a

ꜥq hr jmj.w hmn.w

Vstupování před ty, kteří jsou v Chemenu^b.

dd-mdw wnn m šms.w n wsjr n ddw šhm m mw^c

Pronáší se: (Jak být) v procesí

Usira z Džedu^d, jak mít moc nad vodou

tm šms hd

a jak nechodit hlavou dolů,

tm mw.t k.y zp^e

jak nezemřít znovu (dosl. „v jiném okamžiku“),

ꜥq hr jmj.w jwnw

jak vstoupit/předstoupit před ty, kteří
jsou v Iunu,

rh b3.w hmnw

jak poznat/znát bau Chemenu.

⁶⁴ Míčková 2014 (v tisku).

<i>twn.t šw.t m q^h wsjr</i>	Pero je pozvednuto a zabodnuto do Usirovy paže,
<i>wbn dšr.t m mnt₃.t</i>	Červená koruna září v misce/objevuje se v misce,
<i>qq jr.t jn.w d^r s(j)^f</i>	oko je snědono ^g a je přiveden ten, kdo je hledá.
<i>jw rh.kwj s.t jw bz.kwj hr=s jn sm</i>	Vím to, byl jsem do toho zasvěcen knězem <i>sem</i> ,
<i>n dd.n=j n w_hm.n=j n ntr.w</i>	neřeknu a nezopakují to bohům.
<i>jj.n=j n wp.wt r^c r smn.t^h šw.t m wch wsjr</i>	Přišel jsem na Reův rozkaz, abych upevnil pero na Usirově paži,
<i>r skm dšr.t m mnt₃.t r štp jr.t jp.j s(j)</i>	abych činil celou/zcelil Červenou korunu v misce, abych uspokojil toho, kdo jej zná/ kdo s ním počítá.
<i>q.n=j m šhm//jj.n=j m šhm hr rh.t.n=j</i>	Vstoupil jsem/přišel jsem jako mocný kvůli tomu, co vím.
<i>n dd.n=j n rmt n w_hm.n=j dd.t</i>	Neřeknu o tom lidem a nezopakují, co bylo řečeno
varianta: <i>n dd=j n zj.w n w_hm=j n ntr.w</i>	/neřeknu o tom lidem a nezopakují to bohům.
<i>jnd hr=tn b₃.w hmn.w rh.w mr r^c</i>	Bud'te pozdraveni, <i>bau</i> Chemenu, kteří víte, co si přeje Re!
<i>šw.t rd.t dšr.t km.t r r₃-pr pn</i>	Pero je pevné a Červená koruna je celá v této svatyni,
<i>rš.y m jp.wt jp.t</i>	radujte se z toho, že je přiděleno to, co mělo být přiděleno / poznáno/rozeznáno, co mělo být poznáno.

jw(=j) rh.kwj b3w hmn.w

Já znám *bau* Chemenu.

šr.t m 3bd ʕ3.t m smd.t pw dhw.tj pw

To, co je malé za novoluní, je velké při
úplňku, a je to Thovt.ⁱ

sšt3 sj3 pw rh.n=t m pr hrw pw

Tajemství Sia/Vědění, je to to, co znáš v domě
dne.

^a V Knize mrtvých se nacházejí dva paralelní texty – říkání 114 a 116, říkání 115 zmiňuje podobný kontext v souvislosti s Héliopoli

^b Hermopolis

^c varianta : *shm m mw* - (jak) mít moc nad vzduchem

^d Busiris

^e v B2B0 text pokračuje takto : *hz.t mr tp-t3 š3 zj r ʕk.w ʕ3 m hr.t-ntr* – je chválen milovaný na zemi, aby byl člověk předurčen k hojnosti potravy v říši mrtvých

varianta S9C - *tm wnm hz.wt tm mw.t k.y zp ʕhr jmj.w jwnw* – jak nejíst exkrementy, nezemřít znovu a vstoupit před ty, kteří jsou v Héliopoli

^f varianta: *qq jr.t jn dʕr s(j)* - oko bylo sněden tím, kdo jej hledal / kdo se o něj měl starat

qqjr.t jn dʕr.w s(j) – oko bylo snědeno těmi, kteří jej hledali

^g Horovo oko bývá často používáno jako obětina

^h chyba za *srwd.t*

ⁱ v Knize mrtvých 114 uvedeno opačně

I v tomto textu se opět objevuje tvrzení, že dotyčný, který toto říkání vyslovuje, zřejmě disponuje jistými tajnými vědomostmi, které si pamatuje a má je za určitých okolností použít, ale nesmí je prozradit tam, kde nemá. I zde je zmiňováno, že ten, kdo říkání využívá, může díky svým znalostem předstoupit před “ty, kteří jsou v Héliopoli”, otázkou ovšem je, o koho se ve skutečnosti jedná. Vzhledem ke zmínce o zasvěcení knězem *sem* by možná skutečně mohlo jít o héliopolské kněžstvo, nicméně je trochu podivné, že podle nadpisu má tento text sloužit jak pro předstoupení před ty z Héliopole, tak také pro obvyklé účely v říši mrtvých – jak se dostat mezi následovníky Usira, nechodit hlavou dolů, nezemřít znovu atp. Možná by se tedy spíše mohlo jednat o héliopolská božstva, před která ten, kdo tyto texty zná, může předstoupit – anebo tato slova sloužila jak k tomu, aby dotyčný předstoupil před bohy, tak aby mohl předstoupit před kněze v Héliopoli, třeba proto, že díky svému zasvěcení k tomu získal oprávnění, neboť byl zasvěcen do tajemství, která znali jenom někteří a která mu následně měla

pomoci bezpečně projít zászvětím a své vědomosti přitom použít. To by mohla naznačovat i věta „*přišel jsem jako mocný kvůli tomu, co vím*“. V paralením textu v Knize mrtvých (říkání 116) dokonce čteme : „*Vstoupil jsem jako neznalý, a spatřil jsem tajemství,*“, tedy se skutečně zřejmě jedná o předávání nějakých tajných vědomostí, které se nesmí dostat mimo okruh zasvěcených, a tedy nemají být prozrazovány. V těchto textech se také přímo zmiňuje zasvěcení do nějakých tajných vědomostí, ujišťování toho, kdo tento vyslovuje, že tyto vědomosti opravdu má, stejně jako jakási zkouška těchto znalostí – „*bylo započítáno / rozpoznáno, co mělo být započítáno / rozpoznáno.*“ Možná tyto texty mohly sloužit nejen jako texty pro dosažení zászvětí, ale například jako zasvěcovací texty, které používali kněží již na zemi. V říkání 115 Knihy mrtvých je dokonce zmíněno „*dědictví Héliopole*“, které získá Nejvyšší z vidících, nicméně všechny tyto texty jsou celkově velmi špatně srozumitelné – zřejmě se jedná o narážky na příběhy, rituály, znalosti, nebo cokoliv, co nebylo třeba vysvětlovat, jelikož dotyční zasvěcení nebo prověřovaní to dobře znali, a pro ty, kterým tyto informace neměly být dostupné, tak zůstávaly nesrozumitelné. V Textech rakví 341 tak čteme : „*On je jako (někdo) mezi námi, jako ten, který nemá žádné zranění, který dokončil zasvěcení.*“

Říkání 1130^a

dd-mdw jn št3.w rn.w^b

Slova (dosl. říkání slov tím) toho, jehož jména jsou tajná/skrytá,

nb-r-dr dd(.w) hft sgr.w nšn(.w) sqd šnw

Pána všeho, jenž promluvil k mlčícím, kteří zuřili, když se plavil jeho doprovod:

wd3 m htp

„Bud'te spokojení/ v míru/uklidněte se,

/ varianta: *whm=j n=tn zp 4 nfr.w*^c

zopakují vám čtyři dobré činy

jr.n n=j jb=j ds=j m-hnw mhn

které pro mne vykonalo mé vlastní srdce uvnitř Svinutého,

n mrw.t sgr.t jsf.t

aby byl utišen chaos.

jwjr.n=j zp.w 4 nfr.w m-hnw sbh.t 3h.t Vykonal jsem tyto čtyři krásné/dokonalé činy
uprostřed brány horizontu:

jw jr.n=j 3w.w 4 ssn zj nb m h3w=f Stvořil jsem čtyři větry, aby mohl každý člověk
dýchat v čase svého života.

zp(=j) jm pw To byl (můj)čin ohledně toho.

jw jr.n=j 3gb wr shm hwr mj wr Vytvořil jsem velkou záplavu, aby mohl být
mocný chudý i bohatý (dosl. chudý i velký).

zp(=j) jm pw To byl (můj)čin ohledně toho.

jw jr.n=j zj nb mj sn.nw=f Stvořil jsem každého člověka stejně (dosl. jako
jeho druhého),

n wd(=j) jr=sn jsf.t nenakázal jsem, (aby) konali zlo,

jn jb.w=sn hd dd.t.n=j avšak jejich srdce překročila to, co jsem řekl.

zp(=j) jm pw To byl (můj) čin ohledně toho.

jw jr.n=j tm jb.w=sn smh.t jmn.t Způsobil jsem, aby jejich srdce nezapomněla
(na) Západ,

n mrw.t jr.t htp.w ntr ntr.w sp3.wt kvůli tomu, aby byly konány božské oběti (pro)
bohy nomů.

zp(=j) jm pw To byl (můj)čin ohledně toho.

shpr.n=j ntr.w m fd.t=j Stvořil jsem bohy ze svého potu

jw rmt m rm.wt jr.t=j a lidstvo je ze slz mého oka.

<i>jw=j psd m3.kwj r^c nb m s^ch pn n nb-dr^d</i>	Zářím a jsem viděn každý den v této důstojnosti Pána všeho.
<i>jr.n=j grh n wrd-jb</i>	Stvořil jsem noc pro toho, jehož srdce je znavené.
<i>jw=j r sqd m3^c m wj3=j</i>	Budu se vskutku plavit ve své bárce/budu správně řídit svou bárku,
<i>jnk nb hh.w m wd3.t p.t</i>	neboť já jsem Pán záplav, když se plavím nebem,
<i>n tr(.w)=j n ^c.t jm=j</i>	nejsem odmítnut kvůli žádnému svému údu.
<i>jw hw hn^c hk3 hr shr.t n=j dwqd pf</i>	Mocný výrok a Magie pro mne porázejí onoho Džukeda/Zlomyslného. ^e
<i>m33=j 3h.t hms=j m-hn.t=s</i>	Já vidím obzor, sedím na jeho špici/předku,
<i>wd^c=j m3r m-^c wsr jr.y=j mjt.t r jsf.tjw</i>	já chráním (dosl. rozsuzuji) chudáka před mocným, a dělám totéž ohledně těch, kteří patří chaosu/konají zlo.
<i>jw n=j ^cnh jnk nb=f</i>	Mně patří život, jsem jeho pán,
<i>nn nhmm w3s m dr.t=j^f</i>	a žezlo nebude vzato z mé ruky.
<i>jw jr.n=j hh m rnp.wt</i>	Strávil jsem nespočet let,
<i>m jm.wtj=j r wrd-jb=f pf z3 gb</i>	které jsou mezi mnou a Tím se znaveným srdcem, synem Gebovým
<i>hms.k3=j n hn^c=f m s.t w^c.t</i>	a nadále /posléze budu moci sedět s ním na jediném trůnu/místě.
<i>jw j3.t r nj.wt jw nj.wt r j3.wt^g</i>	(Pak) se pahorky (změní) v města a

	města (se změni) v pahorky
<i>jn ḥw.t wš=s ḥw.t</i>	a palác zničí palác.
<i>jnk nb sd.t ḥnḥ m m3^c.t</i>	Já jsem Pán ohně, který žije pravdou,
<i>nb nhḥ jr(.w) 3w.t-jb</i>	Pán věčnosti, který vytvořil radost,
<i>n sbj ḥf3.w ḥft.t r=j</i>	hadi zásvětních textů proti mně nepovstanou,
<i>jnk k3r=f nb nzp.w stm(.w) nšn.j</i>	mně patří má svatyně, já jsem Pán ran, který ukončuje zlobu,
<i>jdr.(w) ḥf3w ḥš3 rn.wpr(.w) m k3r=f</i>	který zahání hady, jehož jména jsou mnohá, a který vychází ze své svatyně,
varianta: <i>jdr ḥf3.w n ḥš3-rn.w</i>	který zahání hady pro toho, jehož jména jsou mnohá,
<i>nb t3w.w sr mh.wt 4 ḥš3 rn.w m r3 n psd.t</i>	pán větrů, který předvídá severní vítr ^h , jehož jména jsou mnohá v ústech Devatera,
<i>nb 3ḥ.t shpr.w j3ḥ.w shd p.t m nfr.w=f ds=f</i>	pán horizontu, který stvořil sluneční svit a rozzářil nebesa svou vlastní krásou.
<i>jnk 3 pwⁱ</i>	Jsem to já.
<i>jrn=j w3.t m3n=j njw ḥn^c jmn</i>	Uvolněte mi cestu, abych mohl spatřit Niu ^j a Amona,
<i>jnk js 3ḥ ḥpr(.w) ḥpr(.w)<m> ḥft.t</i>	neboť já jsem <i>ach</i> , vybavený zásvětními texty,
<i>(s)w3=j ḥr nh3.w / hnw/ ms.w</i>	procházím před těmi, kteří zuří/vzývají/jsou zrození ^k ,

n mdw.n=sn n snd=j hp^c=j rn=f n.t h.t=j a oni nepohou promluvit kvůli strachu ze mne, neboť já ukrývám jeho jméno ve svém těle (tj. znám je)

varianta: *n mdw.n=sn snd hp³ rn=f n.t m h.t=j* a oni nemohou promluvit kvůli strachu, (neboť) ukryto je jeho jméno, které je v mém těle.

jw=j rh.kwj sw n hm sw Já jej znám a nejsem jej neznalý,

jnk pr(.w) 3h m wp.t sbh.w=f (neboť) já jsem vybavený a schopný otevírání bran.¹

jr[...]m [...] sw³=f m htp [...] když prochází v míru.“

jr zj nb rh r³ pn Co se týče každého, kdo zná toto říkadlo/ tento výrok,

wnn=f mj r^c m p.t jp.t mj wsjr nw dw³.t ten bude započítán jako Re na nebesích a jako Usir v Duatu,

jw=f h³=f r šnw.t n sd.t sestoupí do společenství ohně

n wnn n.t sd.t r=f d.t r nhh a nebude proti němu (žádný) plamen/oheň navěky věků.

jw=s pw m htp m htp Zdárně to dorazilo do konce.^m

^a v různých verzích se mění psaní v 1. os.sg. a 3. os.sg. m. a f.

^b Leitz VII, 133-134

^c varianta: *w^hm=j n=tn zp.wj nfr.wj* - zopakují vám oba dobré činy

^d varianta B3C *jw N tn r psd* –tato N bude zářit etc., *s³h* zřejmě chyba– psáno jako mumifikační stánek, ve variantě B1C psáno místo *s^ch shr* – ve vzdálenosti/jako vzdálený, varianty B6C, B9C a B1L *shd* – ten, který září

^e Leitz VII 2002 : 610-611, Zlomyslný, označení Apopa

^f varianta: *n gr.t nhmm w3s=j* - a mé žezlo mi tedy nebude vzato

^g ostatní texty mají variant *jw j3.t r nj.wt tz phr* - pahorky se změny v města a naopak

^h u severního větru připsán determinativ 4 teček (znak N 53) nebo čárek (znak Z1), zřejmě protože je jeden ze čtyř větrů

ⁱ varianta: *N tn 3 pw N rn=s* - Je to tato N, N je její jméno

^j Niu – Leitz III – 611, božstvo praoceánu, identické s Nunem

^k *nh3.w* – Leitz IV 2002 : 261, skupina bohů, která čelí Apopovi na východní straně nebes a pozvedá sluneční kotouč na východní obzor a pak s ním putují

hnw – Leitz (IV 2002 :804 – 5) uvádí pouze *hn* v sg. nebo *hnw jmj.w dw3.t*, což je ovšem pozdější označení z Knihy bran

^l verze B4C na tomto místě končí

^m Tato věta se již nevztahuje k obsahu textu, ale jedná se o poznáku písaře, který text opisoval.

Tento text je promluvou prvotního božstva, se kterým se zemřelý přímo ztotožňuje – řeč tohoto stvořitelského božstva přímo přechází v promluvu dotyčného zesnulého, který se tedy identifikuje se všemocnou silou, která stála na počátku všeho, a podle tohoto textu bude stát stejně mocná i na jeho konci. Opět je zde zmínka o moci slova a magie – v tomto textu jsou tyto dvě síly dokonce tak mocné, že porázejí největšího nepřítele slunečního boha, Apopa.

Vyskytuje se zde také pasáž, zmiňující, nespočet let, které Atum už někde strávil, a dále je v textu zde psáno, že následně nebo dále budou spolu on a Usir na jediném místě či jediném trůnu. Jedná se tedy zřejmě o jakési ztotožnění protikladů, spojení slunečního božstva, které stálo na počátku světa, s bohem podsvětní říše, který vládne zászvětí. Takové spojení protikladů se zdá nekonečně vzdálené, s čímž také souvisí egyptské slovo *heh*, kterým je tato doba vyjádřena, jelikož tento výraz lze překládat jako „milion“ nebo také prostě jako „(velmi) mnoho“ nebo „nespočet“. Zdálo by se, že se tedy jedná o dobu, která uplyne buď od počátku světa, nebo od okamžiku, kdy se toto říkání používá, a jeho koncem. Avšak nic není tak jasné a jednoduché, jak vypadá, neboť statický čas, běžící lineárně, byl jen jednou stránkou staroegyptského pojetí času. Lineární čas byl označován slovem *džet*, a jednalo se o čas, který vyjadřoval trvání a existenci, dobu, která je zdánlivě neměnná, ale přesto lineárně pokračuje. Druhou stranou egyptského pojetí času byl čas cyklický, označovaný termínem *neheh*, jehož už psaní je zajímavé, protože se může psát fonetickým znakem *hh*, který znamená mnoho nebo nespočet, a s kterým také etymologicky souvisí⁶⁵, přičemž však ty dva konsonanty

⁶⁵ Assmann 1975 : 42

jsou rozdělené znakem slunečního kruhu. Tento čas znamenal jakýsi cyklicky se opakující řetězec dějů, čas neustálého zániku, ale také nekonečné obnovy⁶⁶. Díky tomuto pojetí, jak již bylo popsáno výše, se některé „cyklické“ události mohly „opakovat“ v lineární rovině. Egyptský výraz pro „navždy“ nebo „navěky“ byl spojením obou těchto rovin času, egyptsky *džet er neheh*. Užití předložky *r* se však zdá poněkud podivné, jelikož kdyby se jednalo pouze o spojení časů *džet* a *neheh*, v egyptštině by žádná spojka (a už vůbec ne předložka) nebyla použita, ale napsalo by se pouze *dt nhḥ*. Předložka *r* naznačuje směr, a to jak prostorový, tak také časový, ve smyslu „dokud“. Možná že by tedy pak „navěky věků“ mohlo znamenat „do té doby“, než se tyto dva časy k sobě přiblíží nebo spojí, než se ze statického času stane cyklický, nebo dokud se oba nestanou jediným „věčným okamžikem“ v čase. Ovšem stejně dobře by to mohlo znamenat „do té doby/k“, ve smyslu dokud budou trvat (*r* jako „po dobu trvání“) oba tyto časy, což však samozřejmě, domyslíme-li to do konce, vyjadřuje stejnou myšlenku.

Zde by se tedy možná mohlo jednat o dobu, dokud nebudou spojeny tyto protiklady, stejnou dobu, která je zmiňována ve výše přepsaném textu. Řekli bychom tedy, že toto slovní spojení vyjadřuje skutečně dobu „navěky věků“, protože dva protiklady se nikdy nemohou spojit. Jak však již bylo zmiňováno mnohokrát, ve staroegyptském světě mohly být protiklady „jen“ stejnou skutečností, nahlíženou z jiného úhlu.

Jak již bylo popsáno, existovala doba „na počátku“, kdy vlastně ještě neexistoval čas, tudíž kdy neexistovaly ani *džet* a *neheh*, pouze *pavet tepit* nebo *zep tepi*, „počátek“ nebo – doslova přeloženo – „poprvé“, což už samo o sobě naznačuje určitý potenciál k opakování. Na tomto místě je rovněž záhodno připomenout, že v egyptském pojetí, aby mohla probíhat cyklická rovina, ať už času, nebo celého světa vůbec, bylo nutné z tohoto času na určitou dobu „vystoupit“, přerušit stanovený řád a překročit časové hranice, aby se mohlo vše opět obnovit. Z těchto naznačených skutečností je jasné, že ani „navždy“ nebylo navždy dané, ale lineární či statický čas se neoddělitelně proplétal s cyklickým, přestože tato dvě pojetí času byla v jistém smyslu své naprosté protipóly – čas nekonečné kontinuity, který běžel lineárně, a čas nekonečně se opakujícího, který běžel cyklicky, tudíž z nichž jeden byl zároveň hranicí toho druhého. A ještě jednou, aby svět fungoval tak, jak měl, bylo občas nutno dojít až k hranicím, nebo tyto hranice přesáhnout. Svět, jak jej známe, má podle tohoto textu trvat „nespočet let“, nikoli ale

⁶⁶Přesný význam těchto egyptských pojmů je problematický, viz např. Janák 2009 : 146-147, Assmann 1975 : 42 – 48.

„navěky“ (zatímco „kdo zná toto říkání, ten bude (mít/znát...atd.) XY navěky“) – možná že právě zde je naznačeno ono nezbytné překročení hranic času a řádu, když se setkává na jednom místě sluneční božstvo s božstvem podsvětním, a na kterýchžto hranicích, kdy je, podle představ starých Egyptanů řád *maat* ohrožen a musí být znovu obnoven, stejně jako celý svět nebo život, a kde se tedy možná spojí protikladné časy, a z věčného *dt r nhh* se znovu stane *zp tp.j*, věčně se opakující počátek.

Možná by vyjádření věčnosti spojením *dt* a *nhh* mohlo znamenat také to, že věčnost existuje na rovině mimo běžný čas, tudíž tam se mohou protikladné a zároveň běžící časy spojit v jeden, jelikož věčnost je vlastně bez času a (vlastně stejně jako Atum, Heka) „zároveň“ na počátku i na konci, v době kdy čas ještě neexistuje, a nachází-li se tedy tato „cyklická věčnost“ v době na počátku světa, kdy ještě „neexistovala dualita“, nemohl být tedy čas duálně rozdělen na lineární a cyklický. Tudíž věčnost možná odkazuje jak k „nekonečnému“ konci, tak k věčně se vracejícímu počátku, Egyptané chápali na určité úrovni celý koloběh života a smrti cyklicky, můžeme z toho vyvozovat úvahy, jak asi mohl být chápán tento text, často interpretovaný jako egyptská představa konce světa.

Vrátíme-li se k úvahám o jeho počátku, dostáváme se opět k tomu, že podle představ starých Egyptanů bylo možné, pokud člověk věděl jak, „zaktivovat“ prvopočáteční moc bohů/magii z kteréhokoliv místa a času (a třeba jen správnými slovy nebo myšlenkami), a tím tak vlastně z času „vystoupit“ a dostat se na jeho „počátek“ – pokud se lze ovšem po vystoupení z času kdykoli dostat na počátek, který je, když se to vnímá cyklicky, vlastně i konec, znamená to, že počátek/konec je vlastně v jistém smyslu věčnost, protože tam už/ještě neexistuje rozdělení času tak, jak je na běžné úrovni vnímán a chápán.

Závěr

Magická moc slov prostupuje staroegyptskými texty jako jejich neoddělitelná součást, ať už se jedná o přímé či nepřímé zmínky, personifikace, nebo slovní a písemné hříčky, napovídající cosi o dalším obsahu obyčejných slov. V úvodu byla položena otázka, co vlastně znamenala v egyptském nazírání na svět magická síla *heka*, která měla mít tak obrovskou moc a o jejímž užití či užívání tyto texty hovoří.

Magická moc je v pojetí starých Egyptanů jaksi dvojsečná, *heka* je něco, co udržuje svět pohromadě, co jej celý prostupuje a zaručuje jeho existenci a neustálou obnovu, ale na druhou stranu také něco, co už svou podstatou překračuje a ruší pravidla a hranice tímto světem dané, a co do něj vlastně tak úplně nepatří. Magická síla *heka* do tohoto světa nepatří, a přece bez ní tento svět nemůže existovat - může tedy fungovat jen tehdy, dostane-li se ten, kdo ji používá, také mimo běžné hranice. Jak známo z egyptských příběhů,⁶⁷ mágové mohou číst zapečetěné dopisy, připevňovat useknuté hlavy nebo rozdělovat vody, ale chce-li někdo přenést do světa veškerou magickou moc bohů, přinést na zem předměty a vědomosti, které patří do říše bohů, a zvědět, co vědí oni, byť by to byl sebevětší mág, nemůže se mu to podařit a on sám dost pravděpodobně také špatně skončí, protože začne-li v hranicích světa fungovat něco, co jeho hranice přesahuje, dostaví se následky.

A přesto magická slova prostupují celý staroegyptský vesmír, protože magická slova tento vesmír stvořila. Správné vědomosti a dobře zapamatovaná magická slova byla klíčem nejen k branám podsvětí, ale také k myšlení, vědění a vnímání.

Egyptští kněží a mágové se tedy při využívání magické moci vždy na určité úrovni nacházeli mimo čas a prostor, ve světě, kde stačilo něco si pomyslet nebo to vyslovit, a daná věc se stala skutečností, kde se nacházely všechny správné a potřebné vědomosti - pokud člověk věděl, kde je najít a jak s nimi zacházet.

Vzhledem ke zmiňovanému cyklickému pojetí světa nebylo ono magické „rušení času“ a „přivolávání počátku“ v egyptském myšlení takovou zvláštností, jak se na první pohled může zdát. Používal-li někdo magii, záleželo vůbec na tom, v jakém čase se nacházel, když z něj stejně „vystoupil“? Záleželo na tom, zdali se magie odehrává v dávné minulosti na počátku světa, nebo třeba v „budoucnosti“, kdy se bude dotýčný nacházet v západní říši? Bylo důležité, zdali se říkání vysloví na zemi nebo v podsvětí? Záleželo na tom, kdo jej vlastně vyslovuje? Zdá se, že jediné, co bylo nakonec skutečně důležité, byla právě ona slova. Znal-li člověk správná magická slova, magie vždy

⁶⁷ Setne II, papyrus Westcar

fungovala, a všechno ostatní jakoby se „zrušilo“, protože na ničem jiném vlastně nezáleželo – slovy starých Egyptů, kdo ovládl slovo, ovládl také vědění. Jediné, co mělo tedy skutečnou hodnotu, bylo pamatovat si ta správná slova, mít ty správné vědomosti – a díky těmto vědomostem pak vše fungovalo tak, jak mělo, protože ve správné informaci je už vlastně obsaženo všechno, „to co je, i to, co není.“

Podle zásvětních textů se člověk mohl v podsvětní říši přeměňovat v cokoliv nebo kohokoliv chtěl, dělat si, co se mu zlíbilo, chodit, kam si přál jít, a mít ve svých rukou moc bohů, pokud měl ovšem dostatečné vědomosti, znal správná slova a uměl ovládat a používat jejich magickou moc.

Ve starém Egyptě byl za tajemný a magický považován už jen zápis (nejen) těchto slov. Hieroglyfické písmo mělo být magické už jen ze své podstaty - bylo něčím, co pocházelo přímo od bohů a tedy v sobě ukrývalo jejich magickou moc. Písemné záznamy mohly dokonce magicky působit, aniž by je kdokoli četl, vlastně měly, podobně jako magická síla *heka*, jakousi schopnost působit či tvořit „samy od sebe“, stejně tak jako magická slova, která stačilo vyslovit nebo si jen pomyslet a bylo možné zrušit běžné zákony a podmínky a přetvářet svět, to vše díky správným vědomostem nebo nazíráním na ně.

Tradice o magické moci hieroglyfů a jejich spojení s tajemnými znalostmi kněží zůstala ostatně živá po celou dobu egyptských dějin – v pozdějších obdobích se hieroglyfy, stejně jako hieratika, staly čistě kněžskou záležitostí, posvátným písmem, které už nesloužilo k běžným záznamům, ale k uchovávání, ať už skutečné nebo legendární kněžské tradice, která měla strážit tajné a mocné znalosti, nebo alespoň takový dojem navozovat, která měla skrývat tajemství celého světa v obrazech, vytesaných do kamene, které však znamenaly mnohem více, neboť za těmito obrazy se při správném čtení mohly ukrývat po staletí hromaděné vědomosti.

Princip psaní v hieroglyfickém písmu v sobě od prvopočátku obsahuje možnosti rébusů, dvojznačností a „šifer“ – šifer, které však spíše než něco skrývat, měly „zasvěceným“ (nebo zasvěceným) něco odhalovat. V pozdějších dobách, kdy už starobylé hieroglyfy, stejně tak jako hieratiku, uměli číst jenom kněží, se pak tito kněží sami stavěli do rolí mudrců a mágů, elity, strážící prastará tajemství kouzelné země Kemet, vystavovali na odiv staré i nově vymyšlené znaky a jejich „zašifrované“ kombinace a předváděli stále nové hádanky, a mýtus o symbolické, mytické a esoterické funkci hieroglyfů značně zvětšovali a přiživovali.⁶⁸

⁶⁸Assmann 1997 : 320 – 322.

Není divu, že taková představa o egyptském písmu se potom rozšířila do celého antického světa, kde tak Egypt získal tajemnou auru země plné magie, mystiky a tajného vědění, a egyptské písmo pověst tajemného a tajného systému, plného hádanek, vytvořeného zasvěcenými pro zasvěcené, který ukrýval veškeré vědění světa. Starověcí Řekové tak ve svých dílech prezentovali egyptské kněze jako askety za chrámovými zdmi, kteří tráví svůj život zasvěcováním do tajemných rituálů,⁶⁹ stejně tak jako vysvětlovali egyptské písmo pouze pomocí symbolických obrazů, metafor a mnohdy vymyšlených nebo nepochopených mýtů a příběhů, přičemž o jazykové hodnotě tohoto písma měli malou nebo dokonce vůbec žádnou představu - jako příklad může posloužit Horapollonova „Hieroglyphica“. Egyptské písmo tak začalo být považováno za systém, který vůbec nezapisuje jazyk jako takový, jeho výslovnost nebo gramatiku, ale něco, co vyjadřuje všepomocí symbolů, metafor a obrazů. Na základě takových myšlenek později začal klíčit hermetismus – představa tajných nauk, pocházejících údajně od velkého mága Herma Trismegista („Třikrát Největšího“), což nebyl nikdo jiný než počtářský patron a vynálezce egyptského písma, bůh Thot. V jednom z hermetických textů si můžeme přečíst: „*Ó Egypte, Egypte, z tvého náboženství a kultů zůstanou jen příběhy, kterým nebudou věřit ani tví vlastní lidé, stejně tak jako všichni ostatní, a zůstanou jen slova vytesaná do kamene, aby o tom vyprávěla.*“⁷⁰ Slova vytesaná do kamene, nebo alespoň jejich část, skutečně přetrvala, ale trvalo mnoho staletí, než je někdo dovedl znovu přečíst. Mýtus o symbolické hodnotě egyptského písma se postupně tak rozšířil, a byl tak silně zakořeněn, že se přes antiku a renesanci dostal až do mnohem pozdějších dob, kdy už si dávno nikdo nepamatoval, jak toto písmo číst. Přestože se mnozí pokoušeli egyptské písmo přečíst a vysvětlit již před Champollionem, který je v roce 1822 rozluštil, nikomu z nich se to nepovedlo, neboť nikdo z nich se nedovedl úplně odpoutat od staletí trvající představy o magických symbolech, nikdo z nich nemohl uvěřit a pochopit, že by takové písmo mohlo fungovat i jako obyčejný jazyk. Systém, který byl zároveň písmem k zaznamenávání staroegyptského jazyka a obyčejných informací, uměleckým dílem, magickým darem od bohů, žijícím vlastním životem, šifrou, skrývajícím mnoho vědomostí v jediném znaku či obrazu, a dost možná i paměťovou pomůckou, se sám stal pouhou legendou o podivné a tajemné moci starých Egyptanů, dokud nebyly hieroglyfy doslova a do písmene rozšifrovány. Již zmíněný J. F. Champollion přišel na to, že egyptské znaky mohou sice fungovat jako obrazové

⁶⁹ Assmann 1997 : 323.

⁷⁰ Aesclepius XXIV, překlad podle Mead 1906.

metafory, ovšem stejně dobře zaznamenávají fonetickou hodnotu jazyka, jako každé jiné písmo, nicméně přesto trvalo ještě dlouho, než této skutečnosti (vědecký) svět vůbec uvěřil. Kdo však skutečně byli lidé, kteří toto písmo kdysi používali, kteří jeho pomocí zapisovali své myšlenky, a proč nás tento písemný systém dodnes fascinuje?

Skuteční egyptští kněží a mágové byli víc než cokoliv jiného vzdělanci a mudrci, lidé, kteří patřili k elitě a kteří měli přístup k vědomostem, odedávna střeženým před obyčejnými lidmi, ať už těmito znalostmi bylo cokoliv. Jak se však člověk tímto mágem stal? Mohli kupříkladu magii obsaženou v tzv. zásvětních textech tyto mudrci používat již zaživa?

Podle egyptské tradice chodilo po světě mnoho mágů, kteří byli schopni vykonávat podivuhodné věci, a neméně podivuhodné věci se tradovaly i o skutečných kněžích. Je nabíledni, že někdo musel tyto zásvětní texty sepsat, což znamená, že zmíněné znalosti, nebo alespoň informace o nich musel mít již na zemi. U některých říkání se objevují přípisky, zmiňující, že daný text je účinný, neboť byl mnohokrát vyzkoušen, případně že je stejně účinný na zemi jako v zásvětí. Zůstává tedy otázka, kdo, jak a k čemu mohl takové texty používat již na zemi. Kdo a kde tyto texty sepisoval, odříkával, kdo si je pamatoval? Kam až sahala za nimi stojící ústní tradice? Jaké další informace obsahovaly, informace skryté za obyčejnými slovy, slovními hříčkami, metaforami a pro nás zdánlivě nesmyslnými narážkami, kterým však zřejmě ti Egyptané, kteří měli k těmto textům přístup, velmi dobře rozuměli?

Díky zmínkám, které mohl pochopit jen někdo, kdo se výborně vyznal v pozadí a kontextu těchto textů, rébusovému psaní a slovním hříčkám, jejichž významy mohl odhalit jen někdo vyškolený v umění číst a psát, a díky asociacím, které však mohly napadnout jen někoho, kdo tyto texty a jejich výklady dobře znal, však tyto spisy zůstávaly tajné, i když je třeba ve svých hrobkách měli „obyčejní“ lidé a nikoli zasvěcení kněží. Ke skutečné znalosti těchto textů se tedy dostali opravdu jenom vysoce postavení kněží, ať už kvůli obtížnosti jejich pochopení, nesmírné moci, kterou měly mít a nebezpečí toho, co by se mohlo stát, kdyby tuto moc použil někdo nezasvěcený, nebo proto, že magie překračovala běžné hranice. Některé znalosti tak zřejmě byly předávány pouze určitým vyškoleným nebo zasvěceným osobám, jak některé texty přímo zmiňují, a tak byly svým způsobem stráženy. Díky „zasvěcení“ do určitých vědomostí a studiu takových textů v chrámových knihovnách mohli takovíto lidé skutečně získat znalosti, které nikdo jiný nemohl mít, jelikož právě tímto předáváním vědomostí, ať už v jakékoliv formě, mohli získat mnohem širší znalosti, které jim

umožnily spojit kousky skládanek dohromady a pochopit souvislosti, kontext a skutečný obsah slov, jejichž význam byl a je bez zmíněných (ústně) předávaných znalostí, vysvětlení a kontextu vždy značně zkreslený.

Tito lidé si skutečně potřebovali magická slova pamatovat, aby své vědomosti mohli používat, ať už v podsvětí nebo na zemi. Magie byla ve staroegyptském pojetí velmi úzce svázána jak s vědomostmi, tak také s pamětí, jelikož bylo nesmírně důležité si tyto vědomosti a magická slova zapamatovat, stejně jako bylo důležité je nezapomenout a nepoplést – v některých textech nečteme jen ujištění o tom, že dotyčný si správná slova pamatoval, ale také obavy z toho, že by je mohl zapomenout či splést, nebo že by mu někdo v jejich vybavení či pronesení mohl zabránit, či mu dokonce vložil do mysli informace a vzpomínky špatné. Je tedy možné, že tito egyptští mágové skutečně používali písmené záznamy k jakýmsi „magickým“ účelům – díky vlastnostem hieroglyfického písma je mohli používat jak k prostým záznamům informací, tak také k vepsání jakési druhé vrstvy, kterou dovedl přečíst jen někdo, kdo byl v tomto umění vyškolen a ovládal nitky, které stály za ním, případně k tomu, aby pomocí zápisu naznačili spojení a souvislost s dalšími znalostmi. Hieroglyfické písmo propojuje jazyk a jeho zvukový záznam a gramatickou strukturu nejen s obrazností jazyka, ale také doslova a do písemene s obrazy – díky této své vlastnosti se přímo nabízí k využití jako mnemotechnická pomůcka, která toho, kdo je znalý věcí upozorní, že se za obyčejným zápisem mohou skrývat další tradice a znalosti, které nebyly do těchto textů vepsány, ať už z jakéhokoliv důvodu.

Nábožensko-magické texty tedy mohly být stejně dobře určeny k hlasitému předčítání jako k mlčení. V některých pozdějších magických papyrech se tak například objevují jenom nadpisy nebo první slova říkadel a zaříkání – zřejmě se předpokládalo, že dotyčný kněz, mág, nebo kdokoliv, kdo tyto texty a znalosti ovládá, je umí odříkat z paměti⁷¹. Tato tradice zde tedy nepochybně byla, mohly tedy například některé zásvětní texty sloužit právě jako takové paměťové pomůcky, ať už jako jakýsi zkrácený zápis či výtah z jejich celkového obsahu, nebo jako paměťové obrazy, vytvořené ze znaků hieroglyfického písma, nebo, jak bylo dobrým zvykem starých Egypťanů, mohly takové texty sloužit oběma těmito účelům najednou? Mohly tyto texty opravdu sloužit jako paměťové pomůcky pro ty, kteří je používali?⁷²

Jelikož z tohoto pohledu není nic důležitějšího, než zapamatovat si správné informace,

⁷¹ Dieleman 2005 : 79.

⁷² Míčková 2014 (v tisku).

vzdělání egyptští mágové věc takového dosahu určitě neponechali náhodě. Možná právě proto sepisovali některé texty, ve kterých však nebylo zapsáno úplně všechno, ale které spíše sloužily jako jakýsi návod, pomůcka, která měla pomoci najít správné informace ve správnou chvíli, aby si dotyčný vzpomněl na to, co zapomněl. Egyptské texty, nebo alespoň některé jejich části tak díky své obrazové i jazykové hodnotě mohly sloužit jako mnemotechnické pomůcky, připomínky správných slov, která byla „strážena ústy kněží“, a kteréžto připomínky tak bez zmíněných znalostí nemohly nikdy úplně fungovat.

Pohlédneme-li na starý Egypt, celá tato kultura byla svým způsobem posedlá pamětí a magickými slovy. Egyptané popsali téměř každý kus papyru a každý kámen, a to i na místech, kde si tyto texty pravděpodobně nikdy nikdo nepřečetl, a přestože tak málo lidí tyto texty dovedlo přečíst, a ještě méně z nich jim skutečně rozumělo - dané informace tam prostě *byly*, a měly tam zůstat navěky. Odesávali části znaků, které vypadaly jako nebezpeční tvorové, protože pouhou svou existencí mohly ožít. Opisovali tisíce let staré texty, protože si je chtěli pamatovat. Téměř vše, co se ze starého Egypta zachovalo, není ze světa živých, ale vlastně nepochází ani ze světa mrtvých – ať už jde o texty, stavby, předměty, to vše jsou jakési „vzkazy“ pro věčnost, informace, na které mělo být pamatováno. Stejně tak celým staroegyptským myšlením prostupuje hrůza ze zapomnění – nejhorším trestem a nejohrožnějším osudem bylo, když se na někoho či něco zapomnělo, protože v té chvíli přestal existovat. V textech pro dosažení zázraku i v autobiografiích skutečných lidí je psáno, jakou váhu a důležitost mělo vzpomenout si na to, co bylo zapomenuto, nebo naopak pamatovat si a nezapomínat. V nápisech z egyptských hrobek i v egyptských literárních dílech neustále čteme, jak moc tyto lidé chtěli, aby si někdo pamatoval jejich jména a jejich moudrost. Informace, kterou si někdo pamatoval, nebo kterou naopak někdo zapomněl, mohla tak ve světě starých Egyptanů nabývat doslova a do písmene kosmického dosahu. V zázraku jim mohla pomoci magie, ale magie a její moc stála na vědomostech – jaká „magie“ jim tedy mohla pomoci již na zemi? Egyptané stavěli kamenné monumenty, opakovali prastará zařikání a vytesávali své vzkazy do kamene, aby si někdo zapamatoval je, jak si ale důležité informace a množství textů a slov pamatovali oni? Lidé, kteří budovali staroegyptskou civilizaci a jejichž myšlením a existencí byly takové představy od začátku do konce prostoupeny, pro něž hrála paměť tak nepostradatelnou úlohu a pro něž bylo v jistém smyslu pamatovat si, ať už cokoliv, tou nejdůležitější věcí na světě, by jistě takovou věc neponechali náhodě a zrádné lidské paměti. Možná skutečně používali

nějakou formu paměťových pomůcek, aby si mohli do svých myslí uložit správná slova a zapamatovat si je navěky – zvláště když měli neustále a všude přímo před očima hieroglyfické písmo, které k takovému ulehčení memorování přímo vybízí. V egyptských představách je tak magie neodmyslitelně spjatá se vzděláním, pamětí a vědomostmi – vědomostmi, které měly mít při správném pochopení a použití skutečně magickou moc – dokud existoval někdo, kdo si je pamatoval.

Z explicitních vyjádření i naznačených narážek se dá usuzovat, že pamatovat si správná slova bylo ve starém Egyptě opravdu nesmírně důležité a že zde zřejmě existovala jakási ústní tradice, další znalosti a zřejmě i nějaká forma jejich předávání těm, kteří si je měli zapamatovat. Vzhledem k tomu, že však právě tyto další znalosti, texty a kontext chybí, najít alespoň částečné odpovědi na zde naznačené otázky a ověřit předkládané hypotézy je vždy značně obtížné. Otázkou je, jak sami Egyptané na takové texty nahlíželi a jak jim rozuměli – studiem dochovaných textů, které se o těchto otázkách zmiňují, sledováním jejich vývoje, hledáním podobných zmínek, konceptů a jejich obsahu a dosahu a snahou o rekonstrukci jejich kontextu tak lze získat odpovědi na některé otázky. Jelikož neexistuje jediný totožný zápis (nejen) zásvětních textů a každá verze se v různých aspektech liší, stejně jako se vyvíjí v čase, jejich srovnáním lze mnohdy rozklíčovat některé nejasné pasáže, nebo alespoň získat nápovědu, stejně tak jako studiem vývoje a kontextu jednotlivých konkrétních textů i myšlenek v nich obsažených můžeme zjistit skutečnosti, které nemusí být na první pohled vůbec patrné – ať už se jedná o odlišnosti jednotlivých verzí, způsob zápisu a volbu znaků, jazykovou strukturu textu, přípisky a interpretace samotných Egyptanů, místa a kontext jejich výskytu, proměny nebo naopak opakování některých myšlenek a konceptů, případně sledování takových motivů v kontextu odlišném. Nelze přesně zjistit, co si starověcí kněží a mudrci mysleli či co věděli, nelze zjistit, „jak to skutečně bylo“, nicméně dalším studiem těchto textů a jejich významu lze zjistit, jak to *mohlo* být. Nakonec, pohledem starých Egyptanů mohou být slova vždy víceznačná, a jedna otázka může mít více správných odpovědí.

Vědění, slova a magie byly ve starém Egyptě neoddělitelně spjaty - magii bylo třeba studovat, slovům bylo třeba porozumět, a vědění si bylo třeba pamatovat. Kdo znal správná slova, mohl jejich pomocí vládnout magií, kdo však chtěl tato slova používat, musel jim také správně rozumět, a kdo chtěl všechny tyto vědomosti ovládnout, musel si je pamatovat. Tyto koncepty byly tak těsně propojené, že na jisté úrovni se překrývaly a znamenaly svým způsobem totéž – skutečně důležité bylo znát tu

správnou informaci - a tak ovládnout magii (*hkʒ*), slova (*hw*) i vědomosti (*sjʒ*) – a pamatovat si je navěky.

Seznam použité literatury:

Prameny:

Hieroglyphica Horapollinis – a Davice Hoeschelio fide codicis Augustanims, correcta, suppleta, ullustrata ; [horvm versio latina Ioan. Merceri; observationes Ioan. Merceri; norae Davidis Hoeschelii]. Ad insigne pinus in Avgvstae Vindelicorvm 1595.

Mennoferská teologie (Breasted 1901)

Kniha mrtvých (Budge 1898, Naville 1886)

Kniha nebeské krávy (Hornung 1982)

Napomenutí egyptského mudrce / Nářky Ipuverovy (Gardiner 1969)

Naučení pro krále Merikarea (Helck 1977)

Nefertiho prorocství (Helck 1970)

Texty rakví (Buck 1935 - 61)

Texty pyramid (Sethe 1908 – 1910)

Westcar papyrus (Buck 1948)

Literatura:

Allen, James P. : 2000 *Middle Egyptian : an introduction to the langure and culture of hieroglyphs*. Cambridge : Cambridge University Press.

Allen, James P. : 1988 *Genesis in Egypt : the philosophy of ancienit Egyptian creation accounts*. New Haven : Yale University.

Allen, James P. - Manuelian, Peter der : 2005 *The ancienit Egyptian pyramid texts*, Atalanta : Society of Biblical Literature.

Allen, Thomas George - Blaisdell-Hauser, Elizabeth : 1974 *The Book of the Dead or going forth by day: ideas of the ancient Egyptians concerning the hereafter as expressed in their own terms*. Chicago: University of Chicago Press.

Altenmüller, Hartwig : 1980 „Hu“, Lexikon der Ägyptologie III, Wiesbaden :

Harrasowitz.

Altenmüller, Hartwig : 1980 „Sia“, Lexikon der Ägyptologie II, Wiesbaden : Harrasowitz.

Assmann, Jan : 2005 *Death and salvation in ancient Egypt*, Ithaca: Cornell University Press.

Assmann, Jan : 2001 *Kultura a paměť: písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*, Praha: Prostor

Assmann, Jan – Assmann, Aleida, Hardmeier, Christof : 1983 *Schrift und Gedächtnis*, München : Fink, [Beiträge zur Archäologie der literarischen Kommunikation I, 3. Aufl.].

Assmann, Jan : 2003 *Stein und Zeit: Mensch und Gesellschaft im alten Ägypten*, 3. Aufl., München: Wilhelm Fink.

Assmann, Jan : 1975 *Zeit und Ewigkeit im Alten Ägypten: ein Beitrag zur Geschichte der Ewigkeit*. Heidelberg: Winter.

Assmann, Jan: 1997,, Zur Ästhetik des Geheimnisses : Kryptographie als Kaligraphie im alten Ägypten“, In : Assmann, Aleida, Assmann, Jan, Hahn, Alois, Lüsebrink, Hans J. (eds.) : *Schleier und Schwelle*, München : Wilhelm Fink Verlag , [Archäologie der literarischen Kommunikation V, 1 : Geheimniss und Öffentlichkeit], ,s. 313-327.

Baines, John : 1938 „Literacy and ancient Egyptian society“, *Man*, New series, vol. 18, no.3, s.572 – 579.

Baines, John: 2007 *Visual and written culture in ancient Egypt*, New York: Oxford University Press.

Bickel, Susanne - Mathieu, Bernard : 2004 *Textes des pyramides et textes des sarcophages: d' un monde a l' autre : actes de la table ronde internationale, IFAO - 24-*

26 septembre 2001, Caire: Institut Français d'Archéologie Orientale.

Boas, George: 1992 *The hieroglyphics of Horapollo*, Princeton: Princeton University Press.

Bolzoni, Lina : 2001 *The gallery of memory : Literacy and iconographic models in the age of the printing press*, Toronto: University of Toronto Press.

Borghouts, J. : 2010 *Egyptian : an introduction to the writing and language of the Middle Kingdom*. Leiden : Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten.

Borghouts, J. F. : 1980 „Magie“, Lexikon der Ägyptologie III, Wiesbaden : Harrasowitz.

Breasted, James H. : 1901 „The philosophy of a Memphite priest“, Zeitschrift für ägyptische Sprache und Altertumskunde 39, s. 39 -54.

Buck, Adriaan de, 1968 : *Egyptian readingbook*, Leyden: Nederlandsch Instituut voor het Nabije Oosten.

Buck, Adriaan de : 1935 – 61 *The Egyptian Coffin text, I – VII*, Chicago: University of Chicago Press.

Budge, Ernest : 1898 *The book of the dead : the chapters of coming forth by day*. London : Kegan Paul International.

Buchberger, Hannes : 1992 : *Sargtextstudien [Bd.1] , Transformation und Transformat*, Wiesbaden : Harrasowitz [Ägyptologische Abhandlungen 52].

Carrier, Claude : 2004 *Textes des sarcophages du Moyen Empire égyptien, I – III*. Paris: Rocher.

Dieleman, Jacco: 2005 *Priests, tongues and rites. The London-Leiden manuscripts and translation in Egyptian ritual (100–300CE)*, Leiden: Brill [The religions in the Graeco-

Roman World 153].

Edel, Elmar : 1955 *Altägyptische Grammatik*, Roma : Pontificium Institutum Biblicum.

Erman, Adolf a Grapow Hermann : 1955 : *Wörterbuch der ägyptischen Sprache*, Berlin: Akademie Verlag.

Faulkner, Raymond O. : 1973 - 78 *The ancient Egyptian Coffin texts, I-III*, Warminster: Aris & Phillips.

Faulkner, Raymond O. : 2004 *The ancient Egyptian Coffin texts: spells 1-1185 and indexes*.

Fisher, Henry F. : 1977 „Hieroglyphen“, Lexikon der Ägyptologie II, Wiesbaden : Harrasowitz.

Gardiner, Alan H. : 1957 : *Egyptian Grammar: being an introduction to the study of hieroglyphs 3rd edition*, Oxford: Clarendon Press.

Grice, Paul : 1991 *Studies in the way of words*, Cambridge (Mass.) : Harvard University Press.

Griffith, Francis L. : 1900 *Stories of the high priests of Memphis, the Sethon of Herodotus and the demotic tales of Khamuas*, Oxford: Clarendon Press.

Goldwasser, Orly: 1955 *From icon to metaphor: studies in the semiotics of the hieroglyphs*, Fribourg: University Press Fribourg.

Gruenwald, Ithamar: 1997 „Discovering the Veil: The Problem of Deciphering Codes of Religious Language“, in: Assmann, Aleida – Assmann, Jan – Hahn, Alois – Lüsebrink, Hans J. (eds.). *Schleier und Schwelle 1*, München: Wilhelm Fink Verlag [Archäologie der literarischen Kommunikation V: Geheimniss und Öffentlichkeit], s. 233-250.

Hannig, Rainer : 2003 *Ägyptisches Wörterbuch Bd. 1 : Altes Reich und Erste Zwischenzeit*, . Mainz am Rhein: Zabern.

Hannig, Rainer : 2006 *Großes Handwörterbuch: Ägyptisch - Deutsch (2800-950 v. Chr.) : Die Sprache der Pharaonen*, Mainz: Zabern (4.vydání).

Hannig, Rainer : 2006 *Ägyptisches Wörterbuch Bd. 2 : Mittleres Reich und Zweite Zwischenzeit*, Mainz am Rhein: Zabern.

Hare, Tom : 1999 *ReMembering Osiris: number, gender, and the word in ancient Egyptian representational systems*. Stanford (Cal.): Stanford University Press.

Helck, Wolfgang : 1977 *Die Lehre für König Merikare*, Wiesbaden: Otto Harrassowitz [Kleine ägyptische Texte].

Helck, Wolfgang : 1970 *Die Prophezeiung des Nfr. tj.* Wiesbaden: Otto Harrassowitz [Kleine ägyptische Texte].

Hodge, Carleton T. : 1975 „Ritual and writing: An inquiry into the origin of Egyptian script“ In: Kinkade, M.D., Hale, K.L. a Wener, O. (eds.) :*Linguistics and anthropology: In honor of C.F.Voegelin*, Peter Rider Press, Lisse, s. 331 – 350.

Hoch, James E. : 1995 *Middle Egyptian grammar*. Mississauga: Benben Publications.

Hornung, Erik : 1982 *Der ägyptische mythos von der Himmelskuh : Eine ätiologie des Unvollkommenen*, Freiburg, Universitätsverlag Freiburg, [Orbis biblicus et orientalis 46].

Hornung, Erik: 2002 *Tajemný Egypt.Kořeny hermetické moudrosti*, Praha: Paseka.

Hornung, Erik : 1999 *The ancient Egyptian books of the afterlife*. 1. publ. Ithaca: Cornell University Press.

Chlup, Radek : 2007 *Corpus Hermeticum*, Praha : Herrmann & synové.

Janák, Jiří: 2009 *Staroegyptské náboženství I: Bohové na zemi a v nebesích*, Praha : Oikoymenh.

Janák, Jiří: 2012 *Staroegyptské náboženství II: Život a úděl člověka*, Praha : Oikoymenh.

Kákosy, Lázsló : 1977 „Heka“, Lexikon der Ägyptologie II, Wiesbaden : Harrasowitz.

Koukolík, František: 2012 *Lidský mozek*, Galén, Praha.

Landgráfová, Renata : 2012 „Ars memoriae aegyptiaca? Egyptské hieroglyfy a antické umění paměti“, Pražské egyptologické studie IX, 56 -59.

Landgráfová, Renata : 2011 *It is my good name that you should remember : Egyptian biographical texts on Middle kingdom stelae*, Prague, Charles University in Prague.

Landgráfová, Renata : 2013 *Jazyk egyptských písařů*, Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze,.

Landgráfová, Renata: 2013 „Magie „matka“ vědy“, in: M. Kutílek – R. Landgráfová – H. Navrátilová : *Homo adaptabilis. Lidé jsou přizpůsobiví*, Praha: Dokořán, s. 115 – 143.

Lesko, Leonard H. : 1971 – 72 „The field of Hetep in Egyptian Coffin texts“, Journal of the American Research Center in Egypt Vol. 9, s. 89-101.

Leitz, Christian : 2002 – 3 : *Lexikon der ägyptischen Götter und Götterbezeichnungen*, Leuven: Peeters [Orientalia Lovaniensia analecta 110 - 116, 129]

Lexa, František : 1921 *Náboženská literatura staroegyptská I - II*, Kladno : J.Šnajdr.

Lichtheim, Miriam : 1975, 1976, 1980 *Ancient Egyptian literature : a book of readings I-III*, Berkeley : University of California Press.

Loftus, Elizabeth F. a Ketcham, Katherine : 1994 *The myth of repressed memory*, New York : St. Martin's Press.

Lucarelli, Rita: 2010 „Demons (benevolent and malevolent)“, In : Dielman, J. a Wendrich, W. (eds.): *UCLA Encyclopedia of Egyptology*, Los Angeles.

Maystre, Charles : 1941 „Le livre de la Vache du Ciel dans les tombeaux de la Vallée de Rois, Bulletin de l'Institut Français d'Archéologie Orientale XL, s. 53 – 115.

Mead, George R. S.: 1906 *Thrice-Greatest Hermes. Studies in Hellenistic Philosophy and Gnosis. Being a Translation of the Extant Sermons and Fragments of the Trismegistic literature with Prolegomena, Commentaries and Notes, Vols.I–III*, London: Theosophical Publishing Society.

Meltzer, Edmund S. :1980 „Remarks on ancient Egyptian writing with emphasis on its mnemonic aspects“In: Kolers, P.A., Wrolstad, M.E. a Bouma, H. (eds.) : *Processing of visible language 2*, New York and London[NATO Conference Series, Series III. Human Factors, vol.13], s. 43-66.

Meeks, Dimitri: 1981 *Anne lexicographique, Egypte ancienne, Tome 2*, Paris: Margeide.

Mercer, Samuel A. : 1952 *The pyramid texts in translation and commentary, I-IV*, New York : Longmans.

Míčková, Diana : 2014 „Tajemství zasvěcených aneb Ztraceno v překladu“, Pražské egyptologické studie XII (v tisku).

Míčková, Diana : 2013 „Za slovy bohů : šifra mistra Thovta“, Pražské egyptologické studie XI, s. 58 – 64.

Molen , Rami van der : 2000 *A hieroglyphic dictionary of Egyptian coffin texts*. Leiden: Brill.

Morenz, Ludwig D.: 2002 „Zu Formen, Gründen und Wegen der Textüberlieferung in der altägyptischen Kultur“, *Zeitschrift für ägyptische Sprache und Altertumskunde* 129, s. 130–141.

Obsomer, Claude : 2009 *Égyptien hiéroglyphique: grammaire pratique du moyen égyptien.*, 2. vyd., Bruxelles: Éd. Safran.

Piankoff, Alexandre - Rambova, Natacha : 1955 *The shrines of Tut-ankh-amon*, New York: Pantheon Books.

Piccione, Peter A. : 1994 „The gaming episode in the tale of Setne Khamwas as religious metafor“, in : Silverman, David P. : *For his ka: essays offered in memory of Klaus Baer*. Chicago: Oriental Institute of the University of Chicago, s. 197 – 204.

Pinch, Geraldin : 2010 *Magie ve starém Egyptě*, Praha : Mladá Fronta, 2010.

Raven, Maarten J. : 2012 *Egyptian magic: the quest for Thoth's Book of Secrets*, Cairo: American University in Cairo Press, 2012.

Ritner, Robert Kriech : 2008 *The mechanics of ancient Egyptian magical practice*, 4th printing. Chicago : Oriental Institute of the University of Chicago.

Ritner, Robert Kriech: „The religious, social, and legal parameters of traditional egyptian magic“, In: Meyer, Marvin a Mirecki, Paul (eds.) : *Ancient magic and ritual power*, Boston: Brill, 2001, s. 41 -60.

Sethe, Kurt H. : 1922 . *Die altaegyptischen Pyramidentexte: nach den Papierabdrücken und Photographien des Berliner Museums*, I-IV, Leipzig: Hinrichs'sche Buchhandlung

Schenkel, Wolfgang : 1984 „Schrift“, *Lexikon der Ägyptologie* V, Wiesbaden : Harrasowitz.

Schenkel, Wolfgang : 1981 „Rebus- Buchstabiersilben- und Konsonantenschrift“,

Göttinger Miszellen 52, s. 83 – 95.

Small, Jocelyn P. : 1997 *Wax tablets of the mind : Cognitive studies of memory and literacy in classical antiquity*, New York : Routledge.

Thesaurus Linguae Aegyptiae : <http://aew.bbaw.de/tla/>

Vachala, Břetislav : 1992 *Moudrost starého Egypta*, Praha: Knižní podnikatelský klub.

Vachala, Břetislav : 2009 *Staroegyptská Kniha mrtvých*, Praha: Dokořán.

Voss, Matthieu H. van : 1984 „Sargtexte“, Lexikon der Ägyptologie V, Wiesbaden : Harrasowitz.

Willems, Harco, 2006 : *Les textes des sarcophages et la démocratie: éléments d'une histoire culturelle du moyen empire égyptien : quatre conférences présentées à l'École pratique des hautes études, section des sciences religieuses, mai 2006*. Paris: Éditions Cybèle.

Willems, Harco : 1996 *The coffin of Heqata: (Cairo JdE 36418) : a case study of Egyptian funerary culture of the early Middle Kingdom*, Leuven: Uitgeverij Peeters en Departement Oriëntalistiek [Orientalia Lovaniensia analecta 70].

Willems, Harco : 1996 *The world of the coffin texts: proceedings of the symposium held on the occasion of the 100th birthday of Adriaan de Buck*, Leiden: Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten.

Wilkinson, R. H. *The complete gods and goddesses of ancient Egypt*. New York: Thames and Hudson, 2003, 110 , 111, 130.

Yates, Frances A. : 1966 *The Art of memory*, Chicago : The University of Chicago Press.

Zonhoven, L.M.J. : 1997 *Studies on the sDm.t=f verb form in classical Egyptian*,

Groningen 1997.